ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur YILMAZ

KONUT TASARIMI SÜRECİNDE KULLANICI KATILIMI: ADANA KENTİ BAĞLAMINDA BİR OKUMA (1960 - 1980)

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ADANA, 2016

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KONUT TASARIMI SÜRECİNDE KULLANICI KATILIMI: ADANA KENTİ BAĞLAMINDA BİR OKUMA (1960 - 1980)

Nur YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Bu Tez 12/08/2016 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

…….....	……..	…….
Doç. Dr. Fazilet Duygu SABAN ÖKESLİ	Prof. Dr. Sare SAHİL	Doç. Dr. Altay ÇOLAK
DANIŞMAN	ÜYE	ÜYE

…….....	……...
Doç. Dr. Hülya YÜCEER	Yrd. Doç. Dr. Onur ERMAN
ÜYE	ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Mimarlık Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
Kod No:

Prof. Dr. Mustafa GÖK
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONUT TASARIMI SÜRECİNDE KULLANICI KATILIMI: ADANA KENTİ BAĞLAMINDA BİR OKUMA (1960 – 1980)

Nur YILMAZ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Danışman : Doç. Dr. F. Duygu SABAN ÖKESLİ
Yıl: 2016, Sayfa: 137
Jüri : Doç. Dr. F. Duygu SABAN ÖKESLİ
Prof. Dr. Sare SAHİL
Doç. Dr. Altay ÇOLAK
Doç. Dr. Hülya YÜCEER
Yard. Doç. Dr. Onur ERMAN

Bu çalışma, tasarım süreci, kullanıcı konut ilişkisi, katılım kavramı ve katılımcı yaklaşım metodları çerçevesinde konut tasarım sürecinde kullanıcı katılımını sorgulamak amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda kavramlar tartışılarak konut tasarımında katılımcı yaklaşım metodları hakkında bilgi verilmiş, çalışma alanında ve belirli bir tarih aralığında üretilmiş olan konutların tasarım süreçleri incelenmiştir.

Çalışma alanı olarak belirlenen Adana kentinde 1960-1980 yılları arasında üretilmiş konutlar üzerinde yapılan araştırma sonucunda iki mimarın (Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık) ürünlerinin çoğunlukta olduğu görülmüş ve bu mimarların tasarladıkları konutların incelenmesine karar verilmiştir. Çalışma kapsamında Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık'ın Adana kentinde 1940 tarihli imar planıyla oluşturulan mahallelerde bulunan beşer adet konutu seçilmiş ve bu yapılar plan kurgusu, tasarım süreçleri ve tasarım sürecindeki aktörler açısından incelenmiştir. Katılımcı yaklaşım metotlarının ortak özellikleri bağlamında yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, 1960-1980 yılları arasında Adana kentinde üretilen konutların tasarım sürecinde katılımcı yaklaşımın bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kullanıcı katılımı, Katılımcı yaklaşım, Konut tasarım süreci Adana

ABSTRACT

MSc. Thesis

USER PARTICIPATION IN THE PROCESS OF HOUSE DESIGN: A READING WITHIN THE CONTEXT OF THE CITY OF ADANA (1960-1980)

Nur YILMAZ

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

Advisor : Assoc. Prof. Dr. F. Duygu SABAN ÖKESLİ
Year: 2016, Pages: 137
Jury : Assoc. Prof. Dr. F. Duygu SABAN ÖKESLİ
: Prof. Dr. Sare SAHİL
: Assoc. Prof. Dr. Hülya YÜCEER
: Assoc. Prof. Dr. Altay ÇOLAK
: Asst. Prof. Dr. Onur ERMAN

This study aims to examine user participation in the process of house design in accordance with the design process, the relationship between user and his house, the concept of participation and the participatory design methods. Within this aim, related concepts are discussed, information is given about participatory approach methods in house design and the design processes of the houses built in the study area within the determined period are examined.

The examination on houses built between 1960 and 1980 in the city of Adana showed that two architects (Zeki Yüzüak and Fethi Dağlık) were the leading designers and therefore it is decided to focus on the houses designed by them. Within the scope of the study, five buildings, each designed by Zeki Yüzüak and Fethi Dağlık are chosen, which are located in the neighborhoods formed as a result of the 1940 master plan of Adana, and are examined with regard to the plan organizations, the design processes and the actors involved in the design processes. As a result of the examination in accordance with the common principles of user participation methods, it is revealed that user participation was not primarily involved in the process of house design in the city of Adana between 1960 and 1980.

Key Words: User participation, Participatory approaches, House design process, Adana

TEŞEKKÜR

Öncelikle, benim için bir tez danışmanından öte olup, tüm tez çalışması sürecinde deneyimini, bilgisini, emeğini ve zamanını benden hiçbir zaman esirgemeyen, çok değerli danışmanım Doç. Dr. Fazilet Duygu SABAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Doğduğum günden bugüne beni her alanda destekleyen ve yanımda olan sevgili annem Saadet SÜRBAHANLI'ya, mimarlık eğitimini alırken benimle beraber tüm süreçte var olan babam Zakir SÜRBAHANLI'ya, hayatım boyunca en iyi arkadaşım olan kardeşim Tuğçe SÜRBAHANLI'ya ve hayatta olmasa da her zaman yanımda hissettiğim, değerli anneannem Ülviye SÜRBAHANLI'ya emekleri için teşekkür ediyorum. Tanıştığım günden itibaren bana hem yoldaş, hem sevgili olan, çalışma sırasındaki bütün stresime rağmen bana hep destek olan sevgili hayat arkadaşım Sedat YILMAZ'a özel olarak teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma boyunca benden deneyimlerini esirgemeyen, yardımcı olan Sayın Zeki YÜZÜAK ve Sayın Fethi DAĞLIK'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca tez çalışması sırasında her sorduğum soruyu sabırla yanıtlayan Yard. Doç. Dr. Onur ERMAN'a, bölümümüzün öğretim elemanlarına ve katkıda bulunan herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZ I
ABSTRACT II
TEŞEKKÜR III
İÇİNDEKİLER ..... …..IV
ÇİZELGELER DİZİNİ VI
ŞEKİLLER DİZİNİ VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR X
1. GİRİŞ 1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 5
3. MATERYAL VE METOT 13
3.1. Materyal 13
3.2. Metot 13
4. BULGULAR VE TARTIŞMA 15
4.1. Mimarlıkta Tasarım Kavramı ve Tasarım Süreci 15
4.2. Konut Kavramı ve Konut Gelişimi 21
4.3. Tasarım Sürecinde Kullanıcı Katılımı Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 23
4.4. Tasarım Sürecindeki Aktörlerin Tanımı ve Rollerin Dönüşümü 27
4.5. Konut ve Kullanıcı İlişkisi 30
4.6. Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşım Metotları 32
4.6.1. N. John Habraken Yaklaşımı (Supports and Infills - Destekler ve Dolgular 32
4.6.2. John. F. C. Turner Yaklaşımı (Self Help – Kendi Kendine Yardım) 37
4.6.3. Henry Sanoff Yaklaşımı (Design Games Workshop – Tasarım Oyunları Atölye Çalışması 39
4.6.4. Liz Sanders Yaklaşımı (Make Tools- Araç Üretme 44
4.7. Çalışma Alanı: Adana Kenti 49
4.7.1. Adana Kenti'nin Tarihi ve Gelişimi 50

4.7.2. Adana Kenti'nin Konut Mimarisinin Gelişimi.....52
4.8. Alan Çalışması 54
4.8.1. Mimar Zeki Yüzüak ve Adana'daki Yapıları.....55
4.8.2. Mimar Zeki Yüzüak Konutlarının Tasarım Süreci ve Kullanıcı Katılımı Bağlamında İncelenmesi.....58
4.8.2.1. Paksoy Evi.....60
4.8.2.2. Huzur Apartmanı.....63
4.8.2.3. Konak Apartmanı 66
4.8.2.4. Lokman Apartmanı 69
4.8.2.5. Palmiye Apartmanı.....72
4.8.2.6. Zeki Yüzüak Tarafından Tasarlanmış Konutların Plan Kurgusu ve Süreç Akış Şemalarının Değerlendirilmesi.....75
4.8.3. Mimar Fethi Dağlık ve Adana'daki Yapıları 76
4.8.4. Mimar Fethi Dağlık Konutlarının Tasarım Süreci ve Kullanıcı Katılımı Bağlamında İncelenmesi.....78
4.8.4.1. Filiz Apartmanı 79
4.8.4.2. Memduh Görgün Apartmanı 82
4.8.4.3. Derviş Tansalar Apartmanı 85
4.8.4.4. Düşmez Apartmanı.....88
4.8.4.5. Temuroğlu Apartmanı 91
4.8.4.6. Fethi Dağlık Tarafından Tasarlanmış Konutların Plan Kurgusu ve Süreç Akış Şemalarının Değerlendirilmesi.....94
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER 95
5.1. Değerlendirme 95
5.1.1. Tasarım Sürecindeki Aktörler Açısından Değerlendirme 97
5.1.2. Konut Kullanıcı İlişkisi Açısından Değerlendirme 100
5.1.3. Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşım Açısından Değerlendirme..104
5.2. Sonuç 107
KAYNAKLAR 109
ÖZGEÇMİŞ 113
EKLER.....115

ÇİZELGELER DİZİNİ **SAYFA**

Çizelge 4.1. İki farklı kültür: kullanıcılar ve sağlayıcılar 27
Çizelge 4.2. Tasarım süreci aktörleri 28
Çizelge 4.3. Tasarımcı odaklı-kullanıcı odaklı yaklaşım karşılaştırması 31
Çizelge 4.4. Katılımcı yaklaşım metotlarının özet tablosu 48
Çizelge 4.5. Zeki Yüzüak'ın seçilen konutları 59
Çizelge 4.6. Paksoy Evi genel bilgilendirme tablosu 60
Çizelge 4.7. Paksoy Evi analiz tablosu 61
Çizelge 4.8. Paksoy Evi süreç akış tablosu 62
Çizelge 4.9. Huzur Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 63
Çizelge 4.10. Huzur Apartmanı analiz tablosu 64
Çizelge 4.11. Huzur Apartmanı süreç akış tablosu 65
Çizelge 4.12. Konak Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 66
Çizelge 4.13. Konak Apartmanı analiz tablosu 67
Çizelge 4.14. Konak Apartmanı süreç akış tablosu 68
Çizelge 4.15. Lokman Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 69
Çizelge 4.16. Lokman Apartmanı analiz tablosu 70
Çizelge 4.17. Lokman Apartmanı süreç akış tablosu 71
Çizelge 4.18. Palmiye Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 72
Çizelge 4.19. Palmiye Apartmanı analiz tablosu 73
Çizelge 4.20. Palmiye Apartmanı süreç akış tablosu 74
Çizelge 4.21. Fethi Dağlık'ın seçilen konutları 78
Çizelge 4.22. Filiz Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 79
Çizelge 4.23. Filiz Apartmanı analiz tablosu 80
Çizelge 4.24. Filiz Apartmanı süreç akış tablosu 81
Çizelge 4.25. Memduh Görgün Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 82
Çizelge 4.26. Memduh Görgün Apartmanı analiz tablosu 83
Çizelge 4.27. Memduh Görgün Apartmanı süreç akış tablosu 84
Çizelge 4.28. Derviş Tansalar Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 85
Çizelge 4.29. Derviş Tansalar Apartmanı analiz tablosu 86

Çizelge 4.30. Derviş Tansalar Apartmanı süreç akış tablosu 87
Çizelge 4.31. Düşmez Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 88
Çizelge 4.32. Düşmez Apartmanı analiz tablosu..... 89
Çizelge 4.33. Düşmez Apartmanı süreç akış tablosu 90
Çizelge 4.34. Temuroğlu Apartmanı genel bilgilendirme tablosu 91
Çizelge 4.35. Temuroğlu Apartmanı analiz tablosu 92
Çizelge 4.36. Temuroğlu Apartmanı süreç akış tablosu..... 93
Çizelge 5.1. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutlarının tasarım süreci aktörleri 99
Çizelge 5.2. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanan konutların plan kurgusunun değerlendirilmesi 101
Çizelge 5.3. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanan konutların mimari özelliklerinin değerlendirilmesi 102
Çizelge 5.4. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanan konutların katılımcı tasarım bağlamında incelenmesi 106

ŞEKİLLER DİZİNİ **SAYFA**

Şekil 4.1. Tasarım haritası 15
Şekil 4.2. Planlama süreci evreleri 17
Şekil 4.3. Archer'ın tasarım süreci şeması (analitik, yaratıcı, yönetim evresi).....18
Şekil 4.4. Tasarlama işlemleri ve alt açılımları 19
Şekil 4.5. Cümlelerden meydana gelen program, analiz (çözümleme)
Diyagramlardan meydana gelen gerçekleşme, sentez (birleştirme).....20
Şekil 4.6. Kullanıcılar ve mimarlar arasındaki duvarın yıkılması 25
Şekil 4.7. Tasarımcı odaklı süreç ile kullanıcı odaklı tasarım sürecinin karşılaştırılması 29
Şekil 4.8. Habraken tarafından oluşturulan kavramsal semboller.....33
Şekil 4.9. Destek sistemler 34
Şekil 4.10. Kullanıcı ve mimarın görüşmesi 35
Şekil 4.11. Destekler ve farklı dolgular-1 35
Şekil 4.12. Destekler ve farklı dolgular-2 36
Şekil 4.13. Habraken'in katılım süreci şematik yorumu 36
Şekil 4.14. Konut yapma eyleminin farklı seviyeleri.....38
Şekil 4.15. Kullanıcıların fikirlerini plan düzleminde göstermeleri için hazırlanan imajlarla oluşturulan fikirlerin projeye dönüşümü 42
Şekil 4.16. Sanoff'un katılımcı yaklaşımının şematik yorumu 43
Şekil 4.17. Tasarım araştırmaları ve pratiği araştırması.....45
Şekil 4.18. Katılımcı yaklaşımda kullanıcıların söyledikleri, yaptıkları ve ürettikleri deneyimler 45
Şekil 4.19. Kullanıcıların deneyimlerini, notlar, imajlar, objeler ve kuklalar gibi araçlar yardımıyla aktarması 46
Şekil 4.20. Sanders'ın katılımcı tasarım sürecinin şematik yorumu 47
Şekil 4.21. Hermann Jansen'in Adana için hazırladığı imar planı ve mahalleler 51
Şekil 4.22. Adana Geleneksel Konutu.....53
Şekil 4.23. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, Adana'da iki konut; Sait Bey ve Semih Rüstem Evleri 53

Şekil 4.24. Alan Çalışması sınırları ve seçilen yapıların konumları 54
Şekil 4.25. Borsa Binası 56
Şekil 4.26. Bekir Sapmaz Yurdu 57
Şekil 4.27. Bekir Sapmaz Yurdu Giriş Kapısı 58
Şekil 4.28. Hacı Sabancı Kız Yurdu.....77
Şekil 4.29. Sabancı Sosyal Tesisleri.....77

SİMGELER VE KISALTMALAR

SAR : Stichting Architecten Research (Mimarlık Araştırmaları Enstitüsü)
CIAM : Congrès International d'Architecture Moderne
FD : Fethi Dağlık
ZY : Zeki Yüzüak
EXSA : Export Sanayi
OLMUKSA : Oluklu Mukavva Sanayi
TAKS : Taban Alanı Kat Sayısı
KAKS : Kat Alanı Kat Sayısı
TOKİ :Toplu Konut İdaresi

1. GİRİŞ

Konut, içerisinde yaşayan insanların hayat verdiği, anılarını biriktirdiği, doğup, büyüyüp, yaşayıp çoğaldığı ve insanlığın var olduğu günden beri en temel ihtiyacı olan barınma işlevini gerçekleştirdiği mimari bir yapı türüdür. Kullanıcıların ve toplumların kültürlerini, hayat görüşlerini, sosyal olanaklarını ve ekonomik durumlarını yansıttığı önemli bir belge niteliğindeki konutların tasarımı, inşa edildikleri dönemdeki gelişmeye paralel olarak farklılık göstermiştir.

Konut tasarımı sürecine bir uzmanın (yapı ustası veya mimar) dâhil edilmesi tarih boyunca söz konusu olmuştur, bununla birlikte uzmanın konut tasarımı sürecine olan katkısı coğrafyaya, kültüre ve ekonomik duruma göre çeşitlenmiştir. Örneğin Geleneksel Türk Konutu'nda konut üretim süreci aktörleri yapı ustası ve yapı sahibinden oluşmuştur. Kullanıcı, yani yapı sahibinin istekleri doğrultusunda, dönemin anlayışına uygun olarak komşuluk ilişkilerine ve mahremiyete önem veren, yerel malzemelerin kullanıldığı, geleneksel dokuya ve iklimsel verilere uygun, ışık ve havalandırma gibi tasarım kriterlerini dikkate alan bir konut üretim süreci gerçekleşmiştir. Bu süreçte konutun, taleplerini dile getiren kullanıcının yönlendirmesiyle, bir anlamda katılımcı yaklaşım gözetilerek üretildiği söylenebilmektedir.

Mimarlık eğitiminin verilmeye başlanmasıyla uzman ile kullanıcı arasındaki ilişkinin farklılaştığı söylenebilir. Modern dönem ile birlikte kullanıcının süreç içerisindeki varlığı azalmış, mimarın tasarım sürecindeki baskınlığı artmıştır. Mimarlık eğitiminde tasarım bilgisinin ve kullanıcı ihtiyaçlarının öğretilmesiyle, kullanıcıların işleve göre gerekli ihtiyaçları genel kabuller çerçevesinde belirlenerek, bu doğrultuda öğretilen teorik bilgiler ile tasarım ürünü ortaya konulmaya başlanmıştır. Bu durum uzman (mimar) ile kullanıcı arasında geleneksel konut üretim sisteminde görülmeyen görece mesafeli bir ilişkinin oluşması sonucunu doğurmuştur.

Uzman ile konut kullanıcısı arasındaki ilişki, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan konut ihtiyacını dönemin teknolojik özelliklerinden yararlanarak karşılamak amacıyla, gerçekleşen hızlı konut üretimi sürecinde hiç olmadığı kadar

mesafeli bir ilişkiye dönüşmüştür. Sanayinin gelişmesi, modern tekniklerin kullanılması ve yeni üretim tekniklerinin ortaya çıkması standartlaşmayı doğurmuş, konut üretiminde standartlaşma, ilk zamanlarda konut ihtiyacının karşılanması konusunda etkili ve hızlı bir çözüm olarak görülmüşse de, standartlaşmanın bir sonucu olarak farklı kullanıcılara sunulan tek tip yaşam biçimi zamanla eleştirilmiştir.

1960'lı yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan yeni görüşler doğrultusunda standartlaşmaya karşı olarak demokrasi çerçevesinde kullanıcıların yaşam çevrelerini şekillendirmede söz sahibi olması gerektiği savunulmuş, kullanıcı kavramı mimarlık literatüründe tartışılmaya ve yer edinmeye başlamıştır. Tasarım sürecinde kullanıcı katılımı, kullanıcı odaklı tasarım gibi tanımları bulunan bu yeni katılımcı yaklaşımın yaygınlaşması ile geleneksel tasarım süreci olarak tanımlanan, mimar merkezli tasarım yaklaşımı, kullanıcıların tasarım sürecinde söz sahibi olmalarına olanak sağlamadığı gerekçesiyle eleştirilmeye başlanmıştır. Katılımcı yaklaşım, zaman içerisinde, kentsel tasarım projeleri, koruma ve yenileme projeleri, kamusal yapıların tasarımında ve toplu konut projeleri olmak üzere toplumu ilgilendiren tasarım ürünlerinin tümünde benimsenmiştir. Ülkemizde sınırlı sayıda örnek olmasına rağmen, dünyada toplumun tasarım sürecinde yer aldığı oldukça fazla uygulama yapılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen örneklerin ve elde edilen bulguların ışığında, Adana kentinde 1960-1980 yılları arasında gerçekleşen konut üretim sürecinin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Seçilen zaman aralığı, Avrupa'da kullanıcı katılımı kavramının ortaya çıktığı, Adana'da yeni gelişen toplu konut üretimi ve apartman yapılarının yaygınlaştığı 1960 yılından başlamaktadır. 1980 yılından sonra Adana'da meydana gelen hızlı konut üretimiyle ortaya çıkan düşük nitelikli apartman yapılarının artması nedeniyle çalışma 1980 yılı ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada, Adana'nın 1960'lı yıllardaki gelişim bölgesi olan Kurtuluş, Cemalpaşa, Reşatbey ve Çınarlı Mahalleleri çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında, 1960'lardan günümüze kadar proje üreten ve Adana için oldukça önemli olan iki değerli mimar; Zeki Yüzüak ile Fethi Dağlık'ın konut yapıları incelenmiştir. O dönemde Adana'da proje üreten ve oldukça az sayıda

olduğu bilinen mimarlardan iki tanesi olan Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık, aynı zamanda dönemin mimarlık ortamının canlı tanıklarıdır.

Çalışma kapsamında Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutlarından beş adet örnek seçilmiştir. Seçilen konutlar, Cemalpaşa, Kurtuluş, Çınarlı ve Reşatbey Mahallerinde yer almaktadır. Konutlar normal kat planları, plan kurgusu, yön kullanımı ve açık alan kullanımı parametreleri çerçevesinde analiz edilmiş ve analizler doğrultusunda her bir mimar için konutların plan şemalarının ortak özellikler tespit edilmiştir.

Konut tasarımı sürecindeki süreç aktörlerini oluşturan, kullanıcı, mimar ve müteahhit üçlüsü arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amacıyla, Mimar Zeki Yüzüak, Mimar Fethi Dağlık ve 1960-1980 yılları arasında ve sonrasında Adana'da müteahhitlik yapan, dönemin konut uygulama sürecine tanıklık etmiş olan Sıtkı Kulak ile röportajlar yapılmıştır. Bu röportajlardan elde edilen bilgiler ışığında konutların süreç akış şemaları oluşturulmuş ve belirlenen aktörlerin süreç içerisindeki rolleri değerlendirilerek kullanıcının tasarım sürecindeki yeri tartışılmıştır.

1960'lı yıllardan başlayarak dünya mimarlık ortamında oldukça fazla yer tutan konut tasarımı sürecinde kullanıcı katılımı kavramının Adana bağlamında değerlendirilmesini amaçlayan tez çalışmasında elde edilen bulgular, katılımcı yaklaşım metotları çerçevesinde değerlendirilerek, kullanıcı kavramının süreçteki varlığı sorgulanmıştır. Konut tasarım sürecinde yer alan aktörlerin süreç içerisindeki rolleri ve Adana kenti bağlamında, kullanıcının konut tasarımındaki yerinin sorgulanması çalışmanın ana hedefini oluşturmaktadır. Çalışma, konut tasarımı sürecinde kullanıcı kavramının önemini vurgulayarak, 1960- 1980 yılları arasındaki Adana'nın mimarlık ortamına, konut üretim süreçlerine, dönemin kullanıcı profiline ve mimar – kullanıcı ilişkisine ışık tutmayı amaçlamıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Tezin bu bölümünde, konut tasarımı, konut ve kullanıcı ilişkisi ve kullanıcı katılımı konuları hakkında yapılan bilimsel çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Yapılan çalışmalar, kitaplar, makaleler, doktora ve yüksek lisans tezleri olmak üzere ayrılmış ve belirlenen konu başlıkları altında kronolojik sıra ile incelenmiştir.

2.1. Kitaplar

Konut tasarımı ve tasarım süreci, konutlaşmanın tarihi ve gelişimi, konut üretim politikaları hakkında ülkemizde ve yabancı ülkelerde oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Bu bölümde, tez çalışmasıyla doğrudan ilişkili görülen kitaplar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.1. Konut Üretimi, Tasarımı ve Konut – Kullanıcı İlişkisi Hakkındaki Kitaplar

(Cenevre Üniversitesi'nde akademisyen olan) Roderick J. Lawrence tarafından 1987 yılında kaleme alınan, "Housing, Dwellings and Homes: Design Theory, Research And Practice" (Konutlaşma, Konut ve Ev: Tasarım Teorisi, Araştırması ve Pratiği) isimli kitapta konut ve ev kavramlarının tanımı yapılmıştır. Çalışmada konutun psikolojik anlamı irdelenmiş ve konut kullanımının farklı bölgelerde kültürel ve sosyal özellikler bakımından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

İhsan Bilgin tarafından 1992 yılında yayınlanan "Konut Üretiminin Karşılaştırmalı Analizi" isimli kitap Türkiye'de endüstrileşme sonrası ortaya çıkan konut sorununu, endüstrileşmiş Avrupa ülkeleri ile karşılaştırmaktadır. Kitapta, konut sisteminin Türkiye'deki tarihsel evrimi ele alınarak, 1950 sonrası gelişmeler ekonomik, politik ve kültürel alt-sistemler olarak açıklanmıştır.

1993 yılında Ernesto G. Arias tarafından editörlüğü yapılan "The Meaning and Use of Housing: International Perspectives, Approaches and Their Applications" (Konutlaşmanın Anlamı ve Kullanımı: Evrensel Bakış Açıları, Yaklaşımlar ve

Uygulamalar) isimli kitapta konut kullanımı ve anlamı üzerine farklı akademisyenler tarafından yazılmış makaleler derlenmiştir. Konut iç mekânı, mekânsal özellikleri ve sosyal dinamikleri bakımından çeşitli ülkelerdeki örnekler ve yaşayışlar çerçevesinde ele alınarak, konutun anlamı ve kullanımı değerlendirilmiştir.

(California Üniversitesi'nden emekli) Mimarlık ve Peyzaj Mimarlığı alanında Profesör Clare Cooper Marcus tarafından 2009 yılında hazırlanan, "House As A Mirror of Self: Exploring The Deeper Meaning of Home" (Kendimizin Aynası Olarak Konut: Evin Daha Derin Anlamının Keşfi) isimli kitapta, evler ve içerisinde yaşayan kişiler (kullanıcılar) arasındaki psikolojik ve duygusal ilişkinin çözümlenmesi hedeflenmiştir.

2.1.2. Mimarlık ve Tasarımda Kullanıcı Katılımı Kavramı Hakkındaki Kitaplar

Tasarım ve planlamada katılım, 1960'lardan sonra, değişen ve gelişen tasarım fikirleri doğrultusunda, Türkiye ve dünyada yapılan bilimsel çalışmalarda yer bulmaya başlamıştır. Bilim insanları tarafından geliştirilen tasarım sürecine kullanıcıyı dâhil etme metotları, dünyanın belli bölgelerinde yapılan uygulamalar doğrultusunda teoriden pratiğe dönüştürülmüştür.

Mimari tasarım sürecine kullanıcıyı dâhil etme düşüncesi ve katılımcılık kavramı hakkındaki ilk somut öneriler Hollanda'lı mimar ve akademisyen Profesör N. John Habraken tarafından ortaya konulmuştur (Baba, 2010). Habraken, kullanıcıların konut üretim sürecinde mimarla beraber yer aldığı bir alternatif geliştirmiştir. Habraken'in 1962 yılında kaleme aldığı "Supports: An Alternative To Mass Housing" (Destekler: Toplu Konuta Alternatif) isimli kitapta, kullanıcıların tasarım sürecine dâhil olma fikrinin ortaya çıkışı, konut üretim sürecine kullanıcının dâhil edilmesinin gerekliliği ve toplu konut üretimine alternatif yöntem olarak geliştirdiği destekler ve dolgular yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Yöntem, Habraken'in başkanı olduğu, 1965 yılında kurulan *"SAR (Mimarlık Araştırmaları Enstitüsü)"* ile teoriden uygulamaya geçmiştir (Bosma ve Ark., 2000).

1977 yılında John F. C. Turner tarafından hazırlanan "Housing By People: Towards Autonomy in Building Enviroments" (İnsanlar Tarafından Konutlaşma:

Yapılı Çevrede Bağımsızlığa Doğru) isimli kitapta konutlaşma süreci, sürece yön veren karar vericiler, konutlaşma ekonomisi, konutlaşma hakkındaki yasalar ve konutlaşma prensipleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma sonucunda kullanıcının kendi konutunu üretebilmesi için tasarım sürecindeki profesyonel müdahalelerin yönetimi ile ilgili bir yöntem ortaya konulmuştur.

Prof. Dr. Nigan Bayazıt'ın 1982 yılında kaleme aldığı "Tasarlama ve Teori Metotları: Planlama ve Tasarlamaya Katılma" isimli kitapta, katılım kavramı, katılımcı tasarımın ilkeleri, katılma tipleri ve uygulamaları hakkında bilgi verilmiş, Türkiye'de planlama ve tasarlama sürecinde katılma yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Kitabın sonucunda, katılmalı bir planlama ve tasarlama sürecinin uygulanabilmesi için gerekli koşulların sağlanması, yönetimin katılımcı yaklaşımı yönlendirici yasalar oluşturulması ve halkın katılımcı yaklaşımlara yönlendirilmesi gerektiği önerilmiştir.

1991 yılında konutlaşma ve kentsel gelişim konularında uzman olan Profesör Nabeel Hamdi tarafından hazırlanan "Housing Without Houses: Participation, Flexibility, Enablement" (Konutsuz Konutlaşma: Katılım, Esneklik, Olabilirlik) adlı kitapta, katılımcı tasarım yaklaşımı, esnek tasarım ve konutlaşma sürecinde mimarın rolünün gelişimi incelenmiştir. Yazar konutlaşma süreci üzerine yazılan iki önemli çalışmanın sahibi, John F.C. Turner ve N. John Habraken'in konutlaşma süreci üzerine ortaya koymuş oldukları metotları karşılaştırmıştır. Çalışmada, katılım kavramının başlangıcı, ortaya çıkış nedenleri ve kavramın çeşitli ülkelerde karşılık bulan gelişimi incelenmiştir. Sonuç olarak incelenen örnekler, konutlaşma ve tasarım üzerine verilen bilgiler doğrultusunda, yeterli konutun olmadığı ya da konuta olan talebin fazla olduğu durumlarda, etkili ve hızlı sonuçlar üretilebilmesi amacıyla tasarımcıların teknik araçlar ve tasarım metotlarının oluşturması gerektiği belirtilmiştir.

David Kernohan, John Gray, John Daish ve Duncan Joiner'in birlikte yazmış oldukları "User Participation In Building Design and Management" (Bina Tasarımı ve Yönetiminde Kullanıcı Katılımı) adlı kitabın ilk basımı 1992 yılında yapılmıştır. Kitabın yazarlarından John Gray ve John Daish Yeni Zelanda Wellington Victoria Üniversitesi mimarlık bölümünde ders veren ve çalışmaları katılımcı değerlendirme

süreci konusunda yoğunlaşan iki akademisyendir. Kitapta, kullanıcıların yaşadıkları alanlar üzerinde söz sahibi olmaları ve tasarımcı ve kullanıcıların mekân kalitesini artırmak amacıyla birlikte hareket etmeleri gerektiği savunularak, kullanıcıyı tasarıma dâhil eden süreç modeli geliştirilmiş ve örneklerle desteklenmiştir.

Koos Bosma, Dorine van Hoogstraten ve Martijn Vos'un 2000 yılında birlikte kaleme almış olduğu, "John Habraken and the SAR(1960-2000)" isimli kitabın ilk bölümü, II. Dünya Savaşı sonrasındaki çok sayıda konut ihtiyacı ve konut üretim teknolojileri ile sanayileşmenin gelişmesiyle ortaya çıkan konut üretiminde standardizasyondan bahsetmiştir. Kitapta, konut üretiminde esneklik ve prefabrik konut üretimi hakkında bilgi verilerek, devamında Hollanda örneği üzerinden konut üretimi süreci değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Habraken'in katılımcı süreç metodu hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise *"SAR (Mimarlık Araştırmaları Enstitüsü)"* nün ortaya çıkışı ve işleyişinden bahsedilerek, uygulama örnekleri değerlendirilmiştir.

Profesör Henry Sanoff'un mimari tasarıma toplumun katılımı üzerine önemli çalışmaları bulunmaktadır. Kuzey Karolina Devlet Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde toplum katılımı, sosyal mimarlık, tasarım araştırmaları ve yöntemleri dersi veren Sanoff, aynı üniversitede bulunan "Toplum Geliştirme Grubu" nun başkanlığını yapmaktadır (Sanoff, 2000). Katılımcı Yaklaşım Teori ve Teknikleri, Tasarım Oyunları, Tasarlama ve Planlama'ya Toplumun Katılma Metotları, Sanoff'un katılım metotları üzerine yayınlamış olduğu kitaplardır (Url1). Kitapta tasarım sürecine kullanıcının dâhil edilme yöntemleri, Amerika, Avustralya ve Japonya'dan örnekler verilerek incelenmiş, katılım modelleri, konut tasarımı ve kentsel tasarım alanlarında ortaya konulan örnekler irdelenmiştir (Sanoff, 2000).

Tasarım sürecine katılımcı yaklaşım konusunda ülkemizde yapılmış önemli çalışmalardan bir tanesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim elemanı olan Prof. Dr. Deniz İncedayı'nın 2002 yılında yayınlamış olduğu "Mimari Tasarım Sürecine Katılımcı Yaklaşım, Demokrasi Kültüründe Mesleki Boyutun İncelenmesi" isimli kitabıdır. Kitapta katılım kavramı geniş bir çerçevede ele alınarak demokrasi öğesi olarak katılımın mimarlık mesleğindeki yeri incelenmiş, konu ile ilgili yurtdışı ve yurt içi uygulama örneklerine

yer verilmiştir. Kitabın sonucunda ise, katılımın mimarlık mesleği içerisinde yer almasının demokrasi kültürünün bir parçası olduğuna ve tasarım sürecine halkın katılımını olanaklı kılacak yasal ortamın yaratılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

2.2. Makaleler

Built Enviroment Dergisi'nin 1979 yılı 5. Sayısında yer alan John F. C. Turner' ın "Mass Housing And User Participation" (Toplu Konut ve Kullanıcı Katılımı) isimli makalesinde, toplu konut tasarımına katılımda kullanıcı, katılımcı müşteri ve pasif müşteri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yazar çalışmada, toplu konut tasarımı sürecinde kullanıcı katılımının gerekliliği ve önemini vurgulayarak, pasif kullanıcı olarak tanımlamış olduğu kullanıcı kitlesinin tasarım sürecine dâhil edilmesini hedeflemiştir.

Mimarlık Dergisi'nin 1982 yılı 8-9 sayısında Müren Özçay tarafından çevirisi yapılan N. John Habraken'in yazmış olduğu "Uyarlanabilirlik, Değişim ve Kullanıcı Katılımı İçin Tasarım" isimli makalede tasarım sürecine kullanıcı katılımı sürecinde profesyonelin rolü, tasarım kararlarındaki sınırlılıkları ve müdahale derecelerinden bahsedilmiştir.

Yanki Lee'nin 2006 yılı Tasarım Araştırmaları Derneği Lizbon Evrensel Toplantısı'nda yayınladığı "Design Participation Tactics: Redefining User Participation in Design" (Tasarımda Katılım Taktikleri: Tasarımda Kullanıcı Katılımının Yeniden Tanımlanması) isimli makalesinde tasarım sürecine kullanıcı katılımı kavramının anlamı, tanımı ve gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada Fransız filozof Henri Lefebvre'nin ortaya koyduğu "*soyut alan*" ve "*somut alan*" kavramları geliştirilmiş, mimari tasarım süreciyle ilişkili kişiler ile tasarım uzmanları arasındaki ilişkiyi kurgulamak ve süreci geliştirmek için bir girdi olarak kullanılmıştır.

Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim görevlisi olan Ece Ceylan Baba'nın 2010 yılında Tasarım + Kuram dergisi sayı 9-10'da yayınlamış olduğu "Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme: İstanbul Levent Bölgesinde Alan Çalışması" isimli makalesinde tasarımda katılımcı yaklaşım

modelleri tarihçesi hakkında geniş çaplı bilgi verilmektedir. Çalışmada pilot bölge olarak belirlenen alanda yapılan anket çalışması sonuçları değerlendirilerek kentlinin profili ortaya konulmuş ve Levent Bölgesi için katılımcı bir yöntem önerilmiştir. 2010 Yılı Mimarlık Dergisi 351. sayısında yer alan Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Yard. Doç. Dr. Zehra Ersoy'un "Mimari Tasarımda "Kullanıcı Odaklı" Süreçler" isimli makalesinde, kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımı ve dayandığı temeller açıklanmış ve kullanıcı odaklı tasarım süreci uygulama aşaması hakkında bilgi verilmiştir.

Editörlüğünü Andrew T. Carswell'in yapmış olduğu, 2012 yılında ikinci baskısı yayınlanan, "The Encyclopedia Of Housing" isimli iki ciltlik ansiklopedide, katılımcı yaklaşım üzerine yazılmış Henry Sanoff'un "Participatory Design And Planning" (Katılımcı Tasarım ve Planlama) adlı makalesi yayınlanmıştır. Çalışmada katılımcı yaklaşım ve planlama, katılımcı demokrasi ve konuyla ilgili ele alınan farklı görüşler değerlendirilmiştir.

2.3. Doktora ve Yüksek Lisans Tezleri

2.3.1. Doktora Tezleri

1985 yılında, yüksek mimar Ziya Ok'un İstanbul Teknik Üniversitesi'nde "Konut Gerçekleştirme Sistemlerinde Kullanıcı Katkısının Etkinliğini Arttırıcı Öneriler ve Yardımlı Kendi Evini Yapımda Örneklenmesi" adlı doktora tez çalışması araştırmalar sonucunda konu ile ilgili edinilen en erken tarihli tez çalışmasıdır. Bu çalışmada, konut gerçekleştirme sistemlerinde kullanıcının katkısının artırılması gerektiği vurgulanarak, konut üretiminde yardımlı kendi evini yapım sistemi ortaya konulmuştur.

Yüksek mimar Güldehan Fatma Atay'ın 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde hazırladığı "Mimari Üretimde Kullanıcının Yeri" adlı doktora tez çalışmasında, 1960'lı yıllardaki tasarım düşüncesindeki gelişimler doğrultusunda ve kullanıcının tasarım parametresi olarak sürece dâhil olmasıyla beraber gelen süreç içerisinde kullanıcının mimari üretimdeki yeri tartışılmıştır. Tez

çalışmasının ilk bölümünde kullanıcı standart bir veri olarak, ikinci bölümde mimari üretimde kullanıcı yeni bir parametre olarak ele alınmıştır. Son olarak değişen kavramlardan bahsedilerek, kullanıcının tüketici olarak değişimi hakkında bilgi verilmiştir.

2013 yılında Ferhat Hacıalibeyoğlu tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi'nde tamamlanan doktora tezinin başlığı ise "Mimari Tasarım Sürecinde Kullanıcı Katılımı Üzerine Bir Model Önerisi"dir Çalışma kapsamında katılımcı yaklaşım üzerine yapılan çalışmalar analiz edilerek, *kullanıcı katılımlı tasarım modeli"* önerilmiştir.

2.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

1993 yılında mimar Cem Altınöz tarafından tamamlanan "A Survey on The Theme of Dweller - Dwelling Relationship" (Kullanıcı- Konut İlişkisi Teması Üzerine Bir Araştırma) adlı yüksek lisans tez çalışmasında, mevcut kullanıcı-konut tasarım ilişkisi değerlendirilerek, kullanıcının kendi yaşam alanlarında söz sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada, kullanıcıların kendi öz çevrelerini tasarlama sürecine dâhil olması hakkı olduğu savunularak, kullanıcıya karar verme ve müdahale hakkı tanıyan tasarım yöntemleri ile birlikte konuyla ilgili uygulanmış örnekler hakkında bilgi verilmiştir.

2000 yılında Zeynep Toker Genç tarafından yayınlanan "Housing Production Processes: Can User - Oriented Methods of Production Replace The Conventional Ones?" (Konut Üretim Süreçleri: Kullanıcı Odaklı Üretim Yöntemleri Geleneksel Üretim Yöntemlerinin Yerini Alabilir mi?) adlı yüksek lisans tezinde geleneksel konut üretim yöntemlerine alternatif olarak kullanıcıya yönelik üretim yöntemleri değerlendirilmiştir. Tez kapsamında kullanıcıya yönelik üretim yöntemlerinin, geleneksel yöntemlerin yerini alıp alamayacağı tartışılmıştır.

"Konut Uygulamalarında Kaliteyi Artırıcı Bir Yöntem Olarak Tasarımda Kullanıcı Katılımı: Düzce Beyciler Evleri Örneği" adlı yüksek lisans tezi 2005 yılında mimar Venhar Der tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi'nde tamamlanmıştır. Çalışma, konut memnuniyetsizliğinin sebebi olarak kullanıcının

tasarım sürecine dâhil edilmemesini göstermiştir. Tez kapsamında seçilen bir toplu konut bölgesinde yapılan alan çalışmasında, katılımın kullanıcı memnuniyetine etkisini öğrenmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır.

"Dar Gelirliler İçin Konut Üretiminde Bir Yöntem Olarak Mimari Tasarımda Kullanıcı Katılımı" adlı yüksek lisans tez çalışması 2012 yılında, mimar Öncül Kırlangıç Yoldaş tarafından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tamamlanmıştır. Çalışmada, kullanıcı katılımı yöntemiyle üretilen dar gelirli konut örnekleri incelenmiş ve ortaya çıkan olumlu sonuçlar tespit edilmiştir. Türkiye'de TOKİ'nin uygulamaları kullanıcı katılımı bağlamında değerlendirilmiş, dar gelirliler için üretilecek konutlar için kullanıcı katılımı yönteminin kullanılmasıyla, daha iyi konutlar üretilebileceği savunulmuştur.

2014 yılında mimar Cem Buluklu tarafından hazırlanan "Konutta Kullanıcı Katılımı Bağlamında Esneklik ve İki Adımlı Ev Sunumu Sistemi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, toplu konutlarda kullanıcının tasarım sürecine dâhil edilmemesinin, kullanıcı ile konutu arasındaki ilişkiyi kopardığı ve konutu ev olmaktan çıkardığı konusunda eleştirel bir bakış ortaya konulmuştur. Tanımlanan problem için esnek konut tasarımı kapsamında "Açık Yapı Yaklaşımı" ve "İki Adımlı Ev Sunumu Sistemi" çözüm olarak görülmüştür.

Bu bölümde bilgi verilen, konut tasarımı, konut üretim süreçleri, katılımcı yaklaşım teorileri, kullanıcı ve konut ilişkisi üzerine yapılmış kitaplar, tezler ve makaleler tez çalışmasının teorik alt yapısını ve kaynaklarını oluşturmuştur.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Tez çalışması hazırlanırken, kitaplar, ulusal ve uluslararası akademik dergilerde yayınlanan makaleler ile doktora ve yüksek lisans tezlerinden yararlanılmıştır. Literatür taraması sonucunda elde edilen verilerin test edilmesi için çalışma alanı olarak Adana kenti ve kentte 1960-1980 yılları arasında inşa edilmiş konutlar seçilmiştir. Bu konutların tespit edilmesi için, 1960 yılı hava fotoğrafları, kadastro haritaları ve Adana Seyhan Belediyesi Kent Otomasyon Sisteminden yararlanılmıştır. Çalışmada seçilen Zeki Yüzüak konutları 1963-1972 yılları arasında tasarlanmış olup Cemalpaşa ve Kurtuluş mahallelerinde, Fethi Dağlık konutları ise 1966-1979 yılları arasında tasarlanmış olup, Çınarlı, Reşatbey, Cemlapaşa ve Kurtuluş Mahallelerinde yer almaktadır. Zeki Yüzüak'ın çalışma kapsamında Paksoy Evi, Huzur Apartmanı, Palmiye Apartmanı, Lokman Apartmanı ve Konak Apartmanı, Fethi Dağlık'ın ise Filiz Apartmanı, Memduh Görgün Apartmanı, Düşmez Apartmanı, Temuroğlu Apartmanı ve Derviş Tansalar Apartmanları seçilmiştir. Ada, pafta, parsel numaraları belirlenen bu konutların orijinal paftalarına Adana Tapu Kadastro İl Müdürlüğü arşivlerinden ulaşılmış, planlar Autocad ortamında yeniden üretilmiştir. Ayrıca yapıların güncel durumları fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Çalışmanın önemli bir diğer materyalini 1960-1980 yılları arasında Adana'daki konut tasarım sürecinin yaşayan tanıkları ile yapılan röportajlar oluşturmaktadır. Mimar Zeki Yüzüak, Mimar Fethi Dağlık ve Müteahhit Sıtkı Kulak ile yapılan bireysel görüşmeler tez çalışmasında kaynak olarak kullanılmıştır.

3.2. Metot

Çalışmada ilk olarak teorik alt yapının oluşturulması için literatür taraması yapılmıştır. Mimari tasarım, mimari tasarım süreci, konut tasarımı, mimari tasarım sürecine kullanıcı katılımı konuları hakkında ulusal ve uluslararası kaynaklar, öncelikli olarak, kitaplar, dergilerde yayınlanan akademik makaleler ve bu konuda

yapılmış doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiştir. Daha sonra, yapılan araştırmalardan yola çıkılarak mimari tasarım sürecinde kullanıcı katılımı konusunda önemli çalışmalar yapmış olan N. John Habraken, Henry Sanoff, John F. C. Turner ve Liz Sanders 'ın önermiş oldukları tasarım süreci metotları incelenmiştir.

Tez çalışmasının ikinci aşamasında çalışma alanı belirlenmiş, Adana kentinin 1940 tarihli imar planıyla oluşan ve hızlı bir şekilde yapılaşan Adana ili Seyhan ilçesi Cemalpaşa, Kurtuluş, Reşatbey ve Çınarlı Mahallelerindeki yapı ruhsatları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık'ın 1960-1980 yılları arasında söz konusu mahallelerde en fazla konut tasarlayan mimarlar olduğu anlaşılmış, bu nedenle bu iki mimarın tasarladığı konutlar derlenmiştir.

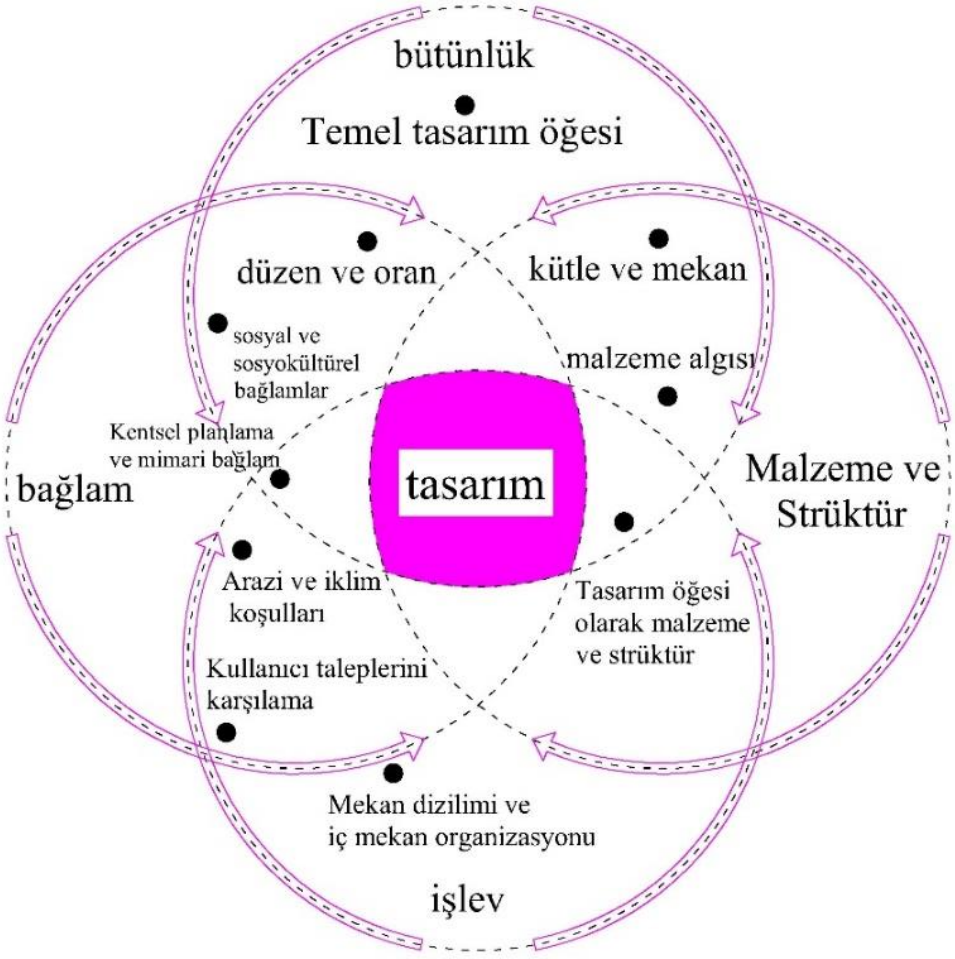
Çalışma kapsamında, hava fotoğrafları, kadastro haritaları, Adana Seyhan Belediyesi Kent Otomasyon Sistemi ve mimarlarla yapılan röportajlardan faydalanılarak çalışma sırasında katılımcı yaklaşım bağlamında incelenmek üzere Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık'ın 1960-1980 yılları arasında tasarladıkları beşer adet konut projesi belirlenmiştir. Belirlenen konutlar yapılan arazi çalışmaları ile yerlerinde fotoğraflanmıştır. Ada, pafta ve parsel bilgileri tespit edilen konutların planları Tapu Kadastro İl Müdürlüğü'nden temin edilmiş ve yeniden üretilmiştir. Çizilen planlar üzerinden konutların normal kat plan şemaları analiz edilmiş ve işlev şemaları oluşturulmuştur. Bu sayede yapıların plan şemalarının ortak özellikleri karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Değerlendirme aşamasında, yapılan araştırmalar ve önceki çalışmalarda incelenen metotlar ışığında özgün bir analiz şablonu belirlenip, her bir konutun tasarım sürecinin değerlendirilmesi için mimarlarla yapılan bireysel görüşmelerde elde edilen bilgiler ışığında süreç akış şemaları oluşturulmuştur. Buna ilave olarak çalışmada yer alan katılımcı yaklaşım metotlarının ortak özellikleri değerlendirilerek, seçilen binaların tasarım süreçleri ile karşılaştırılmıştır. Konutların süreç akış şemaları, işlev şemaları ve incelenen katılımcı yaklaşım metotları bulguları oluşturmuş, elde edilen bulgular doğrultusunda 1960-1980 yılları arasında Adana kentindeki konut üretim sürecinde kullanıcı katılımının varlığı tartışılmıştır.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. Mimarlıkta Tasarım Kavramı ve Tasarım Süreci

Tasarım kelimesi, *bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı ve bir araştırma sürecinin çeşitli dönemlerinde izlenecek yol, işlemleri tasarlayan çerçeve* olarak tanımlanmıştır (Url2). Tasarım sözcüğü etimolojik olarak, Latince'de işaret etmek anlamına gelen *"signare"* kelimesinden türetilen, *"de + signare"* kökünden gelmiştir ve dilimize tasarım olarak geçmiştir (Bayazıt, 2004).

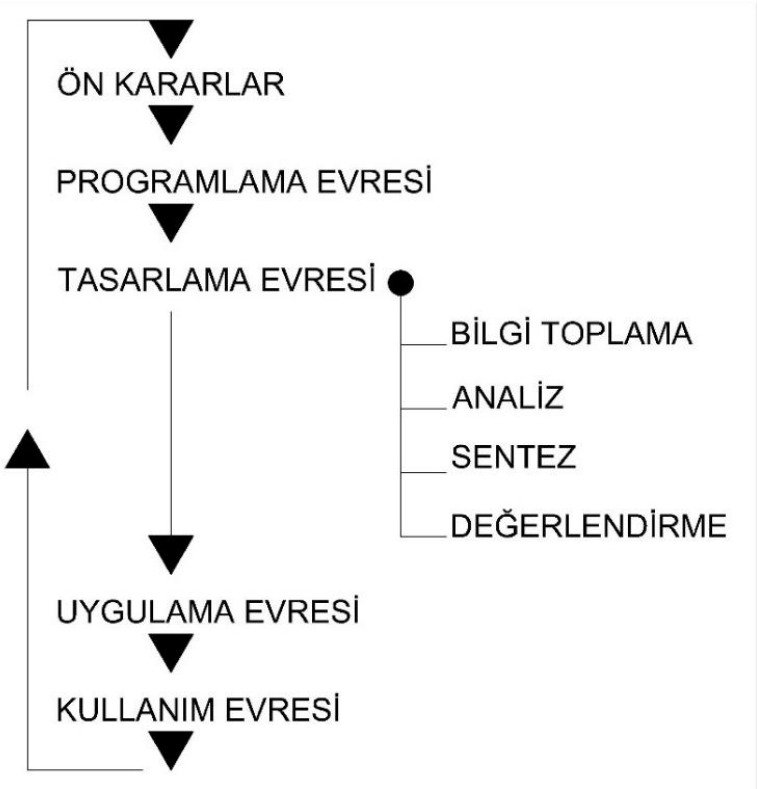
Şekil 4.1. Tasarım haritası (Bielefeld ve Khouli, 2010, s.8)

Mimarlıkta bir mekân düzenleme etkinliği olarak kabul edilen tasarım (İnceoğlu,1971), işlevin gerektirdiği ihtiyaçları karşılayan, insan eylemlerinin içinde yer alacağı bina ve mekânların formunun oluşturulması olarak tanımlanmaktadır (Arcan ve Evci, 1999). Aksoy'a göre tasarım, bir faaliyet için gerekli olan şemaların ve planların hazırlanmasıdır (Aksoy, 1975). İzgi tasarım kavramını, *mekân gereksinimlerini karşılayan yapı kurgusu içerisinde yer alan öğelerin ve yapı çevresinin kavramsal, işlevsel, biçimsel, strüktürel, eylemsel özelliklerinin ve niteliklerinin; yorumlanması, betimlenmesi ve belgelenmesi* olarak açıklamış ve yapının ortaya çıkma sürecindeki tek yaratıcı evre olduğunu belirtmiştir (İzgi, 1999, s.199-200). Bielefeld ve Khouli mimari tasarımı, "*tasarım haritası"* olarak tanımladıkları parametreler bütününde yer alan bağlam, işlev, malzeme ve kullanıcı öğelerini dikkate alarak belirlenen tasarım problemine somut çözüm getirilmesi olarak tanımlamışlardır (Şekil 4.1.) (Bielefeld ve Khouli, 2010).

Mimari tasarım, mimari planlama sürecinin bir parçasıdır. Mimarlıkta planlama süreci, ön kararlar, programlama evresi, tasarlama evresi, uygulama evresi ve kullanım evresi olmak üzere beş safhadan oluşmaktadır (Şekil 4.2). İlk aşama, fiziksel, kültürel ve teknolojik veriler ışığında mimari planlamanın başlayabilmesi için alınan ilkesel kararlardır (Arcan ve Evci, 1999). İkinci aşama olan programlama evresi, tasarlama süreci öncesinde verilmesi gereken, binanın geleceğini, kullanım sürecini etkileyen kararlar içermektedir. İnceoğlu bir bina için ihtiyaç programı hazırlamayı, binanın geleceği için karar vermek olarak tanımlamış, bina programının temel unsurlarını, planlama kararları, eylemler ve kullanıcı ihtiyaçları olarak belirlemiştir. Planlama kararlarının, bir yapı programının temel kararlarını içerdiğini ifade eden İnceoğlu yerleşme, boyutlar, çevresel düzenleme ve yönelim gibi bina tasarımı ile verilecek kararların programa yansıtılması gerektiğini belirtmiştir (İnceoğlu, 1977).

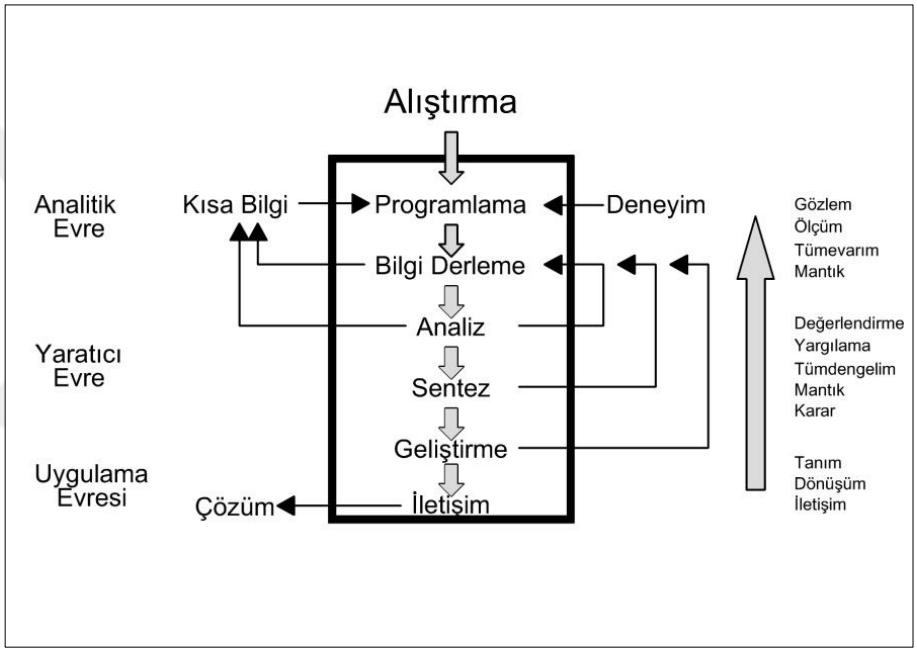
Üçüncü aşama olan tasarlama evresi, planlamanın başlaması için alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan ihtiyaç programına uygun mekân düzeninin oluşturulduğu süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç ise kendi içerisinde belirlenen dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama bilgi toplama aşaması olup, belirlenen işlevler hakkında tasarım verileri oluşturulması için gerekli olan bilgilerin yazılı-basılı kaynaklardan, eğiticilerden, uzmanlardan, mevcut mimari yapıtların incelenmesinden ve mimarın

kendi deneyimlerinden elde edilen bilgilerin derlenmesi olarak tanımlanmaktadır. İkinci aşama olan analiz yani çözümleme aşaması, tasarım verisi niteliğindeki bilgilerin değerlendirilerek mekânların yerinin, biçiminin ve boyutlarının saptandığı aşama olarak belirtilmektedir. Sentez aşaması ise, analiz sürecinde elde edilen mimari bulguların, mimarın yaratıcılığıyla birleşerek ön proje taslaklarının oluşturulduğu evre olarak tanımlanmaktadır. Son olarak değerlendirme yani karar aşaması, sentez sürecinde elde edilen proje alternatiflerinin, amaca yönelik olma, güvenilir olma ve ekonomik olma gibi kriterlere göre değerlendirilerek kesin projenin belirlendiği aşama olarak sunulmaktadır (Arcan ve Evci, 1999). Mahmoodi'nin Archer'dan aktardığına göre, Archer'ın oluşturduğu şemada, programlama aşamasının analitik evre, bilgi toplama, analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarının ise yaratıcı evre olarak tanımlandığı belirtilmektedir (Şekil 4.3) (Mahmoodi, 2001).

Şekil 4.2. Planlama süreci evreleri (Arcan ve Evci, 1999, s.49'da yer alan şemadan yararlanılmıştır.)

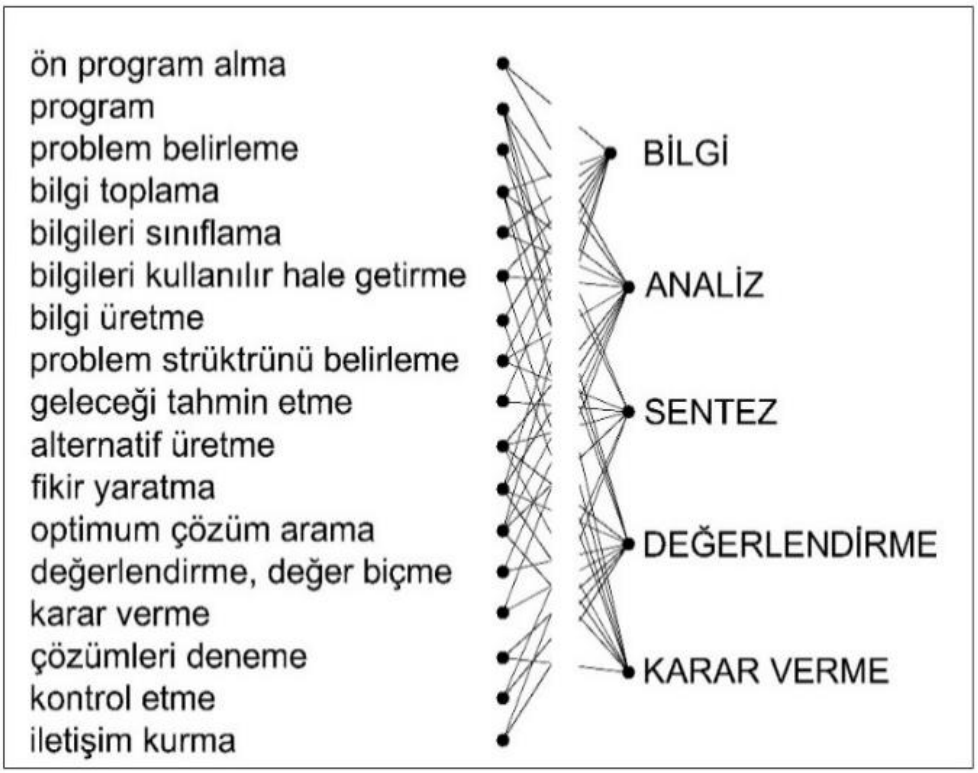
Tasarım süreci evrelerine, daha genişletilmiş bir perspektiften bakıldığında, sürecin bilgi toplama aşamasının, problem çözümü için gerekli verilerin toplandığı, programlama evresinden elde edilen verilerin düzenlenmesi ile tasarım girdilerinin oluşturulduğu bir süreç olduğu ifade edilmektedir (Arcan ve Evci, 1999). Bilgi toplama işlemi, Bayazıt' a göre dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar, edinilecek bilgiyi sınıflama, bilgileri toplama, toplanan bilgileri kaydetme ve bilgileri özetleyip kullanılacak hale getirme olarak belirlenmiştir (Şekil 4.4.) (Bayazıt, 1968).

Şekil 4.3. Archer'ın tasarım süreci şeması (analitik, yaratıcı, yönetim evresi)
(Mahmoodi, 2001, s 67'de yer alan şemadan çeviri yapılmıştır)

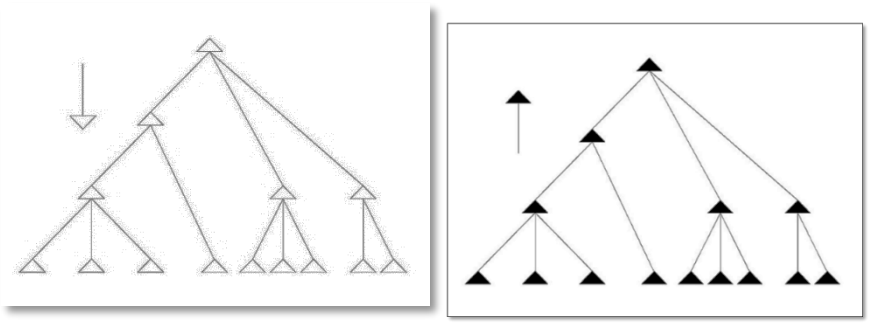
Bilgi toplama işlemleri, literatür taraması, gözlem ve incelemeler, kullanıcılarla görüşme, soru kağıdı düzenleme, toplantı düzenleme, odak grupları oluşturma, internet yoluyla bilgi toplama, arşiv ve müzelerde yapılan çalışmalar olarak sıralanabilmektedir. Bu süreçte toplanılacak bilgi türleri ise, tasarım problemini açıklayıcı bilgiler ve tasarlama sürecine ilişkin bilgiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tasarım problemini açıklayıcı bilgiler, kullanıcı ihtiyaçları ve gereklilikleri, tasarım ürününün içerisinde yer alacağı çevre, üretim ve teknolojiyle ilgili bilgiler, sıralama ve kısıtlamalar olarak belirtilmiştir. Mimari tasarım ürününün

bulunacağı çevreye ait edinilmesi gereken bilgiler, iklimsel özellikler, tarihsel ve kültürel özellikler olup, arsaya ilişkin bilgiler ise, sahip olunan alt yapı ve zemin özellikleri olarak ortaya konulmuştur (Bayazıt, 2004).

Şekil 4.4. Tasarlama işlemleri ve alt açılımları (Bayazıt, 2004, s.76)

Analiz aşaması, tasarım amaçlarına uygun olarak bilgi toplama aşamasında sınıflandırılmış ve kaydedilmiş bilgilerin, karmaşık bir bütünden daha yalın öğelere indirgenmesi olarak tanımlanmaktadır (Şekil 4.5.) (Aksoy, 1975). Bu aşamada tasarım probleminin gerektirdiği ihtiyaçlar belirlenmekte ve tasarımı oluşturan temel kararlar oluşturulmaktadır (Arcan ve Evci, 1999). Broadbent tasarım süreci içerisinde analiz evresini kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda uyulması gereken zorunlulukların tanımlandığı evre olarak nitelendirmiştir (Broadbent,1968). Tasarım sürecinin analiz evresinde, kullanıcı ihtiyaçlarını ve isteklerini içeren mimari program hedefi ortaya konulmakta, kültürel ve sosyal çevrenin yanı sıra topoğrafya, iklim, yön, manzara gibi fiziksel çevrenin özellikleri de analiz edilmektedir (Tokman, 2012).

Şekil 4.5. Cümlelerden meydana gelen program, Analiz (çözümleme) Diyagramlardan meydana gelen gerçekleşme, sentez (birleştirme) (Aksoy, 1975, s.15)

Aksoy'un Markus 'tan aktardığına göre, mimari tasarımın sentez aşaması, belirlenen problemlere parça çözümler üretilip, bu çözümlerin uygulanabilmesi için daha geniş kapsamlı çözümlerle birleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Şekil 4.5) (Aksoy, 1975). Mimari tasarım sürecinin sentez (bireşim) aşaması, hayal gücü ve bireysel deneyimlerden yararlanılarak, analiz aşamasında ortaya konulan mimari olguların birleştirilip ön proje taslaklarının oluşturulması olarak belirtilmiştir. Bu aşamada, bina işlevinin gerektirdiği mekânların biçimi, büyüklüğü ve birbirleri ile olan ilişkileri belirlenerek, tasarım alternatifleri ortaya konulmaktadır (Arcan ve Evci, 1999).

Mimari tasarım sürecinin son aşaması olan değerlendirme (karar) aşaması, sentez aşamasında ortaya konulan alternatiflerden birinin geliştirilmek üzere seçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 1975). Bu aşamada, ortaya konulan çözümler arasından en olumlusu seçilip değerlendirilerek uygulamaya sunulmaktadır (Arcan ve Evci, 1999). Karar verme aşamasında, bir önceki evrede ortaya konulan alternatifler arasında karşılaştırma yapılmakta ve tasarım probleminin amaçları doğrultusunda belirlenen karar kriterlerine göre bir dizi değerlendirme yapılmaktadır. Değerlendirmeler sonucunda en uygun olarak görünen tasarım alternatifi seçilmektedir (Bayazıt, 2004). Tasarım sürecinde mimar birçok şeyi aynı anda düşünmeye çalışmaktadır. Sistematik ve rasyonel bir şekilde sınırları çizilen süreç aşamaları, tasarımcının bilgilerini verimli bir şekilde sunmasına olanak sağlamaktadır.

Tezin bu bölümünde tasarım sürecinin aşamaları ve aralarındaki akış mantığı ele alınarak detaylı bir bilgilendirme yapılmıştır. Öz olarak bilgi toplama, analiz, sentez

ve karar verme aşamalarından oluşan tasarım süreci, ortaya konulan şematik anlatımlarla değerlendirilmiştir. Bu aşamada, tez çalışmasının kapsadığı bina tipi olan konuta ve konutun tasarım sürecine geçmeden önce, genel anlamda mimari planlama ve tasarım süreci hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir.

4.2. Konut Kavramı ve Konut Gelişimi

Türkçe'de yer alan konut sözcüğü, öz Türkçe bir sözcük olan *"kon-mak"* fiilinden türetilmiştir. Akdemir Ersoy'un Eyuboğlu'ndan aktardığına göre *"konmak"* fiili, bir yere yerleşmek, bir yeri konak edinmek anlamındadır. Konmak kökünden türetilen *"konak"* sözcüğü, *"bir konak yeri, oturup kalma, gece geçirme yeri"* ; aynı kökten türetilen *"konuk"* kelimesi ise *"bir yerde geçici bir süre kalan, misafir"* anlamına gelmektedir. Bu kökten türeyen *"konut"* sözcüğü, insanların yaşadıkları, günlük hayatlarını geçirdikleri yapı birimini tanımlamaktadır ve nesnel bir anlam taşımaktadır (Akdemir Ersoy, 2002).

Konut, *insanların doğduğu, büyüyüp geliştiği, evlenip çocuk sahibi olduğu, insan yaşamının merkezinde yer alan ve insanın bütün yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği dayanak mekânı* olarak tanımlanmaktadır (Arias, 1993, s.xix). Konut kelimesinin sözlük anlamı, bir ya da birkaç kişiden oluşan ev halkının yaşaması için yapılmış, insan yaşamının gerekli kıldığı uyuma, yemek pişirme, soğuktan ve sıcaktan korunma, yıkanma ve ayakyolu gibi temel gereksinme konularında kolaylıkları bulunan barınak olarak verilmiştir (Url 3).

Akdemir Ersoy konut kavramını, nesnel bir gerçeklik, fiziksel bir barınak, sosyo - kültürel bir ürün, mimari/kültürel bir yapıt ve ticari değeri olan bir mülk olarak nitelendirmiştir. Konut, doğanın olumsuz etkilerinden korunmaya yarayan, insanın temel işlevlerini gerçekleştirebileceği bir yapı türü olarak tanımlanmıştır. Konutların, fiziksel bir yapı türü olmalarının yanında, sosyo - kültürel bir ürün olup, içerisinde yaşayan insanların sahip olduğu kültürel özelliklerle şekillendiği ve bulundukları dönemin sosyo-kültürel yapısının somut göstergesi oldukları ifade edilmektedir. Ayrıca konut, içerisinde bulunduğu yapılı çevrenin bir parçası olan mimari bir ürün olarak ele alınarak, ekonomik boyutu ve ticari değeri olan maddi bir varlık olarak

nitelendirilmiştir (Akdemir Ersoy, 2002). Cengizkan ise konutu, bir barınma, prestij, meta, tüketim, üretim, yatırım ve emek nesnesi olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda konutun, kültürel yaratı olarak kentin nesnesi, kültürel aidiyet öğesi ve mimari tasarım ürünü olduğu belirtilmiştir (Cengizkan, 2009).

Barınma ihtiyacı, insanlığın ortaya çıkışından itibaren en temel ihtiyaçlardan birisi olmuştur. Eski çağlardan itibaren insanlar doğanın olumsuz öğelerinden korunmak için barınaklar üretmiş, doğanın kendi imkânlarından yararlanarak ilkel mağaralarda yaşamsal faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Mağaralar zaman içerisinde yerini vahşi hayvanlardan korunmaya olanak sağlayan, bazıları ağaç üstlerinde inşa edilmiş ilk insan yapımı kulübelere bırakmıştır. Her aile için tek mekânlı olarak üretilen bu ilkel kulübelerin konumları belirlenirken, yaşamsal faaliyetleri kolaylıkla sürdürebilmeleri açısından su kenarları tercih edilmiştir. Göçebe toplumlarda ise çadırlar tek mekânlı yaşama birimi olarak üretilmiştir (Arcan ve Evci, 1993).

"Konut üretimi, salt fiziksel bir bakış açısıyla değerlendirdiğinde, politik-ekonomik bağlamda pratik ve bilimsel bilginin bir arada yorumlandığı ve pratiğe aktarıldığı bir olgu olarak tarif edilebilir" (Atatöv, 2013, s.77). İçerisinde yaşama, yatma yıkanma gibi birden fazla işlevi barındıran çadırlar Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte insanlar tarıma dayalı bir yaşam sürdürmeye başlamışlardır. Böylece, yeme, uyuma ve yaşama gibi işlevlerin mekânsal olarak ayrıştığı ilk konut tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu anlamda toplumun teknolojik, kültürel, sosyal gelişimlerine paralel olarak konut oluşumlarının da gelişme gösterdiği belirtilmiştir (Arcan ve Evci, 1993).

Değerlendirmeler sonucunda konut, insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından en önemli ihtiyaç olan barınma eyleminin gerçekleştirildiği, yaşama, yemek yeme, yatma, yıkanma, korunma gibi temel ihtiyaçların karşılandığı, içerisinde yaşayan insanların kültürel ve sosyal yapılarından izler barındıran, mimarlığın temel mekânı olarak tanımlanabilmektedir. Bu bilgiler ışığında, çalışmanın bir sonraki bölümünde tasarım sürecinde katılım kavramı, tasarım süreci aktörleri, konut - kullanıcı ilişkisi ve konut tasarımında katılımcı yaklaşım metotları hakkında bilgi verilmiştir.

4.3. Tasarım Sürecinde Kullanıcı Katılımı Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

"Mimarlık, bireyin sarmalanması ve barındırılması, bu nedenle bir doygunluk ve derinleşmedir" (Conrads,1991, s.144) (1960 Tarihli Manifesto: Yeni Bir Mimarlığa Doğru)

Çalışmanın bu bölümünde, tasarım sürecinde kullanıcı katılımı fikrinin ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Katılma sözcüğü, Türk Dil Kurumu sözlüğünde *"iştirak", "iletişim veya ortak davranışta bulunma yoluyla belirli bir toplumsal duruma girme süreci"* olarak tanımlanmıştır (Url 4). Katılım, katılma eylemi olarak, ortaklık, ortaklaşma, koldaşlık etme ve yer alma kelimelerine eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bayazıt'ın Verba'dan aktarmış olduğuna göre katılma kavramı, *"halkın çeşitli şekillerde ve çeşitli koşullarda kendisi ile ilgili kararlara katılması"* olarak belirtilmiştir (Bayazıt, 1982, s.33). İncedayı, mimari tasarım sürecinde katılım kavramını, *"kullanıcı olarak tanımladığımız bireylerin, kendi yaşam çevrelerini (yaşayacakları mekânları) oluşturmada, başta konut olmak üzere tüm tasarım süreci boyunca meslek insanı olan mimar ile (tasarlamadan uygulamaya dek) tüm aşamalarda birlikte olmasının ilkesel kabulü"* olarak tanımlamıştır (İncedayı, 2002, s.3).

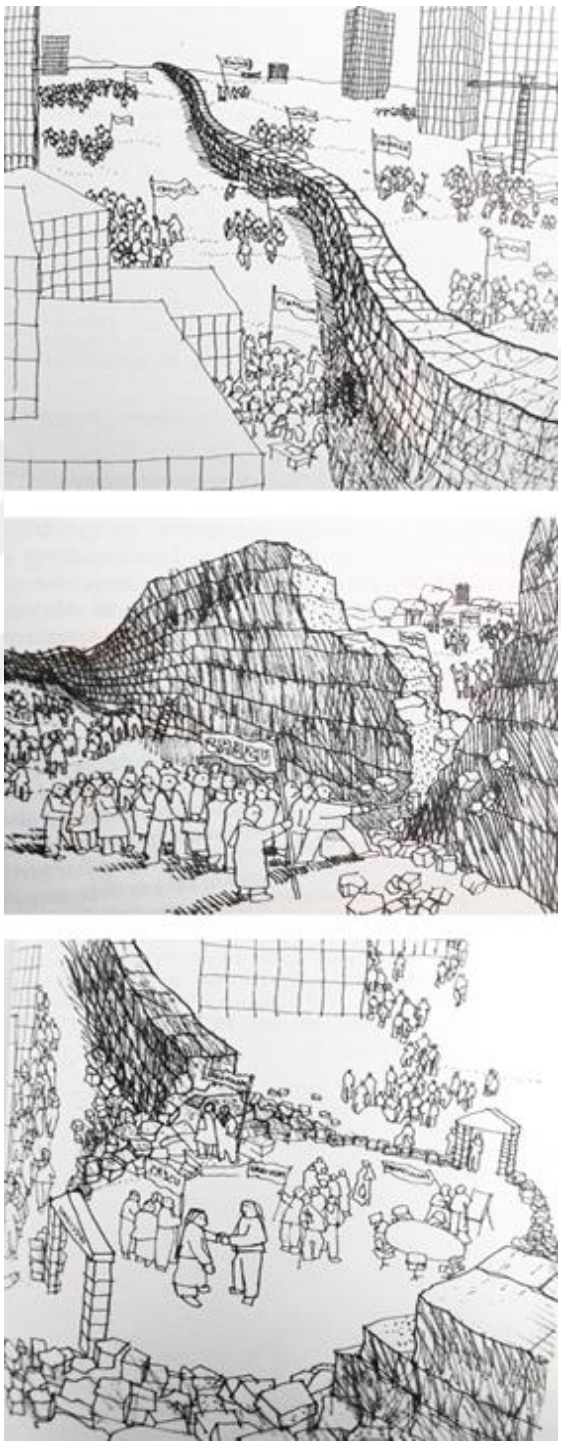
Tasarım sürecinde katılımcı yaklaşımın ortaya çıkışının, toplumun düşünce sistemindeki değişimlere bağlı olarak insanların sorgulamaya ve eleştirmeye başlama süreciyle doğrudan ilgili olduğu belirtilmektedir (Jones, Petrescu ve Ark.,2005, s.127-139). Modernizm akımının ilkelerinin belirlendiği, ilk kez 1928'de İsviçre'nin La Sarraz şehrinde 23 ülkenin temsilcilerinin katılmasıyla toplanan CIAM *(Congrès International a'Architecture Moderne)* kongresinin amaçları, çağdaş mimarlık sorunlarına açıklık kazandırmak ve modern mimarlık düşüncesini temsil etmek olarak belirlenmiş ve her toplantıda farklı bir konu ele alınmıştır. Franfurt (1929) kongresinin başlığı *"minmum konut"* olarak belirlenmiş ve dar gelirlilerin konut sorunu tartışılmıştır. Brüksel (1930)'de ise *"rasyonel konut"* başlıklı kongre düzenlenmiş, bu kongreler sonucunda rasyonalizm ve standartlaşma etkin bir yöntem olarak görülmüştür (Hasol, 1995). Le Corbusier ve Walter Gropius gibi öncü mimarlar

optimum tasarlama çözümlerinin kolayca elde edilebilmesi için yöntem olarak standartlaşmayı benimsemişlerdir (Bayazıt, 1982). 20.yy ustalarının benimsemiş olduğu mimarlık öngörüsü, yapının ve malzemenin davranışına aykırı olduğu düşünülerek ilerleyen yıllarda eleştirilmiş, modernizm akımının ortaya koymuş olduğu standartlaşma düşüncesiyle hızlıca üretilen binaların insanları memnun etmediği iddia edilmiştir. 1950'li yıllarda mimarlar, önceden olduğu gibi, savaş sonrasında ortaya çıkan sorunları bilimsel olmayan yöntemlerle çözmeye çalışmış ancak üretilen yapıların yarattığı büyük sorunlar nedeniyle eleştirilmişlerdir (Bayazıt, 1982). Modern sonrası ortaya çıkan postmodern bakış açısı sorunların çözümü için yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına olanak sağlamış ve bu çözümler demokrasi düşüncesi ile şekillenmiştir (İncedayı, 2002).

1960'lı yıllarda, mimarlık mesleğinin gençler tarafından sorgulanması ve eleştirilmesi öncesinde, toplumda *"mimar her şeyi bilir"* düşüncesi ve algısı bulunduğu belirtilmiştir. Ancak zamanla bu düşünce yerini mimarlığın bir toplum mesleği olmadığı düşüncesine bırakmıştır (Bayazıt, 1982). "*Prag Baharı"* ve özellikle Mayıs 1968'de Paris'te başlayan evrensel öğrenci protestoları, mimarlık alanında sosyal ve politik bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu öğrenci hareketleri, özgür düşünce ve bireye verilen önemi artırılmasını savunmuş, katılım düşüncesinin siyasal ve ideolojik düzlemde ele alınmasını sağlamıştır (Jones, Petrescu ve Ark., 2005, s.127-139). Demokrasi kültürünün gelişip yaygınlaşmasının, toplumun bütününü ilgilendiren konuların karar verme sürecinde katılma düşüncesinin ortaya çıkmasında ve katılım kavramının mimarlık ve tasarım alanlarında görülmeye başlanmasında etkisi olduğu savunulmuştur (İncedayı, 2002).

Tasarım sürecine toplumun katılımı kavramı, yaşanan politik değişiklikler, düşünce sistemindeki gelişmeler ve alternatif düşüncelerin oluşmasıyla mimarlık ve tasarım terminolojisine güçlü bir fikir olarak girmiştir. Kullanıcıların tasarlama ve karar verme aşamalarına dâhil olup, kendi yaşam çevrelerini oluşturmada profesyonellerle beraber sorumlulukları ve riskleri paylaşması, bir lüks olmanın ötesinde gereklilik olarak görülmektedir (Hamdi, 1995). Katılım düşüncesinin tasarım ve planlama sürecine girmesinin bir demokratikleşme arayışı olduğu savunulmaktadır (İncedayı, 2002). Tasarımdaki demokratikleşme süreci Kernohan, Gray ve arkadaşları

tarafından mimar ile kullanıcıların arasındaki duvarın yıkılması olarak tanımlamıştır (Şekil 4.6.) (Kernohan, Gray ve Ark., 1992).

Şekil 4.6. Kullanıcılar ve mimarlar arasındaki duvarın yıkılması
(Kernohan, Gray ve Ark., 1992, s.1, 14, 27'de yer alan fotoğrafların birleştirilmesi ile oluşturulmuştur.)

Tasarımcı ve plancılardan oluşan bir grup meslek insanı, toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmek amacıyla savaş sonrasındaki düşünce ve sorgulama ilkeleriyle paralel gelişen tasarım sorunlarının çözümü konusunda *"nasıl"* sorusunun cevabını aramaya başlamışlardır. Böylece 1960'lı yıllarda tasarımcılar arasında *sezgisel davranışı benimseyenler* ile nasıl sorusunda cevap arayan *metotçular* olmak üzere iki grup oluşmuş ve mimari sorunların optimum çözümlerinin aranmasıyla beraber kullanıcı katılımı yaklaşımlarının ilk örnekleri görülmeye başlamıştır (Bayazıt, 1982, s.1).

1968'de ortaya çıkan katılım düşüncesinin mimarlık ve tasarım düşüncesinde yer almasından önceki yıllarda var olan geleneksel konut üretim sürecinde, mimar ve müşteri (kullanıcı) arasında kopuk bir ilişki söz konusu olmaktadır. Kullanıcılar, kendi yaşayacakları konutun tasarım ve üretim sürecinde yer almayıp, konutu bitmiş bir ürün olarak algılamışlardır (İncedayı, 2002). Konut üretimini bir eylem olarak tanımlayan Hollandalı mimar N. John Habraken, konutun bitmiş bir ürün olarak ele alınmasına karşı çıkmış, tasarım ve planlama sürecine kullanıcı katılımı kavramının ilk örneklerinin verilmesinde öncülük etmiştir. Kurucusu ve ilk başkanı olduğu SAR *(Mimarlık Araştırmaları Enstitüsü)* ile kuramsal düşünceler uygulamaya geçirilmiştir (Boosma ve Ark, 2000).

Özetlemek gerekirse mimarlık, toplumda yaşanan siyasal ve sosyal yeniliklerden bağımsız düşünülemez bir olgu olduğundan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanılan düşünce reformlarından etkilenmiş ve demokrasi bağlamında sorgulanmaya başlanmıştır. İnsan hakları, bireye verilen önem ve demokrasi düşüncesinin gelişiminin bir düşünsel ürünü olarak ortaya çıkan katılımcı tasarım yaklaşımı; mimarın görev ve sorumluluklarında değişim yaratmıştır. Özellikle savaş sonrası yaşanan konut ve tasarım sorunlarına çözüm olarak gelişen, tasarım sürecinde kullanıcı katılımı yaklaşımı, topluma yaşam çevresini düzenleme kararını vermesi konusunda etkin bir rol ve sorumluluk vermiştir. Kullanıcı bilgisinin ve deneyiminin tasarım sürecindeki önemi giderek daha fazla vurgulanmakta, kullanıcı süreç içerisinde mimar ile birlikte var olan bir süreç aktörü olarak tanımlanmaktadır.

4.4. Tasarım Sürecindeki Aktörlerin Tanımı ve Rollerin Dönüşümü

Tez çalışmasının bu bölümünde, tasarım sürecinde katılımcı yaklaşımın varlığıyla önem kazanan kullanıcı kavramı ve tasarım sürecinde yer alan diğer aktörler tanımlanacaktır. Geleneksel tasarım süreci ile katılımcı tasarım süreci arasındaki geçiş, mimar, plancı, yönetici, kuramcı ve kullanıcılar olarak belirlenen aktörlerin tasarım süreci içerisindeki rollerinin dönüşümüne yol açmıştır. Bu dönüşüm geleneksel tasarım süreci olarak da tanımlanabilen tasarımcı odaklı süreç ve kullanıcı katılımıyla gerçekleşen kullanıcı odaklı süreç üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Kernohan, Gray ve Arkadaşları (1992) süreç aktörlerini, *"kullanıcılar"* ve *"sağlayıcılar"* olarak ikiye ayırmakta ve süreç içerisindeki iki farklı kültür olarak tanımlamaktadır (Çizelge 4.1). Kullanıcıları, binada yaşayan sakinler, ziyaretçiler ve mal sahipleri olarak üçe ayırarak, binada yaşayanların aynı zamanda mülk sahibi ya da kiracı olabileceklerini, ancak binayı birebir kullanan kişiler olduğunu iddia etmişlerdir. Ziyaretçileri, müze, hastane, alışveriş merkezi veya kentsel alanlar gibi kamusal mekânların kullanıcıları olarak tanımlanmışlar, mal sahiplerini ise, yapıyı birebir kullanmayan ancak yapı ile finansal ilişkileri bulunan kişiler olarak mimari ürün üzerinden kazanç sağlama durumu oldukları için sürece dâhil etmişlerdir. Sağlayıcılar olarak mimarlar, plancılar, tasarımcılar ve ustaları kapsayan üreticileri, müşterisini memnun etmek için ürün ortaya koyan kişiler olarak tanımlamışlardır (Kernohan, Gray ve Ark., 1992, s. 1-13).

Çizelge 4.1. İki farklı kültür: kullanıcılar ve sağlayıcılar (Kernohan, Gray ve Ark.,1992)

KULLANICILAR *(USERS)*	**SAĞLAYICILAR *(PROVIDERS)***
• Sakinler(Sürekli Yaşayanlar) • Ziyaretçiler • Mal Sahipleri	• Üretenler(Tasarımcılar ve Ustalar) • Finansörler • Arsa Sahipleri ve Kiracılar • Bina Geliştirenler (Bina Yöneticileri)

Bayazıt'a göre, katılımcı tasarım süreci aktörleri, kullanıcılar, yöneticiler, elitler *(kuramcılar, teorisyenler)* ve meslek adamlarından oluşmaktadır (Çizelge 4.2.). Bayazıt, katılımcı yaklaşımda kullanıcı tanımının doğru yapılmasının amaca

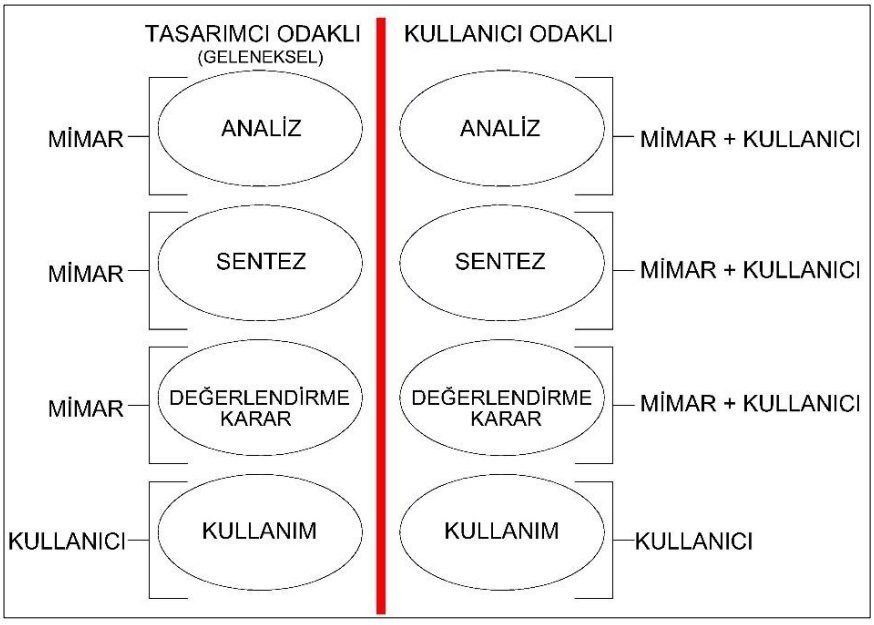
ulaşmadaki rolünü vurgulayarak, *"ortalama bir kullanıcı"* tanımı olmaması gerektiğini savunmuştur. Tasarıma katılan kullanıcıların veya kullanıcı gruplarının doğru belirlenmesinin, ortaya çıkan sonucun kullanım sırasındaki memnuniyetini doğrudan etkileyeceğini belirtmiştir. Bayazıt kullanıcıları, bilgi edinebilme derecesine göre bilinen kullanıcılar ve bilinmeyen kullanıcılar olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bununla beraber, bir grup ya da örgütün içerisinde olan kullanıcılar, gelecekte yapının kullanıcısı olacak olan gelecek kullanıcılar, planlama veya mimari ürünün çevresinde bulunan ve tesadüfen orada olan kişiler de ayrı kullanıcı tipleri olarak tanımlamıştır. Yöneticiler, halkın seçtiği yasama görevi gereğince, tasarım sürecine yasal gerekliliklerle yön veren grup olarak tasarım sürecinde yer almaktadırlar. Kuramcılar olarak tanımlanan grup ise bilgileri analiz eden, tasarım için gerekli olan bilgiyi hazırlayan grup olarak tanımlanmıştır (Bayazıt,1982, s.53-65).

Çizelge 4.2. Tasarım süreci aktörleri (Bayazıt, 1982)

TASARIM SÜRECİ AKTÖRLERİ			
KULLANICILAR	YÖNETİCİLER	ELİTLER (KURAMCILAR)	MESLEK ADAMLARI
• Bilinen ve bilinmeyen kullanıcılar • Grup İçerisindeki Kullanıcılar • Gelecek Kullanıcıları • Yapının Bulunduğu Çevre Toplulukları • Dıştan Kullanıcılar • Tesadüfî Kullanıcılar	• Merkezi Yönetim Yöneticileri a. Halkın temsilcileri b. Üst Bürokrasi Memurları • Yerel Yönetim Yöneticileri • Halkın Temsilcileri (belediye başkanı ve meclis üyeleri) • Merkezi Yönetim Bürokrat Temsilcileri • Belediye Bürokrasi Memurları	• Toplum Liderleri • Yöneticiler • Bürokratlar • Bilim Adamları • Teknokratlar • Kullanıcılar • Savunucu Plancılar	• Mimarlar • Plancılar

"Geleneksel" tasarım süreci olarak tanımlanan süregelen tasarım anlayışında kullanıcı, sürecin yalnızca mimari ürünün kullanımı evresinde dâhil olmaktadır. Kullanıcı, tasarım ürününden en çok etkilenen öğe olmasına rağmen, mimari tasarımın ağırlıklı olarak uzman bilgisi gerektirdiği savunulmakta ve kullanıcı sürece dâhil edilmemektedir. Süreç içerisinde tasarımcı ve kullanıcı rolü bakımından katılımcı yaklaşım ile geleneksel tasarım yaklaşımı arasında, kentsel ölçekten konut ölçeğine kadar çeşitlenen süreçlerde farklılıklar gözlenmektedir. Özellikle konut gibi bireysel alanların tasarım sürecinde kullanıcı katılımının gerekliliği vurgulanmaktadır. Tasarımcı odaklı tasarım sürecinde, kullanıcı yalnızca kullanım sürecinde dâhil olurken, karar ve tasarım aşamalarında kullanıcının dâhil olmasını mümkün kılmak katılımcı yaklaşımlar için bir şart olarak görülmektedir (Hacıalibeyoğlu, 2014).

Şekil 4.7'de tasarımcı odaklı ve kullanıcı odaklı tasarım süreçlerinin süreç aktörleri karşılaştırılması yapılmıştır. Tasarımcı odaklı mimari tasarım anlayışında mimar tasarım aşamasında tek etkin rolü oynamaktadır. Kullanıcı sürece kullanım aşamasında dâhil olmaktadır. Kullanıcı odaklı tasarım anlayışında ise mimar, tasarım süreci analiz, sentez, değerlendirme (karar) aşamalarında kullanıcı ile birlikte yer almaktadır.

Şekil 4.7. Tasarımcı odaklı süreç ile kullanıcı odaklı tasarım sürecinin karşılaştırılması

4.5. Konut ve Kullanıcı İlişkisi

Tez çalışmasında bu başlığa yer verilmesinin en temel nedeni, tez konusunun temelini oluşturan konut ve kullanıcı kavramlarının ilişkisine ve bu bağlamda kullanıcı için konutunun ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktır. Konutlar, bir mimari ürün olmanın ötesinde içerisinde yaşayan insanların anılarını biriktirdikleri yaşam mekânlarıdır. Konut sorununa çözüm olarak gelişen katılımcı yaklaşımla beraber tasarım sürecine dâhil olabilme imkanı kazanan kullanıcıların yaşam alanları olan konutları ile güçlü duygusal ve psikolojik bağlarının olduğu birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır.

Marcus (2009), insanların yaşadığı çevreler olan konutların kullanıcılarına hissettirdikleri üzerine araştırmalar yapmıştır. Marcus'a (2009) göre özellikle alt gelir grubunda yer alan kullanıcıların, konutları açısından çok fazla seçme şansları bulunmadığından, bu tür kullanıcıların konutu ile maddiyat ilişkisi olmadığını ancak duygusal ilişkisi olduğunu savunmaktadır. Bir tasarımcının ortaya koyduğu mimari ürün olan konut ile kullanıcıların anılarıyla var olan, yuva hissi veren ev kavramının farklı olduğunu iddia eden Marcus (2009), insanların doğumundan itibaren çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini geçirdikleri evlerinin her birey için farklı anlamlar taşıdığını savunmaktadır. Marcus, *"kişinin aynası"* olarak tanımladığı konutları, beslenen bir çiçekle, asılan bir tabloyla ve kendine özgü tanımlanan herhangi bir mekânsal değişiklikle insanların ilk zamanlarda olmasa da zamanla kendilerine göre yarattığını belirtmiştir (Marcus, 2009, s.1-15).

Akdemir Ersoy (2002)'a göre, konut ve ev kavramlarının kullanıcı ilişkileri farklılık göstermektedir. Konut-kullanıcı ilişkisine bakıldığında, konut üretiminde temsili bir kullanıcı tanımı yapılıp, onun belirlenen kullanışsal gereksinimlerini karşılamak üzerine kurulmuş bir ilişki söz konusudur. Kullanıcı, konut üretiminde yalnızca tahmini mekânsal gereksinimleri karşılanacak olan bir girdi durumundadır. *Anonim* bir kullanıcı tanımı yapılırken *evrensel standartlar* veya *toplumsal bir kimlik* göz önünde bulundurulmaktadır. Bu evrensel model, konut içerisinde yaşayacak kişileri *"tek tip"* olarak sınıflamaktadır. Akdemir Ersoy (2002), bu modelde konut ile kullanıcı ilişkisinin bireyselleşmiş bir ilişki olmadığını savunmaktadır. Katılımcı

yaklaşımda ise, konut ve kullanıcı arasındaki ilişki bireyselleşmeye başlamaktadır. Kullanıcıların sosyal yaşantılarına, tercihlerine, aile yapılarına uygun tasarımlar yapılabilmektedir. Akdemir Ersoy'a göre, kullanıcıların tasarıma aktarılmasındaki temel aracı olan mimar, bu şekilde tanımlanan bir kullanıcı – konut ilişkisinde (Akdemir Aksoy, 2002, s.132),

- *yorumcu*
- *yansıtıcı*
- *karar verici olarak karşımıza çıkabilmektedir.*

Konutun, ancak kullanıcıların içerisinde yaşaması, kendinden bir şeyler katması ile ev olacağı belirten Akdemir Ersoy'a göre ev, kullanıcısının varlığı ile anlam kazanan, yaşayan ve kullanıcısının kimliğini yansıtan bir olgu olarak var olmaktadır. Kullanıcı ile evi birbiriyle bütünleşmekte, aralarında duygusal, psikolojik ve anlamsal bağlılık oluşmaktadır (Akdemir Aksoy, 2002).

Sonuç olarak, bireyler ile yaşama mekânları arasındaki oldukça güçlü anlamsal ilişkilerin varlığı görülmüştür. Bu nedenle, özellikle konut tasarımında kullanıcı katılımının oldukça önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakış açısı ile kişilerin karakterlerini yansıttıkları konutlarının tasarımında söz ve sorumluluk sahibi olabilmelerine olanak sağlanmıştır. Her bireyin düşüncesi, hayata bakışı farklı olduğu gibi konuta bakışı da farklılık gösterebilmektedir. Çizelge 4.3'de ifade edildiği gibi kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımı, bir anlamda kullanıcıya, konutunu şekillendirme imkânı verirken bir yandan da o kişiye özgü yaşam alanları oluşturma hakkını kullanıcıya sunmaktadır.

Çizelge 4.3. Tasarımcı odaklı-kullanıcı odaklı yaklaşım karşılaştırması

TASARIMCI ODAKLI	KULLANICI ODAKLI
• Anonim Kullanıcı • Standart Gereksinimlerin Karşılanması	• Bilinen Kullanıcı • Kullanıcıya Özel İsteklerin Karşılanması

4.6. Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşım Metotları

Tez çalışmasının bu kısmında, bir önceki bölümde ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında bilgi verilen tasarımda kullanıcı katılımı kavramının metotları hakkında bilgi verilmiştir. Kullanıcının tasarıma dâhil olması gerektiği fikriyle ortaya çıkan katılımcı yaklaşım, araştırmacıların ortaya koyduğu metotlar ile teoriden uygulamaya dönüşmüştür. Yaşanılan konut sorununa bir çözüm önerisi olarak sunulan ve konut tasarımında özellikle önemi vurgulanan katılımcı yaklaşım yöntemleri bu bağlamda ele alınmış, bu konuda öncü çalışmaları olan N. John Habraken, Henry Sanoff, John F. C. Turner ve Liz Sanders yaklaşımları hakkında bilgi verilmiştir.

4.6.1. N. John Habraken Yaklaşımı (*Supports and Infills* - Destekler ve Dolgular)

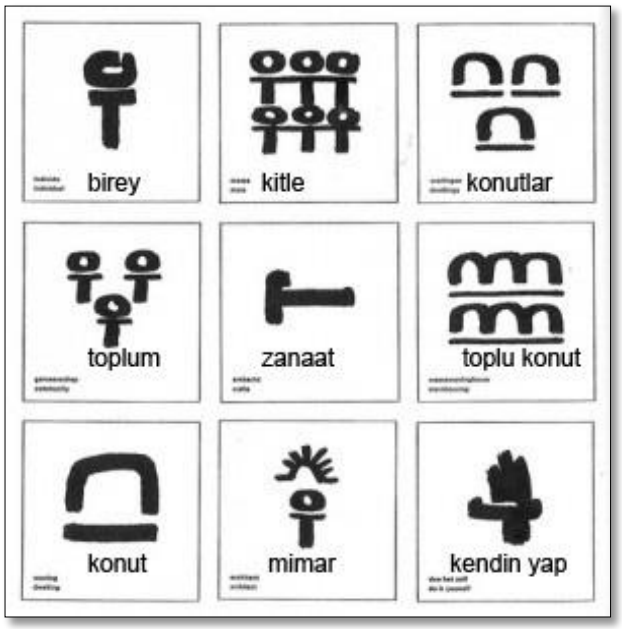
> *"Kullanıcının konutu üstündeki rolünün evrimi konutun oluşumunu bir süreç olarak değerlendiren görüşün temelidir. Kanımca, kullanıcı bir güç olarak tanınmalı ve kavranmalıdır. Ancak kullanıcılar fiziksel çevreyi doğrudan etkileyerek ve denetleyerek güçlerini ortaya koymaya başladıktan sonradır ki, sağlıklı yaşayan ve sürekli gelişen çevrelere sahip olabiliriz." (Habraken,1982, s.49)*

Prof. Dr. N. John Habraken tasarım sürecinde mimarın rolünü irdeleyen, döneminin konut uygulamalarına eleştirel bir yönde bakan ve konutlara kullanıcılarıyla beraber bir anlam yükleyen devrimci bir mimardır. Konut tasarım sürecinde kullanıcı katılımı fikri ilk olarak Habraken tarafından ortaya atılmış ve öncülüğünde kurulan (SAR) Mimarlık Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde ilk uygulamalar yapılmıştır (Bosma ve Ark., 2000) (Hacıalibeyoğlu, 2013).

1918 yılında Rotterdam'daki Amsterdam Konutlaşma Kongresi'nde yayınlanan *"Konutta Standartlaşma"* isimli bildiride ortaya konulmuş olan görüşlere karşı tutumu, Habraken'in konut tasarım sürecine kullanıcıyı dâhil etme düşüncesinin kökenini oluşturmaktadır. Bildirinin sahibi, Amsterdam Yapı ve Konut Denetleme Birimi

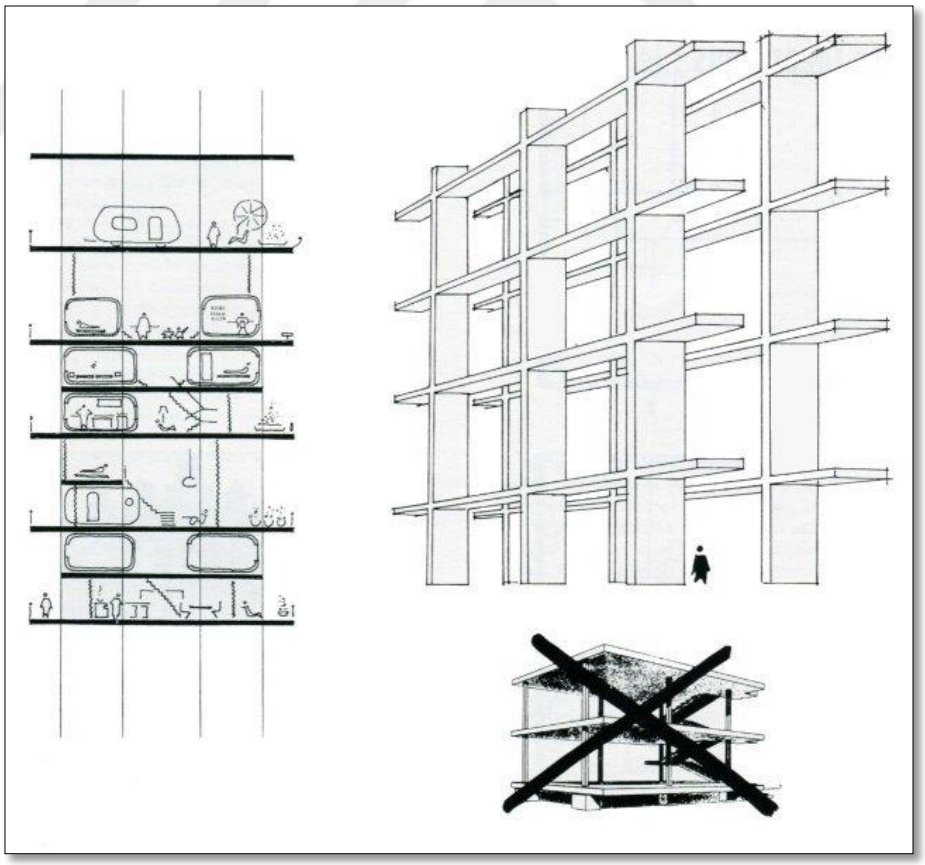
yöneticisi Ir J. Van Der Waerden, savaş sonrası oldukça fazla olan konut ihtiyacına yönelik hızlı ve yeterli sayıda konut üretilmesi amacıyla, standartlaşmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Ortaya atıldığı zamandan itibaren eleştirilen konut üretiminde standartlaşma fikrine karşı ilk alternatif somut adım Habraken tarafından atılmıştır (Habraken, 1971, s.1-3).

Habraken standart toplu konut üretimlerinin, kullanıcıların özgürlüklerini kısıtladığını ve tek tipliliğin insanlar üzerinde zararlı etkilerinin olduğunu savunmaktadır. Habraken 1961 yılında yayınlamış olduğu "*Destekler: Toplu Konut Üretimine Bir Alternatif*" isimli kitabıyla konut, toplum, kullanıcı ve konut üretimi hakkındaki fikirlerini ortaya koymuştur. Konut sorununa ve standartlaşmaya alternatif olarak kullanıcının kendi yaşama ortamı hakkında tasarım sürecinde dâhil olmasını öneren yeni bir alternatif üretmiştir. Habraken' e göre kullanıcının tasarım sürecine dâhil olmasıyla birlikte, kişinin kendi konutunun tasarımında sorumluluk verilmesi, konutuna karşı aidiyet duygusu artırılması ve kendi yaşam alanını sahiplenmesi sağlanacaktır (Şekil 4.8). Standart toplu konutları tekdüze ve monoton olarak nitelendiren Habraken, alternatif önerisiyle, konut yaşantısının zenginleştirilmesini amaçlamıştır (Habraken, 1971).

Şekil 4.8. Habraken tarafından oluşturulan kavramsal semboller (Bosma ve Ark., 2000, s.114)

Habraken konut birimini destekler (supports) ve dolgulardan (infill) oluşturmaktadır. Destek sistemler (Şekil 4.9) uzmanlar tarafından oluşturulan taşıyıcı sistemlerden oluşmaktadır. Dolgular ise kullanıcı tarafından müdahale edilerek özgür bir şekilde değiştirilebilen ve düzenlenebilen bölücü elemanlar olarak tanımlanmaktadır. Destek sistemler, uzmanlar tarafından yasal kısıtlılıkları sağlayacak şekilde boyutlandırılıp konumlandırılmaktadır. Taşıyıcı sistemi belirlenen konut birimleri üzerinden, kullanıcı tercihlerine göre alternatifler elde edilmektedir. Destek ve dolgu sistemleri bir araya gelerek konutları, konutlar bir araya gelerek yaşanılan çevreyi oluşturmaktadır. Bu sayede kullanıcı katılımıyla fiziksel çevreyi oluşturma fikri gerçeğe dönüşmekte, destek sistemlerin aynı zamanda kentsel öğeler olduğu da vurgulanmaktadır. Kullanıcılar ise bu süreçte yapılı çevreyi oluşturmada söz sahibi olan bir güç olarak tanımlanmaktadır (Habraken, 1971, s.4-10).

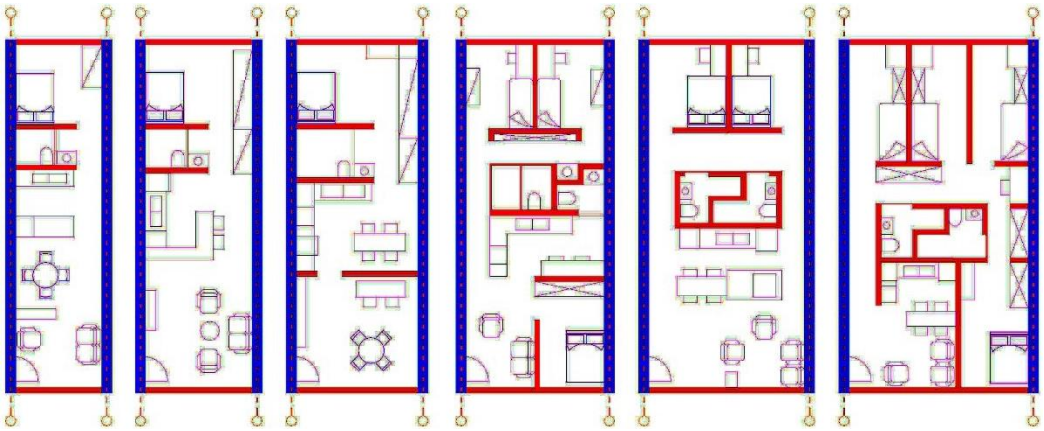

Şekil 4.9. Destek sistemler (Bosma ve Ark., 2000, s.116)

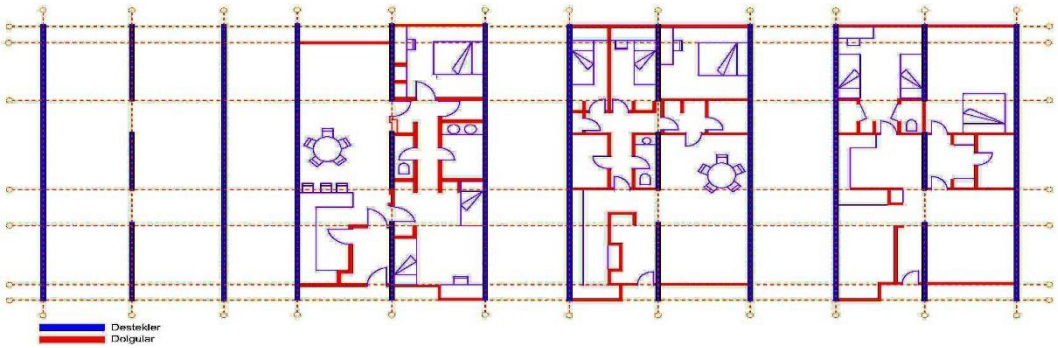
Destekler ve dolgular metodunda süreç akışı mimarın destek sistemini belirleyip konut dokusunu tasarlamasıyla başlamaktadır. Mimar ve kullanıcı görüşmeleriyle belirlenen çerçeve içerisinde kullanıcı istekleri doğrultusunda alternatif oluşturulmaktadır. Bu aşamada mimarın rolü kullanıcılara karar verme aşamasında profesyonel destek vermektir (Url 5). SAR *(Mimarlık Araştırmaları Enstitüsü)* tarafından uygulanan süreçte kullanıcılar için örnek tasarım alternatifleri sunulmakta (Bosma ve Ark., 2000), alternatiflerin belirlenmesiyle üretim sürecine geçilmektedir. Kullanıcılar, plan ölçeğinde karar aşamasına dâhil olmalarının yanı sıra konutları için cephe önerisinde de bulunabilmektedirler (Şekil 4.10) (Url 5).

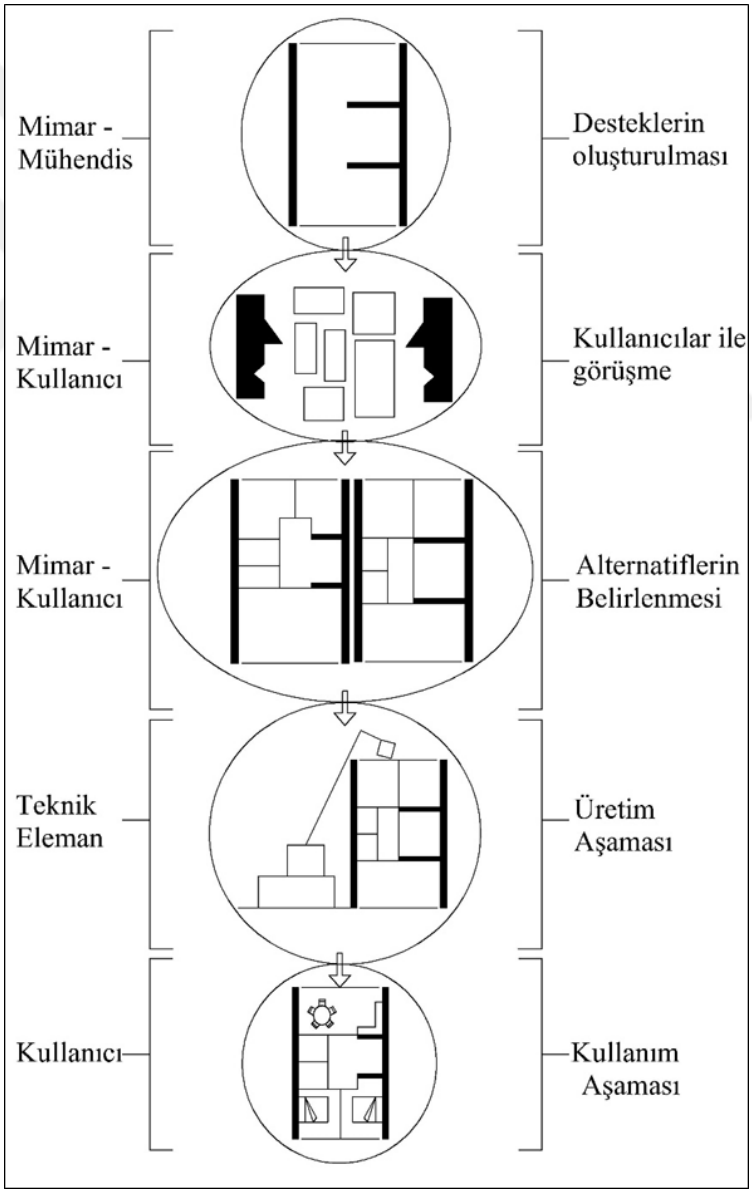
Şekil 4.10. Kullanıcı ve mimarın görüşmesi (Url5)

Şekil 4.11. Destekler ve Farklı Dolgular-1 (Url 6)

Şekil 4.12. Destekler ve Farklı Dolgular-2 (Hacıalibeyoğlu,2013, s. 76)

Şekil.4.13.Habraken'in katılım sürecinin şematik yorumu

Şekil 4.11 ve 4.12'de Habraken yöntemi ile uygulanmış iki örnek görülmektedir. Destek sistemler (taşıyıcı elemanlar) sabit tutulup, bölücü duvarlar ve tefriş yerleşimindeki farklılıklar kullanıcıya özgü alternatif oluşturulmasını sağlamaktadır. Özet olarak Habraken'in katılımcı mimari tasarım yaklaşımı süreci, desteklerin oluşturulması, kullanıcılar ile görüşülmesi doğrultusunda dolguların elde edilmesi, alternatiflerin belirlenmesi, üretim ve kullanım aşaması olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Şekil 4.13). Taşıyıcı sistem elemanlarının oluşturulması aşamasında mimarlar mühendisler ile fikir alış verişi yaparak, belirlenen arazi sınırlarında, mimarın belirlediği boyutlara uygun olacak şekilde çerçeve oluşturulmaktadır. Kullanıcılar, belirlenen taşıyıcı sistemler içerisinde kendi yaşam alanlarını mimarlarla fikir alış verişi doğrultusunda üretmekte ve tasarım sürecinde söz sahibi olmaktadır.

4.6.2. John F. C. Turner Yaklaşımı (*Self Help* – Kendi Kendine Yardım)

John Turner'ın, az gelişmiş ülkelerin konut sorunu konusundaki görüşleri ve çözüm önerisi, N. John Habraken'e destek verici yöndedir ve standartlaşmaya karşı bir tutum ortaya koymuştur. Habraken daha çok fiziksel çevrenin oluşturulması ile ilgilenirken, Turner konut tasarım sürecindeki profesyonel müdahalelerin yönetimi ve bu anlamda hükümet politikalarının yapılanması üzerinde durmaktadır. Turner'a göre en önemli destek kendi konutunu yapma konusunda kişilere kaynak sağlanmasıdır (Hamdi,1995).

Turner'a (1969) göre kırsal yaşamlarını bırakarak ekonomik nedenlerden dolayı sanayileşmiş bir kentsel çevreye geçen insanların konut sorunu için düşünülen modern çözümler, konut sorununu çözmekten ziyade yeni bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Blok veya tek konut ölçeğinde kullanıcılara önerilen yaşam alanlarının, konum olarak ailelerin iş yerlerinden, tanıdıklarından ve şehir merkezinden uzakta konumlanmış olmaları önemli bir sorun olarak görülmektedir. Turner, kullanıcıların yaşam biçimlerine uymayan, konum olarak uzak ve konfor açısından yetersiz mekânlarda yaşamalarındansa, kendi başına bir sorun olarak görülen gecekondu yerleşimlerinde yaşamalarının daha tercih edilebilir olduğunu savunmuş ve gecekondu yerleşimlerinin ortaya koymuş olduğu çözümlerin daha başarılı olduğunu belirtmiştir (Turner, 1969).

Turner (1976), insanların kendi evlerini yapmalarını maddi kaynaklı bir zorunluluk olarak değil bir özgürlük olarak görmektedir. Konut üretiminde katılımcılık bakımından bölgesel özyönetimin merkezi yönetimden daha uygun olduğu savunulmakta, konut üretim sürecinde katılımcıların gerekli kaynaklara ulaşma konusunda özgür olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu kaynaklar, kullanıcıya arsa ve kredi sağlanması ile bina donanım ve materyallerin temin edilmesinin yanı sıra proje yönetimi için profesyonellerin ve konutun yapımında inşaat ustalarının kullanıcı ile bir araya getirilmeleri olarak belirtilmiştir. Turner, her bireyin bu kaynaklara ulaşma hakkına sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (Turner, 1976). Turner'ın konut sorununa çözüm olarak sunmuş olduğu *"self help"* (kendi kendine yardım) yöntemi, kişilerin ve yerel yönetimlerin konut tasarımına, yapımına ve yönetimine katılmalarını sağlayarak, kişilere kendi yaşam alanlarıyla ilgili kararları verme imkanını sunmaktadır (Bahadır,1998).

		KAYNAK SAĞLAYAN KİMDİR?	
		SPONSORLAR	KULLANICILAR
KARAR VEREN KİMDİR?	SPONSORLAR	1. Sponsorlar karar verir ve sponsorlar kaynak sağlar	2. Sponsorlar karar verir ve kullanıcılar kaynak sağlar
	KULLANICILAR	4. Kullanıcılar karar verir ve sponsorlar kaynak sağlar	3. Kullanıcılar karar verir ve kullanıcılar kaynak sağlar

Şekil.4.14. Konut yapma eyleminin farklı seviyeleri (Turner,1976, s.144'te yer alan tablonun çevirisidir.)

Katılımlı tasarımı karar vericiler ile kaynak sağlayıcıların yönetimi olarak tanımlayan Turner, konut yapma eylemini, karar vericiler ve kaynak sağlayıcıların rolü

bakımından dört başlıkta inceler (Şekil.4.14). Konut yapma eylemlerine ait ilk alternatifte, kaynak sağlayan ve karar veren sponsorlardır (1). Geleneksel kendi kendine yardımlı konut üretiminde (2), destekleyici olarak genellikle tanımlanan devlet bina yapılacak alanı seçer, konutların projelerini belirler ve proje yönetimini sağlar. Daha sonra belirlenen kullanıcılar, önceden belirlenmiş alanlarda kendi emeklerini ortaya koyarak kendi konutlarını üretirler. Diğer bir yöntem (3) , *"user decide and user provide"*, yani kendi konut alanları için öz yönetime sahip olunan, konut oluşturulacak arsada sahiplerinin kendi konutlarını üretmesidir. Son yöntem ise planlama kararları ile yasal sınırlılıkların belirlediği ölçüde konut üretebilen kullanıcıların, tasarım kararlarını verdiği ancak finansal kaynağın sponsorlar vasıtasıyla sağlandığı bir konut üretim sistemidir (4) (Turner,1976, s. 144).

Sonuç olarak Turner'ın kendi kendine yardım anlayışıyla ortaya konulan düşünce, süreç yönetimi, kaynak sağlanması, profesyonel hizmet sunulması konularında konut kullanıcılarına yol göstermek amacı taşımaktadır. Ortaya konulan konut politikalarının kullanıcıya kendi konutunu yapma konusunda destek olması gerektiği vurgulanmaktadır (Turner,1976).

4.6.3. Henry Sanoff Yaklaşımı (*Design Games Workshop*-Tasarım Oyunları Atölye Çalışması)

Tasarım ve planlama sürecinde toplumun katılımcı rol üstlenmesi gerektiğini savunan Henry Sanoff, toplum tasarımı olarak tanımladığı yaklaşımının, fiziksel çevrenin kötü yönetiminden kaynaklanan dünyadaki sosyal ve ekonomik bozuklukların giderilmesi amacıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Sanoff (2000) yaklaşımı toplum tasarımını, sosyal mimarlık, toplum mimarlığı, toplumsal planlama ve toplum geliştirme kavramlarını kapsamaktadır.

Henry Sanoff'un ortaya koymuş olduğu yöntemler dizisinde, toplumun yani kullanıcıların tasarım ve planlama sürecine dâhil edilmesi için çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bu yöntemler dizisi ile bireysel kullanıcıyı ilgilendiren konut yapıları ile toplumu ilgilendiren kamusal yapılar için kullanıcı katılımlı karar verme sistemi ortaya konulmaktadır (Sanoff, 2000).

Sanoff katılımın prensiplerini beş maddede açıklamıştır;

*I. Bir tasarım probleminin en iyi çözümü yoktur, her tasarım problem*inin *birden fazla çözüm öneri*si *bulunmaktadır.*

II. Bir uzmanın kararları, meslek üyesi olmayan kişilerin kararlarından daha iyi değildir. Kullanıcılar uygun alternatifleri değerlendirebilmelidir ve aralarından uygun olanı seçebilmelidir. Tasarımcı ve plancılar deneyimleriyle kullanıcıların karar verme sürecinde yer alacak alternatiflerin oluşturulması ve alternatiflerin tartışılması konularında katkıda bulunmalıdır.

III. Tasarım veya planlama şeffaf olmalıdır. Tasarımcılar tarafından düşünülen alternatifler kullanıcıların tartışabilmesi için onlara sunulmalıdır. Tasarım kararlarının bileşenleri ve tasarım alternatifleri anlaşıldıktan sonra kullanıcılar kendilerine sunulan tek projeyi kabul etmek yerine, kendi planlarını üretmelidir. Ortaya çıkan ürünün kullanıcıların ihtiyaçlarına daha iyi cevap vereceği düşünülmelidir.

IV. Tüm bireyler ve ilgili gruplar düzenlenen açık oturumlarda bir araya gelerek özgürce düşüncelerini paylaşmalıdır.

V. Bu süreç devamlı ve değişebilen bir yapıya sahiptir. Ortaya çıkan ürün katılım sürecinin sonunu oluşturmamalıdır, zaman içerisinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara ve değişen ihtiyaçlara göre değişim gösterebilmelidir (Sanoff, 2000, s.13-14).

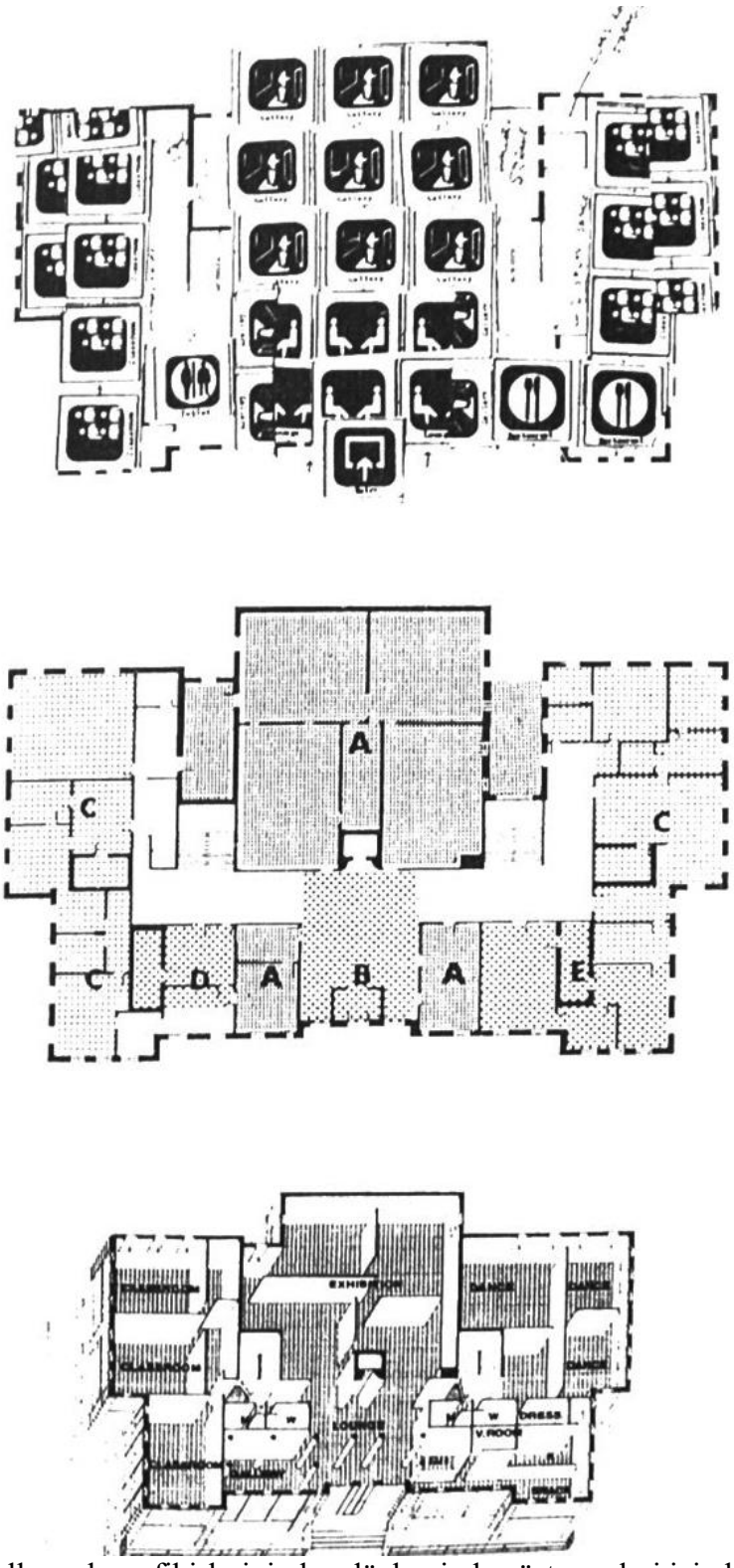
Sanoff'a (2000) göre tasarım süreci, tasarım araştırması, tasarıma katılım ve tasarım geliştirme olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Tasarım araştırması aşamasında çeşitli anketler yapılarak kullanıcı ve toplum ihtiyaçları belirlenmektedir. Tasarım amaçlarının belirlendiği bir atölye çalışması yapılmaktadır. Tasarıma katılma sürecinde yapılan atölye çalışmalarıyla aktiviteler tanımlanmakta ve plan düzleminde aktivite alanlarının yerleri belirlenmektedir. Tasarım geliştirme aşamasında ise ortaya konulan tasarım alternatifleri belirlenerek, karar verme amacıyla atölye çalışması düzenlenmektedir (Sanoff, 2000).

Toplumun etkili bir şekilde tasarım sürecine dâhil olmasını sağlamak ve tasarım amaçlarını belirlemek için uygulanan katılım teknikleriyle, meslek dışı kişilerin fikirlerini, profesyonellere doğru şekilde aktarması hedeflenmektedir. Sanoff tarafından ortaya konulan katılım teknikleri, farkında olma yöntemleri, dolaylı yöntemler, grup etkileşim yöntemleri, açık uçlu yöntemler ve beyin fırtınası yöntemleri olmak üzere beş başlıkta sınıflandırılmaktadır (Sanoff, 2000).

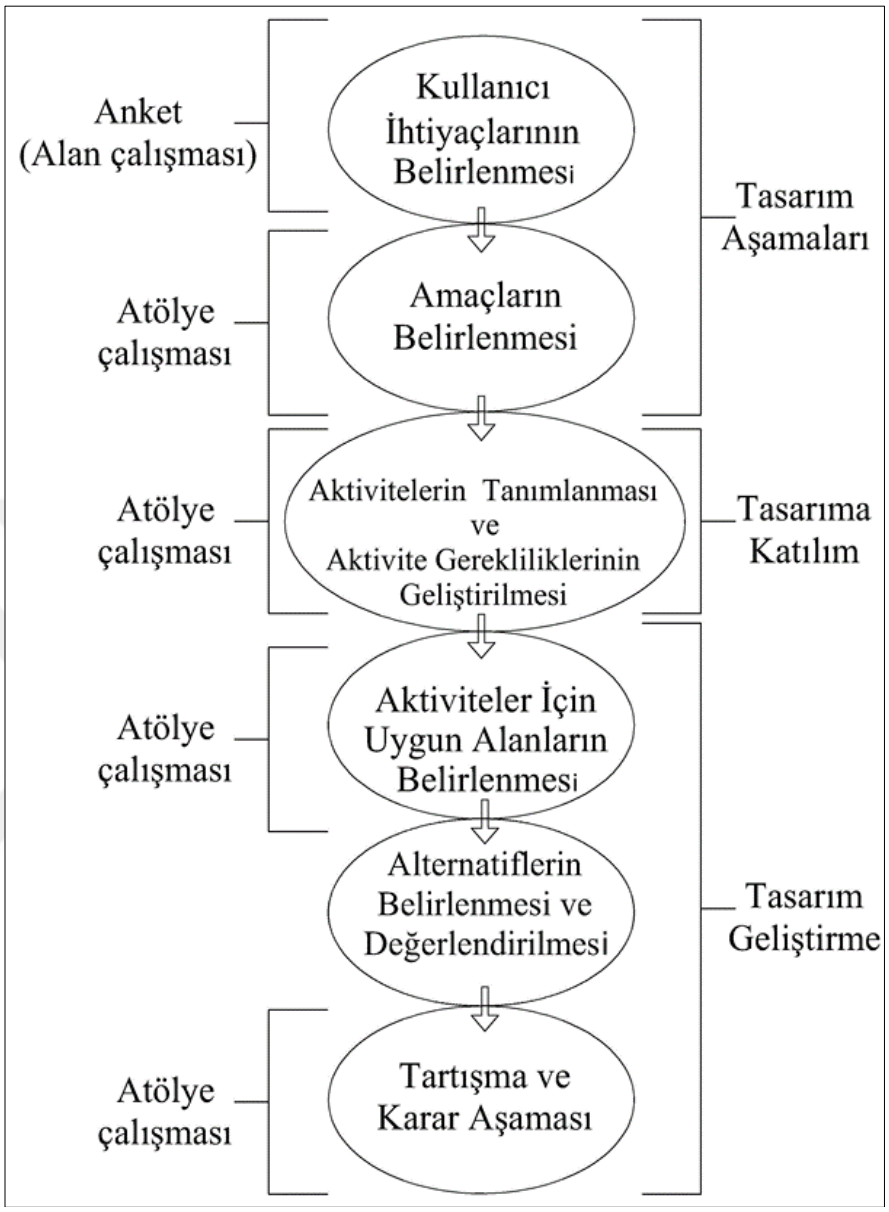
Farkında olma yönteminde, düzenlenen sergiler, basın-yayın organları üzerinden yayınlanan haberler ve geziler sayesinde toplumun katılım konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi hedeflenmiştir. Sanoff'un dolaylı yöntemler olarak tanımladığı yöntemlerde, anketler ile kullanıcı görüşleri soru-cevap şeklinde alınabilmektedir. Grup etkileşim yöntemleri, kullanıcılarla tasarımcıların yüz yüze iletişime geçtikleri atölye çalışmalarından oluşmaktadır. Sanoff'un tasarım oyunları olarak adlandırdığı bu yöntemle profesyoneller ve kullanıcılar, maketler, planlar, fotoğraflar üzerinde çalışarak alternatifler üretmektedir (Sanoff, 2000).

Tasarım oyunları yöntemi, en fazla dokuz kişiden oluşan grupların profesyoneller ile birlikte alternatif üretme ve karar verme sürecine dâhil olması amacıyla bir dizi atölye çalışması olarak tanımlanabilmektedir. Meslek dışı kişilerin düşüncelerini ifade edebilmeleri açısından mekânsal aktiviteleri tanımlayan semboller yardımıyla aktivitelerin plan düzlemindeki yeri belirlenmektedir. Alternatiflerin belirlenmesiyle çalışma grupları bu alternatifleri değerlendirmekte ve karar verme işlemini gerçekleştirmektedir (Sanoff, 2000).

Şekil 4.15.'de kullanıcıların katılımıyla gerçekleşen atölye çalışmasında tasarım aşamaları verilmiştir. İlk aşamada, kullanıcılar sembollerle ifade edilen işlevleri plan düzlemine yerleştirilmiş, ikinci aşamada benzer işlevler, A, B, C, D ve E harfleriyle temsil edilip gruplandırılmış, son aşamada ise mimar tarafından kesin proje oluşturulmuştur.

Şekil.4.15. Kullanıcıların fikirlerini plan düzleminde göstermeleri için hazırlanan imajlarla oluşturulan fikirlerin projeye dönüşümü (Sanoff, 2000, s.89)

Şekil.4.16. Sanoff'un katılımcı tasarım yaklaşımının şematik yorumu (Sanoff, 2000 s114'de yer alan *"tasarım süreci aşamaları"* şemasından yararlanılarak yeniden üretilmiştir.)

Şekil 4.16'da özetlenen Sanoff'un katılımcı tasarım yaklaşımı, tasarım aşamaları, tasarıma katılım ve tasarım geliştirme aşamalarından oluşmaktadır. Süreç, yapılan anketler doğrultusunda kullanıcı ihtiyaçlarını belirlemekle başlayıp, amaçların belirlenmesinden tartışma ve karar aşamasında kadar devam eden bir dizi atölye çalışması ile sonlanmaktadır. Sürecin tamamında kullanıcılar ile mimar arasında karşılıklı iletişimin varlığı görülmektedir.

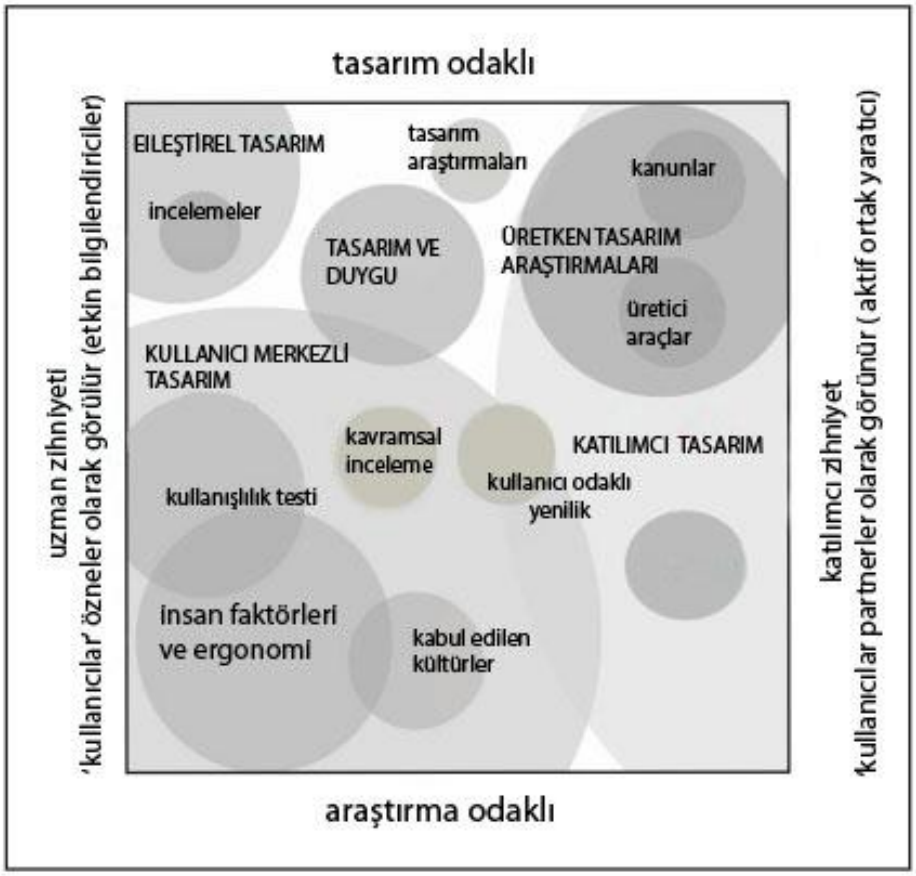
4.6.4. Liz Sanders Yaklaşımı (*Make Tools/ Araç Üretme)*

Tezin bu bölümünde yalnızca konut tasarımı süreci üzerine odaklanmayıp kullanıcı deneyimlerinin tasarım sürecine dâhil edilmesi üzerine çalışmalar yapan Liz Sanders'ın ortaya koymuş olduğu katılımcı yaklaşım hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Sanders'ın tasarımcı ve kullanıcı arasındaki bilgi aktarımını sağlayacak *"araç üretme"* metodu katılımcı yaklaşım konusunda ortaya çıkan güncel yaklaşım olduğu için önemli bulunmuştur.

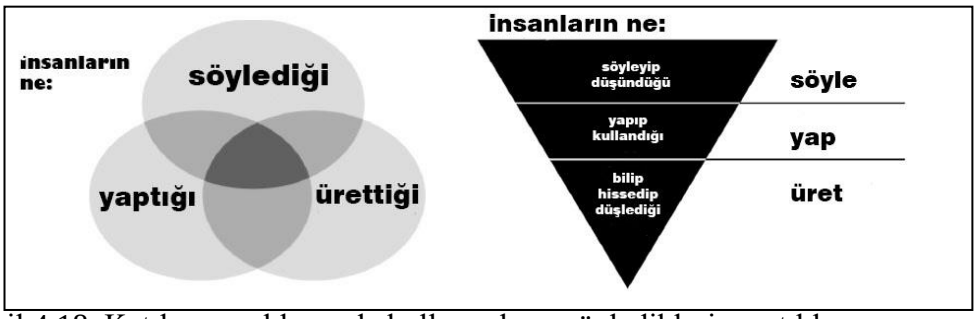
Liz Sanders, katılımcı yaklaşım, insan merkezli tasarım, tasarımda ortak yaratım konularında çalışmalar yapan, antropoloji ve psikoloji alanında lisansını tamamlamış ancak doktora derecesini deneysel ve sayısal psikoloji üzerine yaptığı çalışmalarla almış olan tasarım bir araştırmacısıdır. İnsan merkezli tasarım bağlamında kullanıcılar ile iletişim kurma yöntemleri ve teknikleri geliştirmiştir. Herkes tarafından kullanılabilecek ve uygulanabilecek bir dil oluşturmayı amaçlayarak, katılımcı yaklaşım konusunda kişi ve kuruluşlara eğitim ve danışmanlık hizmeti veren "*Make Tools"* isimli şirket kurmuştur (Url 7).

Sanders ve Elizabeth'e göre katılımcı tasarım, tasarım sürecinde tasarımcılar ve tasarım eğitimi almayan kişilerin beraber çalışması anlamına gelmektedir (Şekil 4.17). Katılımcı tasarımda, tasarımın sunulacağı kişiler basit bir şekilde kullanıcı, müşteri veya tüketici olarak görülmeyip, aktaracakları deneyimle, tasarım geliştirme sürecinde değerli ortaklar olarak görülmektedirler (Sanders ve Elizabeth, 2013).

Sanders ve Elizabeth (2013) kullanıcı odaklı tasarım ile katılımcı tasarım arasındaki farklılıkları aktarmış; kullanıcı odaklı tasarımda sürecin aktörlerinin, tasarımcılar, kullanıcılar ve sosyal bilimci/araştırmacılardan oluştuğunu belirtmiştir. Sosyal bilimcilerin kullanıcı ile tasarımcı arasında bir ara yüz oluşturduğu savunulmuştur. Araştırmacının kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenmesinde rol oynadığı ve elde edilen olguların tasarım kriterleri olarak tasarımcıya sunulduğu ifade edilmiştir. Tasarımcılar, elde edilen veriler ışığında kavramsal eskizlerle soyut girdileri somut tasarım ürününe dönüştürmekte, kullanıcılar ise süreçte araştırmacıların aktardığı kadar yer almakta ve katılımcı yaklaşımda sürecin en önemli bileşeni olarak süreç içerisinde aktif rol oynamaktadır (Sanders ve Elizabeth, 2002).

Şekil.4.17. Tasarım araştırmaları ve pratiği araştırması (Sanders, Elizabeth ve Ark,2013, s. 74 yer alan şemadan Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Şekil.4.18. Katılımcı yaklaşımda kullanıcıların söyledikleri, yaptıkları ve ürettikleri deneyimler (Sanders ve Elizabeth, 2002)

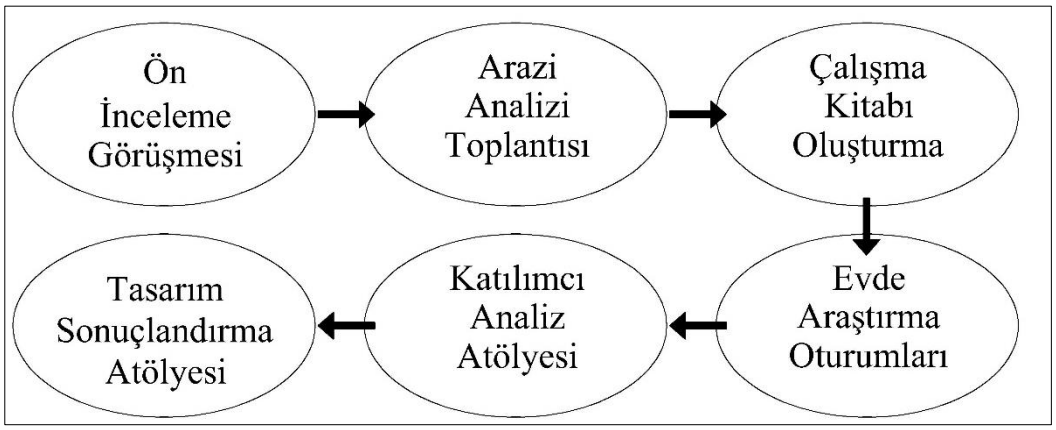
Sanders ve Elizabeth (2002) tarafından ayrıca katılımcı yaklaşımda, kullanıcıların deneyimlerinin tasarıma dâhil edilme araçlarının üretildiği ifade edilmektedir. Geleneksel tasarım araştırmalarında, deneyimlerin saptanmasının gözlemsel araştırma yöntemleri ile uygulandığı belirtilmiştir. Geleneksel tasarım metotlarında, belirlenen bir grup üzerine uygulanan anket ve röportaj tekniği ile insanların ne söylediği

üzerinde durulmuştur. Katılımcı tasarım anlayışı, insanların tasarım üzerindeki hayallerini, düşüncelerini ve duygularını ifade edebilmesini sağlayan araçlar üretmek üzerine odaklanmış, insanların ne yaptığı, ne söylediği ve ne ürettiği eş zamanlı bir şekilde keşfedildiğinde (Şekil.4.18), kullanıcılar ile kurulan empatinin doğru sonuca ulaşmada etkili olacağı savunulmuştur (Sanders ve Elizabeth, 2002).

Şekil.4.19. Kullanıcıların deneyimlerini notlar, imajlar, objeler ve kuklalar gibi araçlar yardımıyla aktarması (Sanders, Elizabeth ve Liem, 2013)

Tasarımcılar tarafından kullanıcıların deneyimlerini ortaya koyması için ürettiği bilişsel ve duygusal araçlar *"Araç üretme"* metodunun temelini oluşturmaktadır. Bilişsel araçlar, haritalar, üç boyutlu modeller, işlev diyagramlarından, duygusal araçlar ise kullanıcıların kendi hayallerini anlattıkları yazılı verilerden oluşmaktadır. (Şekil.4.19) (Sanders ve Elizabeth, 2002). Oluşturulan araçlardan faydalanılarak şekillenen katılımcı tasarım süreci, ön inceleme görüşmesi, arazi analizi toplantısı, çalışma kitabı oluşturma, evde araştırma oturumları, katılımcı analiz atölyesi ve tasarımı sonuçlandırma atölye çalışmasından oluşmaktadır (Şekil.4.20) (Sanders, Elizabeth ve Liem, 2013).

Şekil.4.20. Sanders'ın katılımcı tasarım sürecinin şematik yorumu

Tezin bu bölümünde ele alınan yaklaşımları özetlemek grekirse, Habraken'in ortaya koymuş olduğu *"destekler ve dolgular"* yöntemi, Henry Sanoff'un "*tasarım oyunları*" yöntemi ve Liz Sanders'in *"araç üretme"* yöntemlerinde kullanıcının fikirlerini aktarmasını sağlayacak elemanlar üretilmiştir. Bu oluşumlar Habraken'in yönteminde dolgu sistemler olarak ortaya çıkarken, Sanoff'un tasarım oyunları atölyesinde kullanıcıların mekânların işlevlerini belirlemesi için oluşturduğu ikonlar olarak görülmektedir. Sanders'ın araçları ise, çeşitli diyagramlar ve ikonlardan oluşmaktadır Sanders ve Sanoff kullanıcılar ile bir araya gelmek için atölye çalışmaları düzenlemekte, Habraken'in destek sistemlerinde, toplu konut kullanıcıları ile görüşmeler yapılarak fikirleri alınmaktadır. John Turner'ın "*kendi kendine yardım"* yöntemi ise kullanıcının kendi konutunu üretebilmesi konusunda profesyonel ve maddi desteklerin verilmesini sağlayacak politik altyapı oluşturulması üzerine kurulmaktadır.

Çizelge 4.4'de katılımcı tasarım yöntemlerinin öz bilgilerinin yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda, *"Destekler ve Dolgular Yöntemi", "Kendi Kendine Yardım Yöntemi", "Tasarım Oyunları Atölye Çalışması Yöntemi"* ve *"Araç Üretme Yöntemi"* kullanıcıların süreç içerisindeki rolü, tasarımcıların süreç içerisindeki rolü, katılma metodu ve kullanıcı taleplerinin karşılanması parametreleri açısından değerlendirilmiştir.

Çizelge 4.4. Katılımcı yaklaşım metotlarının özet tablosu

YÖNTEM	Kullanıcının Süreç İçerisindeki Rolü	Tasarımcının Süreç İçerisindeki Rolü	Katılma Yöntemi	Kullanıcı Taleplerinin Karşılanması
N. John Habraken *Destekler ve Dolgular*	Alternatif üretme ve karar verme aşamasında mimar ile beraber yer alır.	Alternatif üretme ve karar verme aşamasında kullanıcıyı yönlendirir ve profesyonel destek sağlar	Tasarımcının oluşturduğu destek sistemler yardımı ile kullanıcının alternatif geliştirmesi yöntemidir.	Kullanıcıya özel istekler karşılanmaktadır.
John F. C. Turner *Kendi Kendine Yardım*	Tasarımdan üretime sürecin her aşamasında mimarın profesyonel desteği ile yer almaktadır.	Tasarım ve üretim aşaması için profesyonel destek sağlar.	Kullanıcıya kendi konutunu üretebilmesi adına yasal, profesyonel ve maddi destek sağlanması yöntemidir.	Kullanıcıya özel istekler karşılanmaktadır.
Henry Sanoff *Tasarım Oyunları Atölye Çalışması*	Alternatif üretme ve karar verme aşamasında mimar ile beraber yer almaktadır	Alternatif üretme ve karar verme aşamasında kullanıcıyı yönlendirir ve profesyonel destek sağlar	Kullanıcıların, atölye çalışmalarında ikonlarla mimara kendini ifade etmesi yöntemidir.	Kullanıcıya özel istekler karşılanmaktadır.
Liz Sanders *Araç Üretme*	Alternatif üretme ve karar verme aşamasında mimar ile beraber yer almaktadır	Projeye kullanıcıların deneyimlerini yansıtmaları hedefler, yorumlayıcıdır.	Kullanıcıların deneyimlerini yansıtması için oluşturulan araçlar ile sürece katıldığı yöntemdir.	Kullanıcıya özel istekler karşılanmaktadır.

Ülkemizde katılımcı yaklaşım, kentsel politikalar önderliğinde geliştirilememiş, ortaya koyulan uygulamalar birkaç örnekten öteye gidememiş ve uygulama sürekliliği sağlanamamıştır. Avrupa ile kıyaslandığında, vatandaşların planlamaya ve tasarıma katılımı şu ana kadar sistemli bir olgu olarak ele alınamamıştır. Bunun nedeninin kentsel gelişim ve tasarımın demokratikleşme süreci içerisinde var olması ve sağlıklı bir çevre oluşturma bilincinin ülkemizde henüz gelişmemiş olması şeklinde açıklanmaktadır (İncedayı, 2002). Sorunun kaynağı için sistemin bütününe bakılması gerektiğini savunan Bayazıt'a göre katılımcı yaklaşımın ülkemizde yeterli sayıda örneğinin olmaması ve devamlılığının sağlanamamasının nedeni, katılımcılığın köklü demokrasi temellerine dayandığının hesaba katılmamasıdır. Bayazıt'ın Sherif'ten aktardığına göre toplumların gelişmesiyle, örgütleşme ve uzmanlaşma arasındaki doğru orantı bulunmakta ve bu anlamda yeterli örgütleşme ve uzmanlaşmaya erişmeden katılımcı yaklaşımın devamlılığının sağlanamayacağı savunulmaktadır (Bayazıt, 1982).

4.7. Çalışma Alanı: Adana Kenti

Tez çalışmasının bu bölümünde araştırma kapsamında seçilen bölge olan Adana kentinin tarihi, kentsel değişimi ve konut mimarisinin gelişimi hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada seçilen aralık 1960 – 1980 yılları arasıdır ve bu dönemdeki konut üretim süreci üzerine odaklanılmıştır. Ancak, bu sürecin öncesini de ele alarak, kentin konut mimarisinin gelişimi hakkında bilgi vermek önemli görülmüştür. Geleneksel kent merkezinden başlayarak konut bölgelerinin, konut tiplerinin değişimi ve gelişimi 1930'lardan 1980'e kadar belirlenen aralıkta, tarihsel sırayla ele alınmıştır. Tez çalışması bağlamında belirlenen alan çalışması sınırları, Reşatbey, Kurtuluş, Çınarlı ve Cemalpaşa mahallelerini kapsadığından kentin kentsel gelişimi hakkında belirlenen mahalleler özelinde de ayrıca bilgi verilmiştir.

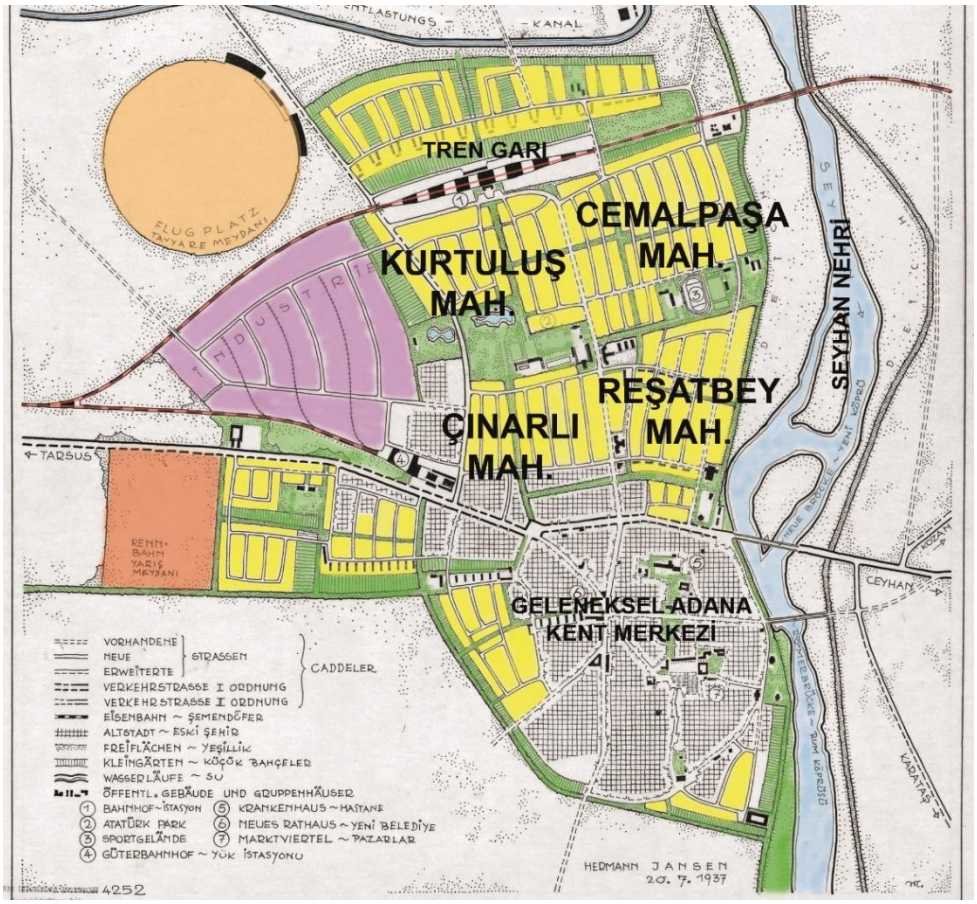
4.7.1. Adana Kenti'nin Tarihi ve Gelişimi

Adana, köklü tarihi varlığı ile geçmişinde birçok kültürel katmanı barındıran zengin bir tarihsel geçmişe sahiptir. Adana Tepebağ Höyüğü'nün Tarsus Gözlükule, Mersin–Yumuktepe, Kadirli ve Karatepe'de yapılan araştırmalarla Hitit Federasyonuna ait büyük bir kasaba olduğu sonucuna varılmıştır (Altay, 1991). Kent, M.Ö. 1900-1200'de Hitit Krallığı, M.Ö. 713-663 arasında Asur Krallığı, M.Ö.612-333 arasında Pers Satraplığı, M.Ö. 312-133 arasında Selefkiler ve M.Ö. 112-395 arasında Romalılar'ın egemenliği altına girmiştir (Adana İl Yıllığı, 1991). Kent Romalılar döneminde büyük bir gelişme göstermiş ve Taş Köprü bu dönemde inşa edilmiştir. Ayrıca bu dönemde surlarla çevrili olan kentte hipodrom ve tiyatro bulunduğu da bilinmektedir (1266 Envanter Numaralı Kitabe, Adana Müzesi Arşivi).

Adana tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olan Ramazanoğulları Beyliği Dönemi, Yüreğir Beyi'nin oğlu Ramazan Bey'in Memlük Sultanı tarafından Türkmen Emirliği'ne getirilmesiyle 1353'te başlamış, 1608 yılına kadar sürmüştür (İslam Ansiklopedisi, 1961). Ramazanoğulları Beyliği'nin 1517'de Mısır ve Suriye ile beraber Osmanlılar'ın egemenliği altına girmesiyle ekonomik refah sağlanmış, kent bu dönemde hem yapılaşma olarak hem de ekonomik olarak en parlak dönemini yaşamıştır (Saban, 2006).

Adana'nın kentsel biçimlenişinde üç evreden bahsedilmektedir. İlk evre Ramazanoğulları Beyliği'nin hâkim olduğu 16. y.y., ikinci evre Adana'nın ilk imar planının yapıldığı 19.yy sonları ve 20.yy'ın ortalarını kapsayan dönem, son evre ise 1970'lerden günümüze kadar uzanan hızlı yapılaşma sürecini kapsamaktadır (Saban, Erman ve Ark., 2006). Ramazanoğulları Döneminde yerleşim merkezi Ulu Camii külliyesi olmak üzere, doğuda Seyhan Nehri, kuzey, batı ve güneyde ise bahçe ve bostanlarla çevrelenmiştir. İkinci evre olarak nitelendirilen dönem olan, 19.yy'da İngilizler'in teşvikiyle gelişen pamuk üretimi ve Fransızlar ve İngilizlerin açtığı ilk pamuk işleme fabrikalarıyla beraber makineleşme ve sanayileşmeye bağlı ekonomik canlanma yaşanmıştır. 1867 yılında il merkezi olmasıyla yeniden yapılaşma yaşayan kent, tarımda İmparatorluğun önemli merkezi haline gelmiştir. Adana-Mersin demiryolunun doğuya doğru devamlılığının sağlanması kentin gelişimine ivme

kazandırmıştır. 19.yy'ın sonlarından 20.yy.'ın ortalarına kadar gerçekleşen süreçte tarımda ve sanayileşmede ortaya çıkan ekonomik gelişmeler ve değişimler fiziksel çevreye yansımıştır (Saban, Erman ve Ark. 2007).

Şekil.4.21. Hermann Jansen'in Adana için hazırladığı imar planı ve mahalleler (Saban Ökesli, 2009)

1937 yılında Hermann Jansen tarafından hazırlanan, 1940 yılında revize edilen imar planı Adana'nın bilinen ilk imar planıdır (Şekil 4.21). Planın uygulanmasıyla kentin fiziksel gelişimi geleneksel kent merkezinden kuzeye doğru ilerlemiştir. Turan Cemal Beriker Bulvarı ile demir yolu hattı arasında kalan bölge kentin en önemli bölgesi haline gelmiştir. Izgara plan şeması ile oluşturulan Jansen planının uygulanmasıyla Reşatbey, Cemalpaşa, Kurtuluş mahallelerini kapsayan bölgede iki katlı bahçeli modern yapılar öngörülmüş ve inşa edilmiştir. Üçüncü evre olarak belirtilen 1970'ler ve sonrasındaki dönemde ise kentin sosyal ve kültürel yapısı aldığı

göçler ile kozmopolit bir yapıya ulaşmıştır. Bu dönemde, hızla artan nüfusla paralel olarak hızlı bir yapılaşma görülmüştür (Saban, Erman ve Ark., 2006).

4.7.2. Adana Kenti'nin Konut Mimarisinin Gelişimi

Tezin bu bölümünde Adana konut mimarisinin gelişimi, 1930'lara kadar var olan geleneksel konut mimarisi, erken cumhuriyet döneminde ortaya çıkan modern tarzda tasarlanan müstakil konutlar ve 1950-1980 arası varlığını gösteren apartman tipi konutlar olmak üzere üç dönemde ele alınmıştır. Adana'nın geleneksel konut mimarisinin yer aldığı Kayalıbağ, Tepebağ, Beşocak, Alidede, Karasoku, Ulucami ve Sarıyakup mahallelerinin oluşturduğu geleneksel merkez çevresinde 1940'lara kadar varlığını sürdüren geleneksel konut mimarisi, zemin katı kâgir, ara kat ve üst katı ahşap karkas yapım sistemiyle oluşturulan 2-3 katlı konutları kapsamaktadır. Zemin katta servis ve depo birimleri, üst katta ise ana yaşama katı bulunmaktadır (Saban, Erman ve Ark. 2007).

1911'de Yeni İstasyon Binası'nın hizmete girmesi ve devamında 1940 Jansen planıyla beraber yapılaşma kuzeye doğru gelişmiş, imar planının uygulanmasıyla Gazipaşa, Ziyapaşa ve Atatürk (İstasyon) caddeleri oluşturulmuştur. 1950'lerin sonlarına kadar bu caddelerin çevrelediği Cemalpaşa, Kurtuluş ve Reşatbey mahallelerinde dönemin mimarlık anlayışıyla şekillenen, bahçe içerisinde konumlanan ve betonarme yapım sistemiyle oluşturulmuş olan modern mimarlık örnekleri verilmeye başlanmıştır. 1950'li yılların sonlarından itibaren kentte apartman yapılarının ilk örnekleri görülmeye başlanmış, 1957'de kurulan Seyhan Barajı ve yeni ana arter olan Baraj Yolu'nun oluşumuyla kent kuzeye doğru gelişme göstermiştir. 1965'te çıkan Kat Mülkiyeti Kanunu ve inşaat malzemelerinin üretimindeki artış apartmanlaşma sürecini hızlandırmıştır. Bu dönemde ortaya konulan apartman yapıları 4-8 katlı olup yapılarda modern tarzda, cephede yatay bantlar, teras çatı kullanımı ve iklimsel özelliklerin gerektirdiği geniş balkonlar görülmektedir. 1970'lerden itibaren ise yapım üretimindeki gelişmelerle paralel olarak çok katlı apartmanlar yapılmaya başlanmıştır. 1980'lerin başından itibaren günümüze kadar olan süreçte, artan rant ve

yükselen arazi değerleri sonucunda, çok katlı ve düşük nitelikli apartman yapılarının inşa edildiği belirtilmiştir (Saban, Erman ve Ark. 2007).

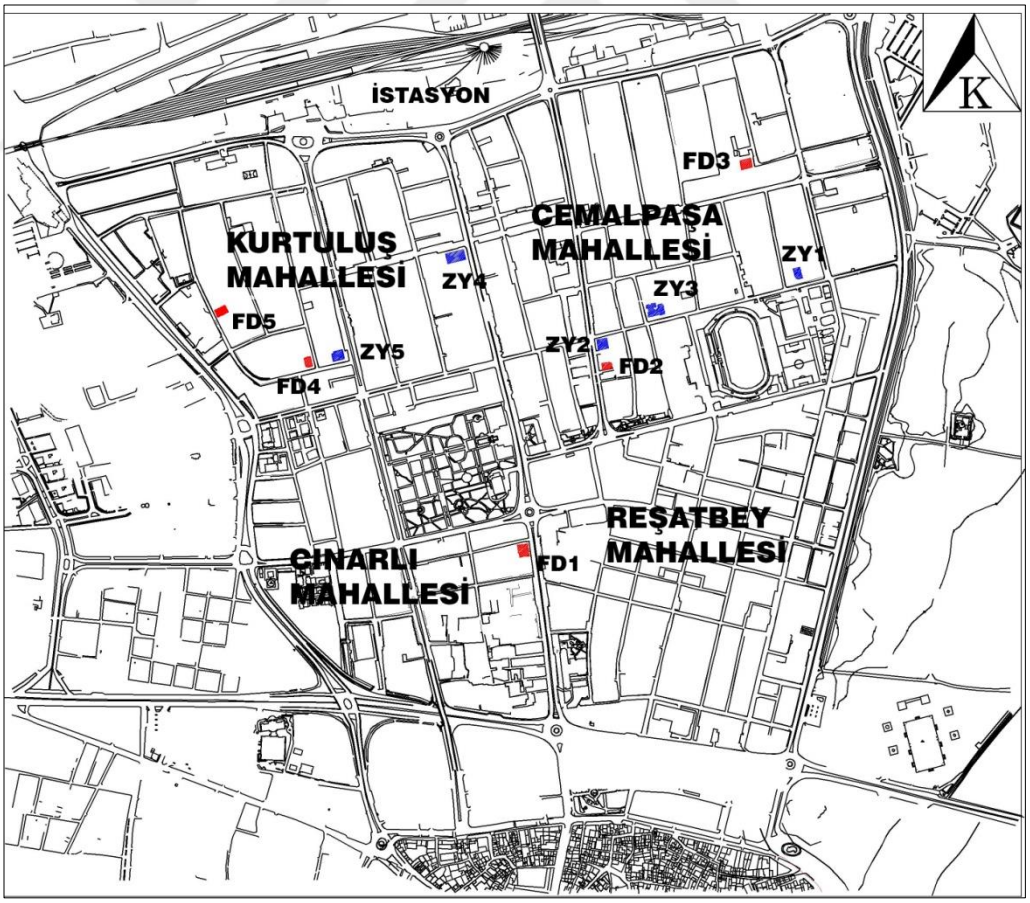
Şekil 4.22. Geleneksel Adana Konutu (Fotoğraf: Onur Erman)

Şekil 4.23. Erken Cumhuriyet Döneminde, Adana'da iki konut: Sait Bey ve Semih Rüstem Evleri (AltInkoza, Adana, 2007, s. 164)

4.8. Alan Çalışması

1960'lı yıllarda Adana'da mimarlık mesleğini icra eden ve döneme tanıklık etmiş iki mimarın (Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık) yapıları tez kapsamında incelenmiştir. Yüzüak ve Dağlık'ın 1960 ile 1980 yılları arasında tasarladığı, günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş olan, Cemalpaşa, Kurtuluş, Çınarlı ve Reşatbey mahallelerinde bulunan yapılar, Seyhan İlçe Belediyesi'nin arşivindeki yapı ruhsatlarının taranması sonucunda tespit edilmiş ve bu yapılara odaklanılmıştır. Yapılara ait elde edilen ada-pafta-parsel numaraları ile Adana Tapu Kadastro İl Müdürlüğü'nde yapılan araştırmalar sonucunda orijinal paftalarına ulaşılabilen yapılar arasından seçim yapılırken, incelemenin paralel olması açısından Fethi Dağlık ve Zeki Yüzüak konutları arasında ortak özellik bulunmasına dikkat edilmiştir.

Şekil 4.24. Alan çalışması sınırları ve seçilen yapıların konumları

Mimar Zeki Yüzüak'ın 1960-1980 arası ruhsat alınmış 11 adet yapısından, günümüze ulaşan Paksoy Evi (1963), Huzur Apartmanı (1965), Konak Apartmanı (1968), Lokman Apartmanı (1972) ve Palmiye Apartmanı (1972) çalışma kapsamında seçilmiştir (Şekil 4.24). Mimar Fethi Dağlık'ın belirlenen mahalle sınırları içerisinde 1960- 1980 yılları arasında tasarladığı 8 adet apartman yapısından, Filiz Apartmanı (1966), Memduh Görgün Apartmanı (1972), Derviş Tansalar Apartmanı (1975), Düşmez Apartmanı (1975) ve Temuroğlu Apartmanı (1979) seçilmiştir (Şekil 4.24).

4.8.1. Mimar Zeki Yüzüak ve Adana'daki Yapıları

Zeki Yüzüak 1960 yılından günümüze kadar Adana'da birçok yapı tasarlamış önemli bir mimardır. Özellikle son dönem çalışmalarında sanayi yapılarına ağırlık veren mimar, eğitim binası, öğrenci yurdu, sosyal amaçlı yapılar ve konut yapıları olmak üzere birçok alanda projeler üretmiştir. Tez kapsamında konut yapıları incelenecek olan Yüzüak'ın bu başlık altında özgeçmişi ve Adana'da üretmiş olduğu diğer yapılardan bahsedilecektir.

Zeki Yüzüak 24 Aralık 1932 yılında Adana'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Adana'da tamamlayan mimar, 1950 yılında Adana Erkek Lisesi'nden mezun olmuştur. Mimarlık eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesinde tamamlayan Yüzüak, mezun olduğu 1956 yılından beri severek yaptığını ifade ettiği mimarlık mesleğine aktif olarak devam etmektedir. Yüzüak meslek hayatına, 1956-1958 yılları arasında Adana Belediyesi'nde çalışarak başlamıştır. 1958-1959 yılları arasında askerliğini yapan Yüzüak, askerden dönmesiyle 1960 yılına kadar Belediye'deki görevine devam etmiştir. 1961 yılında mimar Melahat Öngen ve Mustafa Kayalıoğlu ile ortak ofis kurmuş, 1963 yılında Öngen ile ortaklıktan ayrılmış, ancak 1982 yılına kadar mimar Mustafa Kayalıoğlu ile olan ortaklıklarını sürdürmüştür. Damadı yüksek inşaat mühendisi Abdulkadir Paksoy ile kurmuş oldukları "*AK-PAK"* isimli inşaat şirketiyle mimarlık ve mühendislik faaliyetlerini devam ettirmektedir (EK1)[1].

[1] 08.06.2016 tarihinde Zeki Yüzüak ile yapılan sözlü görüşmeden alınmıştır. Zeki Yüzüak Adres: Kurtuluş mahallesi Şinasi Efendi Caddesi No:7 Akpak Apt. A Blok D:1 Adana

Zeki Yüzüak'ın Melahat Öngen ve Mustafa Kayalıoğlu ile ortak oldukları dönemde üretmiş olduğu Adana Ticaret Borsası Binası'nın inşaatı 1961 yılında başlayıp 1963 yılına kadar sürmüştür (Şekil 4.25) (EK1). Bodrum ve dokuz kattan oluşan yapının birinci ve yedinci katları borsa idaresine ayrılmıştır. Yapının sekizinci katı borsa üyelerinin dinlenmesi ve sosyal aktivitelerini gerçekleştirmesi amacıyla Borsa Kulübü olarak düzenlenmiştir. Diğer katlarda kiralanmak üzere ofisler ve locals bulunmaktadır. 1974 yılında tadilat gören yapının yedinci katına büyük bir toplantı salonu eklenmiştir. Yapının cephesi ve oranları mimarın modern dilini yansıtmaktadır. Cephedeki ızgara şeklinde yer alan güneş kırıcılar sayesinde güneş kontrolü sağlanmıştır (Saban, Erman ve Ark., 2006).

Şekil.4.25. Borsa Binası (Fotoğraf: Onur Erman)

Zeki Yüzüak'ın 1964 yılında ek yaptığı 1949 tarihli Bekir Sapmaz Yurt Binası, 1949 yılında meydana gelen bir deprem sonucunda yok olan 5 Ocak İlkokulu yerine

yapılmıştır (Şekil 26, 27). Özgün halinde, iki katlı L formuna sahip yapıda üst kattaki odalara ulaşım hem balkon hem de koridor görevindeki açık mekânla sağlanmıştır. 27 öğrenci kapasiteli yapının açık koridoru 1990 yılında kapatılmış ve koridor ortaya alınarak her iki tarafa odalar yerleştirilmiştir. 1964 yılında L formundaki özgün yapıya Yüzüak'ın tasarladığı, sokak cephesiyle birlikte güney cephesini çevreleyen dört katlı yeni yapı bloğu eklenmiştir. Yeni yapı ile özgün yapı bir iç avlu etrafında şekillenmiştir. Yüzüak'ın tasarladığı yeni yapı cephesindeki yatay elemanlar, net çizgiler, girişi tanımlayan kolonlar yapının özgün modern niteliklerini göstermiştir (Saban, Erman ve Ark., 2006).

Şekil.4.26. Bekir Sapmaz Yurdu (Yurt Arşivi, 1966)

Şekil.4.27. Bekir Sapmaz Yurdu giriş kapısı (Fotoğraf: F. Duygu Saban)

Zeki Yüzüak, Adana Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesinde, üretim binalarının yanı sıra yönetim, lojman ve sosyal tesis yapılarını kapsayan birden fazla yapı kompleksine imza atmıştır. SASA, BOSSA, OLMUKSA, TEKSA, MARSA, EXSA fabrikalarını, ayrıca Çukurova Kulübü (1963) ve Abdulkadir Paksoy Lisesi (1972) gibi farklı nitelikteki yapıları tasarlamıştır. (EK1)

4.8.2. Mimar Zeki Yüzüak Konutlarının Tasarım Süreci ve Kullanıcı Katılımı Bağlamında İncelenmesi

Mimar Zeki Yüzüak tarafından tasarlanan, Adana Büyükşehir Belediyesi ve Tapu Kadastro İl Müdürlüğü arşivlerinde bulunan ve 1960-1980 yılları arasında üretilen 11 adet konut yapısından, günümüze kadar ulaşan beş apartman yapısı seçilmiştir. Çalışmada Yüzüak'ın 1960-1980 yılları arasında ulaşılan konut yapıları Cemalpaşa ve Kurtuluş Mahallelerinde yer almaktadır. Apartmanların seçimi yapılırken, Fethi Dağlık binaları ile karşılaştırılması açısından, iki daireli, üç daireli ve dört daireli

olmasına dikkat edilmiştir. Çizelge 4.5.'de seçilen apartmanlar, yapım yılı, ada, pafta, parsel numaraları ile verilmiş, numaralandırma tarihsel sıraya göre yapılmıştır.

Zeki Yüzüak tarafından tasarlanmış olan ve çalışma kapsamında incelenen konutlar, bina hakkındaki bilgileri barındıran *"Genel Bilgilendirme Tablosu"*, plan organizasyonlarının analiz edildiği *"Analiz Tablosu"* ve üretim süreçlerinin irdelendiği, tasarım sürecindeki aktörlerin ve süreç içerisindeki rollerinin analiz edildiği "Süreç Akış Tablosu" olmak üzere üç farklı tablo içerisinde incelenmiştir.

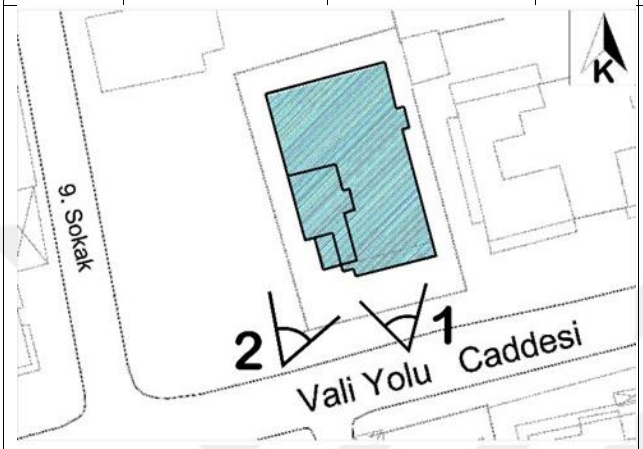
Çizelge 4.5. Zeki Yüzüak'ın Seçilen Konutları

Kodu	**Yapı Adı**	**Mahalle Adı**	**Ruhsat Yılı**	**Ada No**	**Pafta No**	**Parsel No**
ZY1	Paksoy Evi	Cemalpaşa	1963	1073	18 N 4	198
ZY2	Huzur Apartmanı	Cemalpaşa	1965	1144	17 M 2	76
ZY3	Konak Apartmanı	Cemalpaşa	1968	1456	18 M 3	638
ZY4	Lokman Apartmanı	Kurtuluş	1972	1459	18 M 3	58
ZY5	Palmiye Apartmanı	Kurtuluş	1972	1559	17 M 2	631

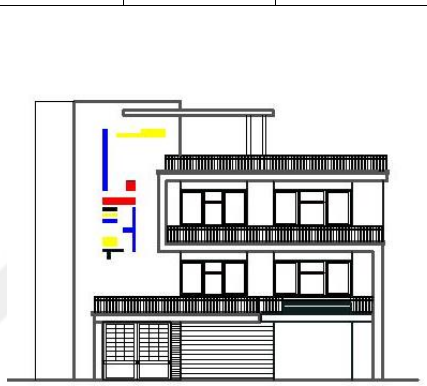
4.8.2.1. Paksoy Evi

Çizelge 4.6. Paksoy Evi genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Konut Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
ZY1	Paksoy Evi	Cemalpaşa	1963	1073	18 N 4	198

Vaziyet Planı

Güney Görünüşü

Fotoğraf - 1

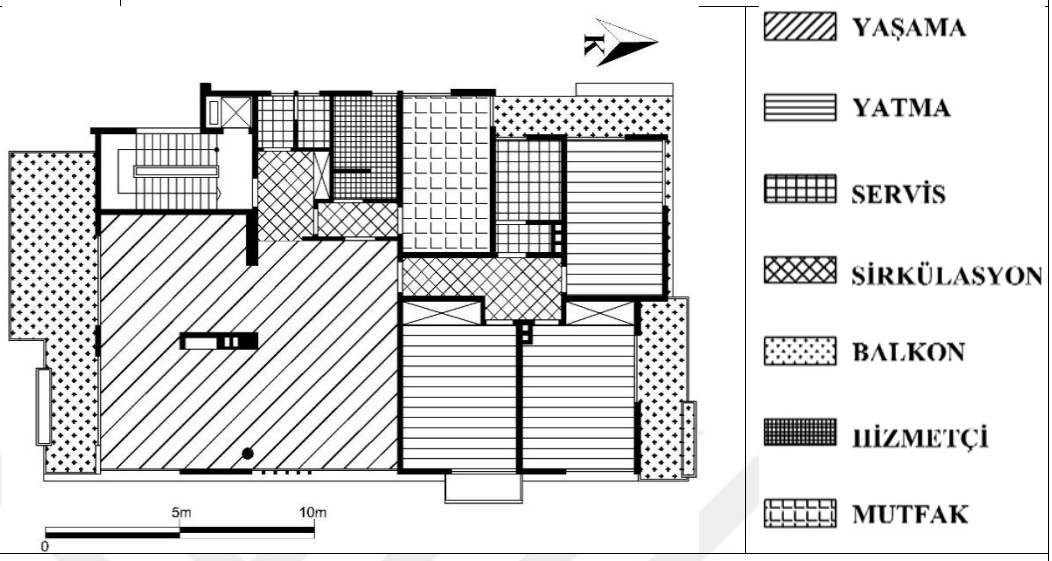

Fotoğraf - 2

Cemalpaşa Mahallesi, Prof. Dr. Nusret Fişek Caddesi, Adana merkez stadyumu kuzeyinde konumlanan yapı mimar Zeki Yüzüak'ın eşinin amcası için tasarlanmıştır. Yapının zemin katında açık otopark, depo ve servis birimleri, birinci ve ikinci katlarda ise iki bağımsız konut yapısı bulunmaktadır. Yapının kütle hareketlerinde yatay ve dikey elemanlar, modern çizgiler ile dengeli bir şekilde kullanılmıştır. Güney (yol) cephesinde yer alan çizgisel cephe süslemesinde mimar, ressam Modrian'ın De Stijl akımından etkilendiğini belirtmiştir.

Çizelge 4.7. Paksoy Evi analiz tablosu

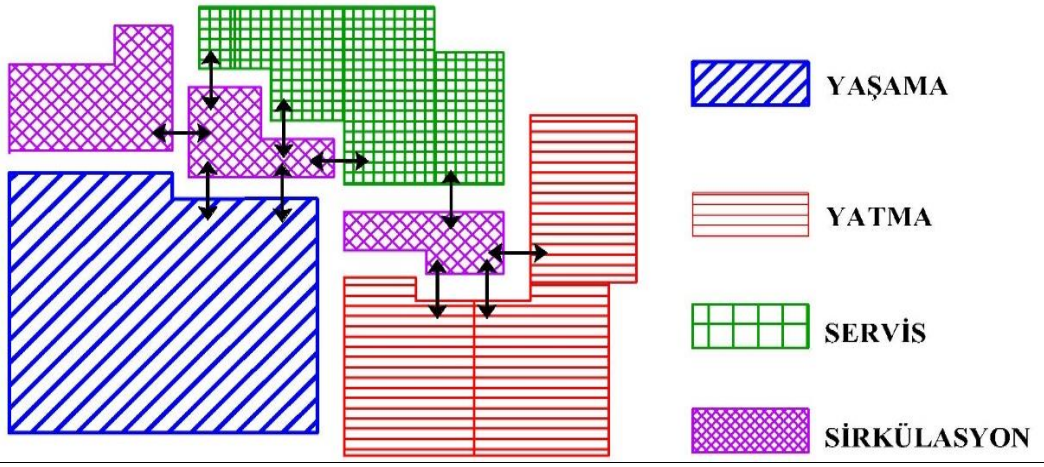
ZY1	**Normal Kat Planı**

Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Yapının yaşama, yemek yeme ve oturma birimleri girişi karşılayacak şekilde açık plan şemasıyla tasarlanmıştır. Giriş holünden tuvalete ve hizmetçi odası ile mutfağın açıldığı servis koridoruna ulaşılmaktadır. Servis birimleri birbiriyle ilişkili olarak çözülmüştür. Yatma birimleri yaşama alanından bir koridor ile ayrılmış, yaşama birimleri doğu ve güney (yol) cephesine yönlendirilmiştir. Mutfak, hizmetçi odası, banyo ve tuvalet gibi servis birimleri doğu cephesine baktırılmıştır. Yatak odaları kuzey güney yönündeki koridora açılmakta, iki yatak odası doğuya, ebeveyn yatak odası batı ve kuzeye yönlenmektedir.

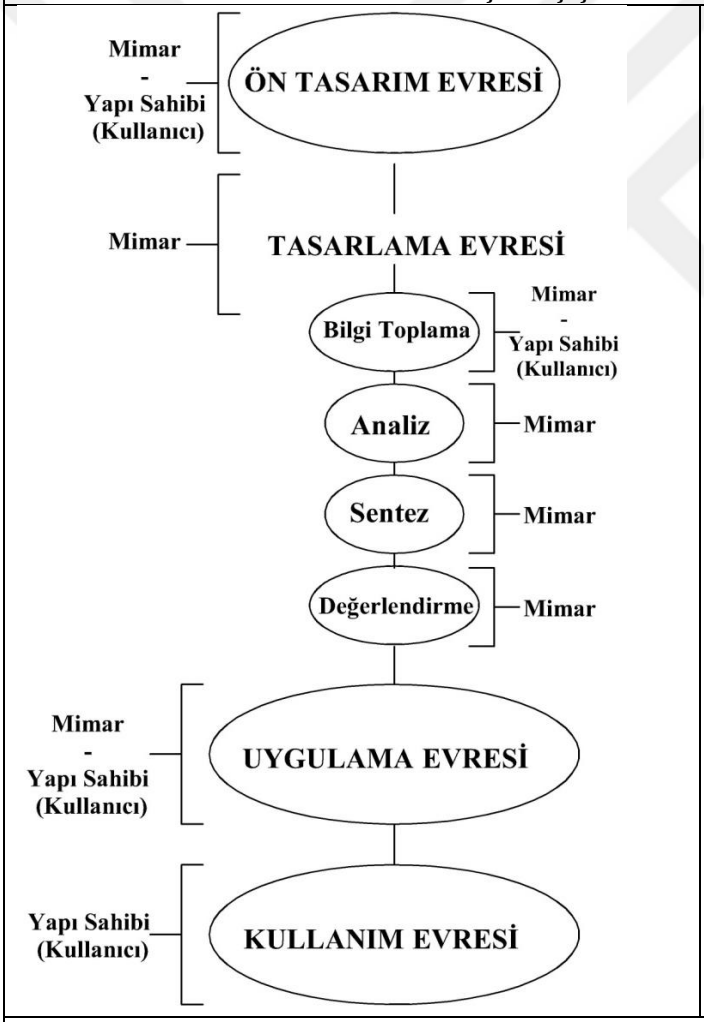
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

Yapının dört cephesinde de balkon bulunmaktadır ancak ana giriş cephesinde (güney) bulunan balkon, boyutları itibarıyla teras niteliğindedir. Kuzey, güney ve doğu cephelerinde yatak odalarının açıldığı balkonlar bulunmaktadır. Batı cephesinde mutfağın ve yatak odasının açıldığı ortak bir balkon tasarlanmıştır.

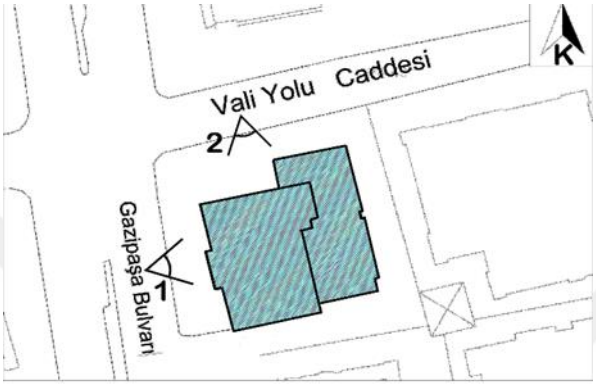
Çizelge 4.8. Paksoy Evi süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>ZY1</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Yapı Sahibi</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Yapı sahibi (kullanıcı) ile görüşüp ön tasarım kararlarını belirlemiştir.
● Kesin proje ve kütle tasarımı mimarın fikirleri doğrultusunda oluşmuştur.
● Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, aynı zamanda yapı sahibi olup ön tasarım aşamasında kararların alınması sürecinde dâhil olmuştur.</td><td>● Proje uygulaması yapı sahibi ve mimar Zeki Yüzüak tarafından yapılmıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>Mimar – Kullanıcı Görüşmesi
⇓
Ön Projenin Oluşturulması
⇓
Mimar – Kullanıcı Görüşmesi
⇓
Kesin Projenin Oluşturulması
⇓
Proje Onaylanması
⇓
Üretim
⇓
Kullanım</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı, çok daireli olmayıp mimarın yakını için tasarladığı bir konut birimi olmasından dolayı, kullanıcı ön karar aşamasında sürece dâhil olmuştur. Ancak mimar ile yapılan görüşmeler sırasında, yapının planlamasında ve kütle cephe organizasyonunda kesin kararı kendisinin verdiği belirtilmiştir.</td></tr>
</table>

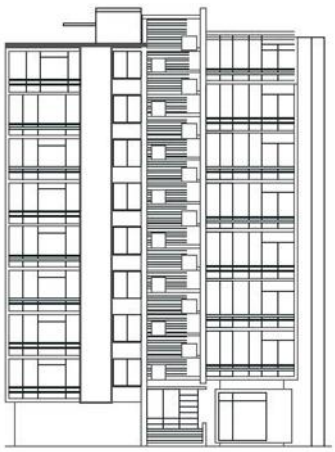
4.8.2.2. Huzur Apartmanı

Çizelge 4.9. Huzur Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
ZY2	Huzur Apartmanı	Cemalpaşa	1965	1144	17 M 2	76

Vaziyet Planı

Kuzey Görünüşü

Fotoğraf - 1

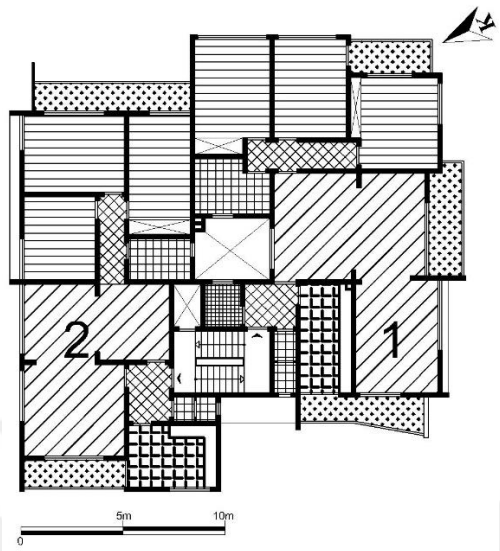

Fotoğraf - 2

Huzur Apartmanı Müteahhit İsmail Kulak tarafından 1965 yılında Mimar Zeki Yüzüak'a yaptırılmıştır. Gazipaşa Bulvarı ile Vali Yolu Caddesi kesişimindeki köşe parselde konumlanan yapı sekiz kattan oluşmaktadır. Yapının girişi, kuzey cephesi olan Vali Yolu Caddesinde bulunmaktadır.

Çizelge 4.10. Huzur Apartmanı analiz tablosu

ZY2	**Normal Kat Planı**

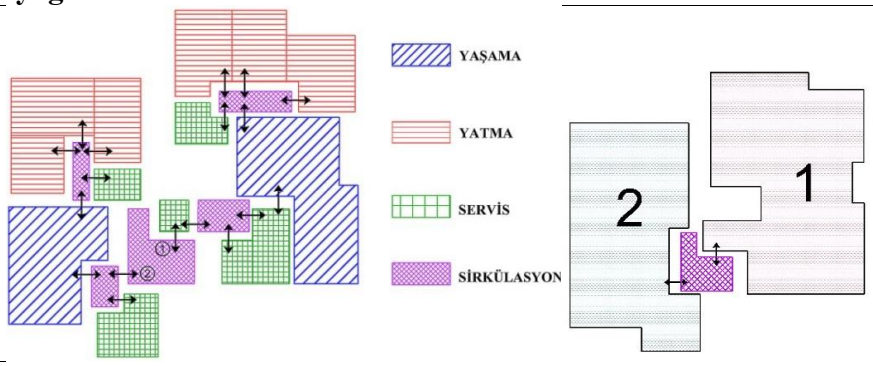
Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Huzur Apartmanı, her katta iki daireden oluşmaktadır. Kuzeydoğuda yer alan 1 numaralı daireye yarım kattan girilmektedir. Yaşam alanları, salon, yemek ve oturma olmak üzere açık plan şemasından oluşmaktadır. 2 numaralı dairede bulunan hizmetçi odası, mutfak ve diğer servis mekânlarıyla ilişkili olacak şekilde girişe yakın konumlanmıştır. Yatak odaları ve banyo özel bir koridor ile yaşama alanından ayrılmıştır. Güney daire ile kuzey daire mekân büyüklükleri, güney dairede yer alan hizmetçi odası ile balkon formu bakımından farklı şekilde organize edilmiştir.

1 numaralı dairenin oturma, salon, yemek holü ve mutfağından oluşan yaşam alanı güney- batı cephesine yönlendirilmiştir. Yatak odaları güney- doğu cephesindedir. Hizmetçi odası diğer servis birimleriyle ilişkili çözülmüştür ve ışıklığa baktırılmıştır.

2 numaralı dairenin oturma, salon, yemek holü ve mutfağından oluşan yaşam alanı kuzey- batı cephesine yönlendirilmiştir. Yatak odaları kuzey - doğu cephesindedir.

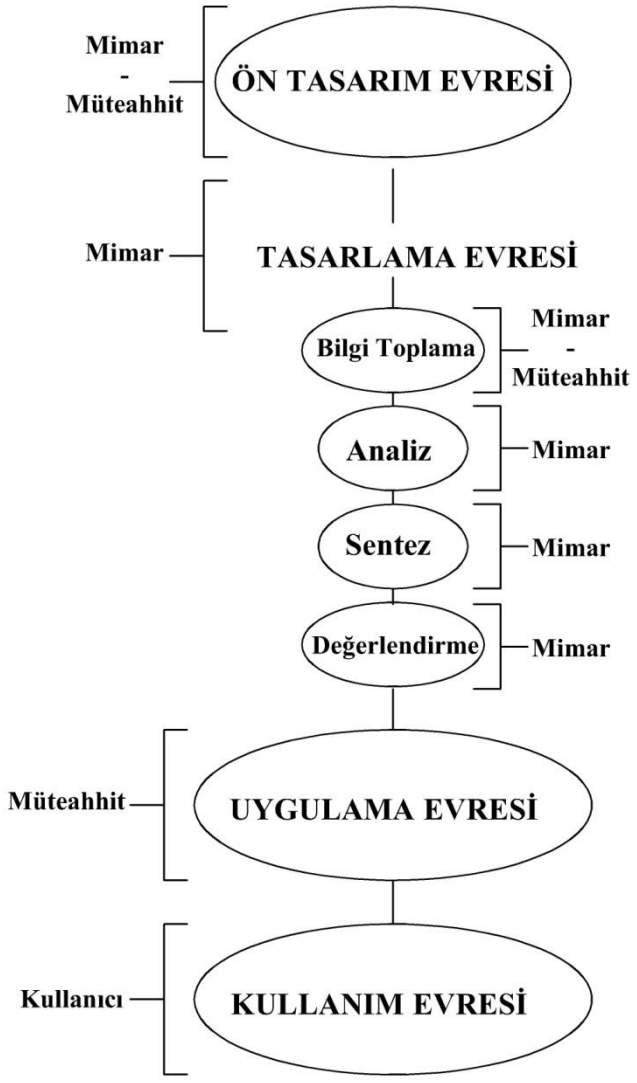
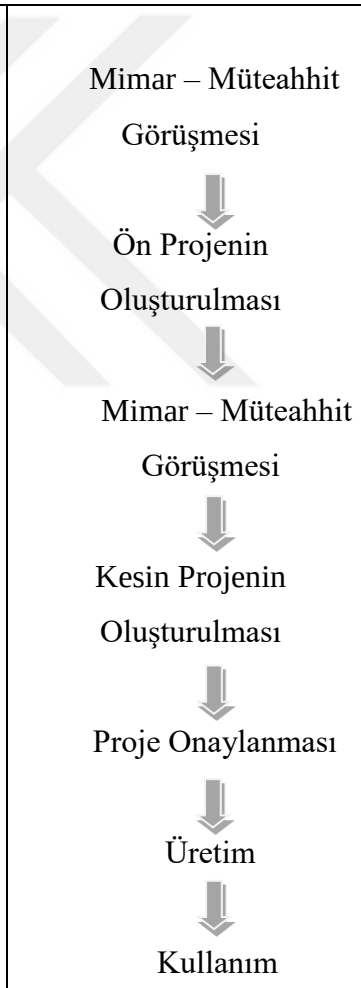
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

Kuzeybatı (giriş) cephesinde, iki dairenin de yaşama alanı ve mutfağın açıldığı bir balkon bulunmaktadır. 1 numaralı dairede kuzeybatıda yer alan balkona mutfak ve yaşama alanından ulaşılmaktadır. 1 numaralı dairede yaşama alanı ve mutfağın beraber kullandığı batı cephesinde bulunan bir balkon yer almakta, kuzeyde iki yatak odasının beraber kullandığı bir balkon daha bulunmaktadır. 2 numaralı dairede kuzeybatıda yaşam alanının ve mutfağın açıldığı bir balkon, doğuda iki yatak odasının açıldığı bir balkon olmak üzere iki balkon bulunmaktadır.

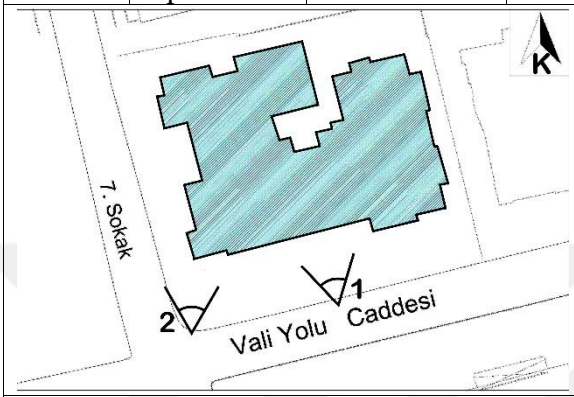
Çizelge 4.11. Huzur Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>ZY2</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur.
● Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

4.8.2.3. Konak Apartmanı

Çizelge 4.12. Konak Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

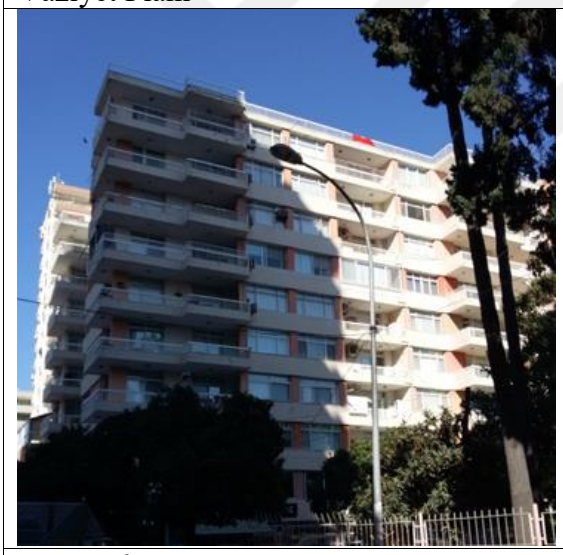
Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
ZY3	Konak Apartmanı	Cemalpaşa	1968	1456	18 M 3	638

Vaziyet Planı

Güney Görünüşü

Fotoğraf - 1

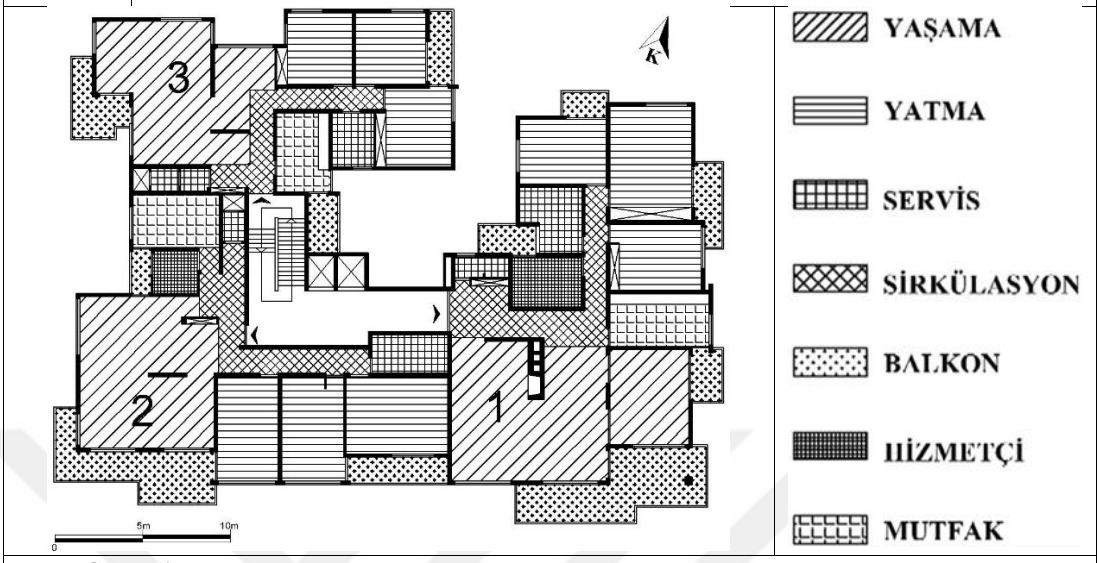

Fotoğraf - 2

Mimarın 1968 yılında tasarlamış olduğu yapı, Vali Yolu Caddesi üzerinde konumlanmaktadır. Her katında üç daire bulunan yapı sekiz kattan oluşmaktadır. Yapının uygulaması müteahhit İsmail Kulak tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda mimarın konutu bu binada yer almakta ve mimar yapıldığı günden bu güne Konak Apartmanı'nda ikamet etmektedir. Yüzüak tarafından, tasarım kararlarını alırken kendi ailesinin bu binada yaşayacağını düşünerek, oda sayılarını ve tasarım krtierlerini bu yönde belirlediği ifade edilmiştir.

Çizelge 4.13. Konak Apartmanı analiz tablosu

ZY3	**Normal Kat Planı**

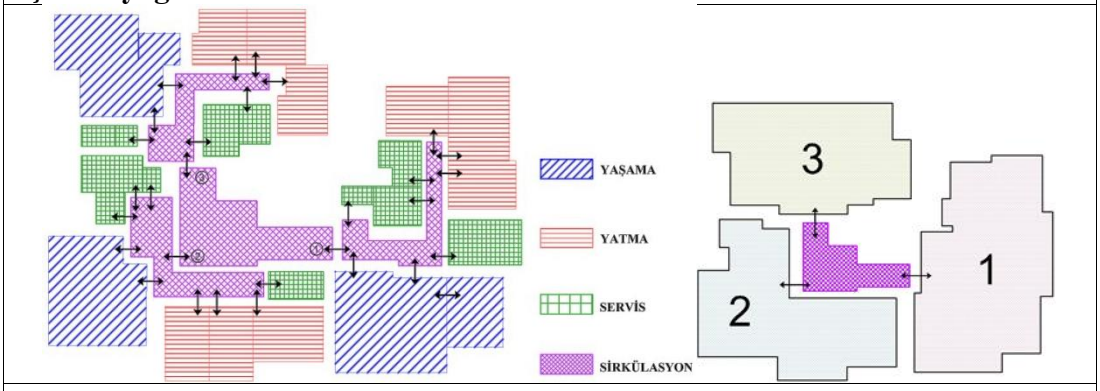

Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Konak Apartmanı üç daireden oluşmaktadır. Kuzey daireye yarım kattan ulaşılmaktadır. Plan şemaları ve büyüklükleri bakımından üç dairede farklılıklar görülmüştür. Mimar farklı kullanıcılar için alternatif oluşturduğunu belirtmiştir. Üç dairede de salon ve yemek yeme alanı açık plan şeklinde tasarlanmıştır. Güneydoğuda yer alan daire ve kuzeybatıda yer alan dairede hizmetçi odası yer almaktadır ve bu daireler alan olarak kuzey daireden daha büyük tasarlanmıştır.

1 numaralı dairede yaşama ve oturma alanları güneye yönlendirilmiştir. Mutfak yaşam alanlarıyla ilişkili olacak şekilde güney ve doğuya yönlendirilmiş, yatak odaları kuzey, doğu ve batıya yönlendirilmiştir. 2 numaralı dairede yaşama alanları güneye ve batıya, yatak odaları ise güneye yönlendirilmiş, mutfak yaşam alanlarıyla ilişkili olacak şekilde batıda konumlandırılmıştır. 2 numaralı dairede yaşama alanları ve yatak odaları güneye yönlendirilmiş, mutfak yaşam alanlarıyla ilişkili olacak şekilde batıda konumlandırılmıştır.

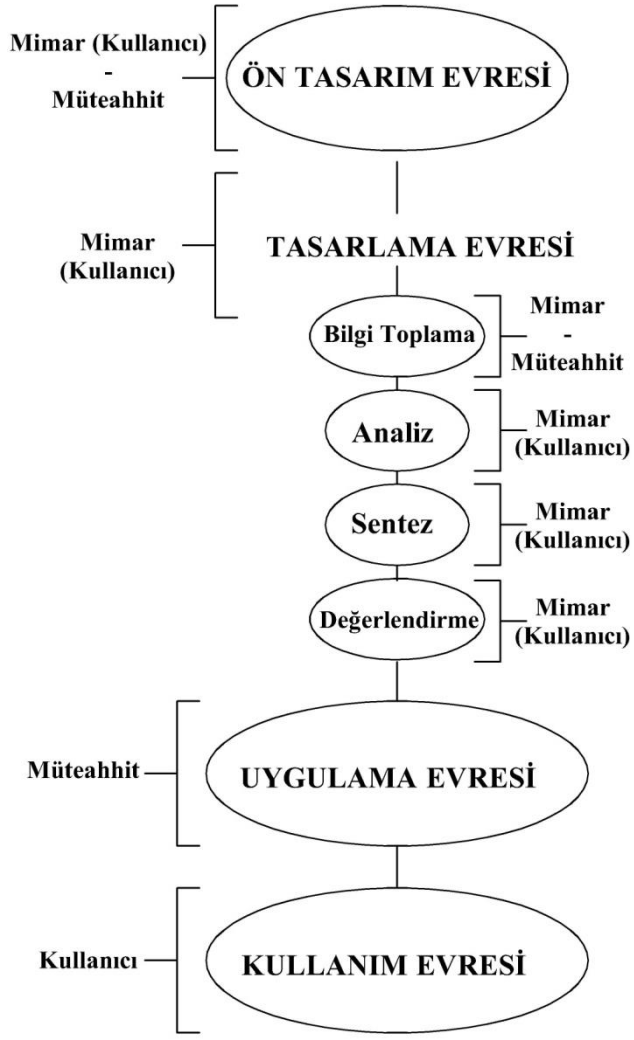
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

1 numaralı dairede güney cephesinde bir, doğu cephesinde iki ve kuzeyde iki adet olmak üzere 5 balkon, 2 numaralı dairede güney cephesinde iki, batı cephesinde bir adet balkon, 3 numaralı dairede ise batı cephesinde bir ve doğu cephesinde bir adet balkon bulunmaktadır.

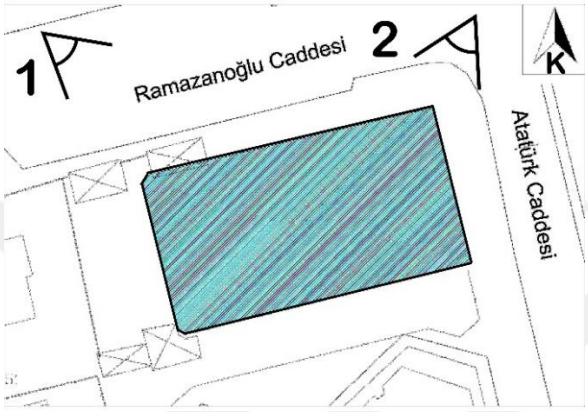
Çizelge 4.14. Konak Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>ZY3</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Mimar (kullanıcı) kendi ailesi ve iki farklı kullanıcı tipi belirleyerek tasarım kararlarını vermiştir.
● Mimar tarafından kesin proje oluşturulmuştur.
● Mimar projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, aynı zamanda mimar olduğu için tasarım sürecinin başrolündedir.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>Mimar(Kullanıcı) – Müteahhit Görüşmesi
⇓
Ön Projenin Oluşturulması
⇓
Mimar(Kullanıcı) – Müteahhit Görüşmesi
⇓
Kesin Projenin Oluşturulması
⇓
Proje Onaylanması
⇓
Üretim
⇓
Kullanım</td></tr>
<tr><td colspan="4">Konak apartmanı mimar Zeki Yüzüak’ın kendi yaşadığı konutu (1 numaralı daire) olduğundan kullanıcı aynı zamanda kendisidir ve tasarım sürecinde mimar kullanıcı olarak yer almıştır. 2 ve 3 numaralı dairelerde mimar tasarım sürecinde kullanıcı profilini dikkate alarak, tahmini kullanıcılar için tasarım yapmıştır.</td></tr>
</table>

4.8.2.4. Lokman Apartmanı

Çizelge 4.15. Lokman Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
ZY4	Lokman Apartmanı	Kurtuluş	1972	1459	18 M 3	58

Vaziyet Planı

Kuzey Görünüşü

Fotoğraf - 1

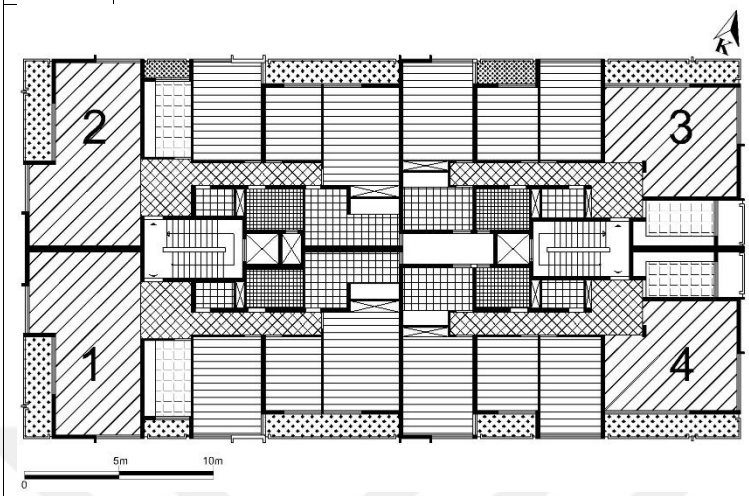

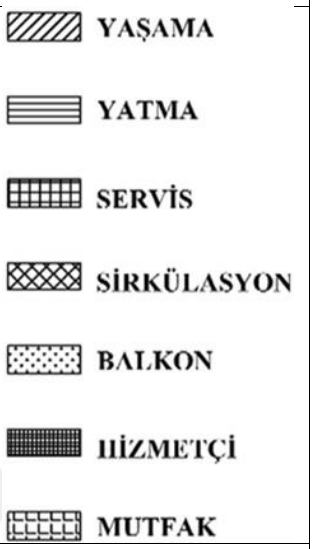
Fotoğraf - 2

1972 yılında mimar Zeki Yüzüak tarafından tasarlanan yapının arsa sahibi Doktor Muzaffer Lokman, müteahhiti Sıtkı Kulak'tır. Birinci katı ticari olarak tasarlanan yapı, 12 katlıdır. Atatürk Caddesi ile Ramazanoğlu Caddesi'nin kesiştiği köşe parselde yer almaktadır.

Çizelge 4.16. Lokman Apartmanı analiz tablosu

ZY4 | **Normal Kat Planı**

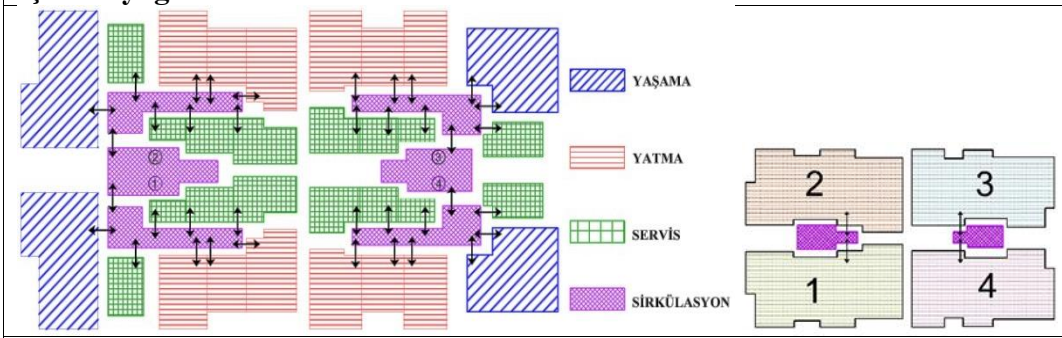

Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Her katı dört daireden oluşan yapının kuzey- güney- batı (1, 2 numaralı) ve kuzey-güney doğu (3, 4) yönlerine bakan daireleri simetriktir. Mimar 4 daireli bir yapıda iki alternatif oluşturmuştur. 4 dairenin de yaşama alanı giriş ve mutfak ile ilişkili bir şekilde açık plan düzeninde tasarlanmıştır. Yatak odaları antreden ayrılan yatak koridoruna açılmaktadır. Tuvalet ve mutfak girişte, banyo ise yatak koridorunun sonunda yer almaktadır. Hizmetçi odalarına yatma koridorundan ulaşılmaktadır.

1 numaralı dairede yaşama alanları güney-batı yönünde, yatma alanları güneyde, 2 numaralı dairede yaşama alanları kuzey-batı yönünde, yatma alanları kuzeyde; 3 numaralı dairede yaşama alanları kuzey-doğu yönünde, yatma alanları kuzeyde; 4 numaralı dairede ise yaşama alanları güney-doğu yönünde, yatma alanları güneyde konumlanmıştır.

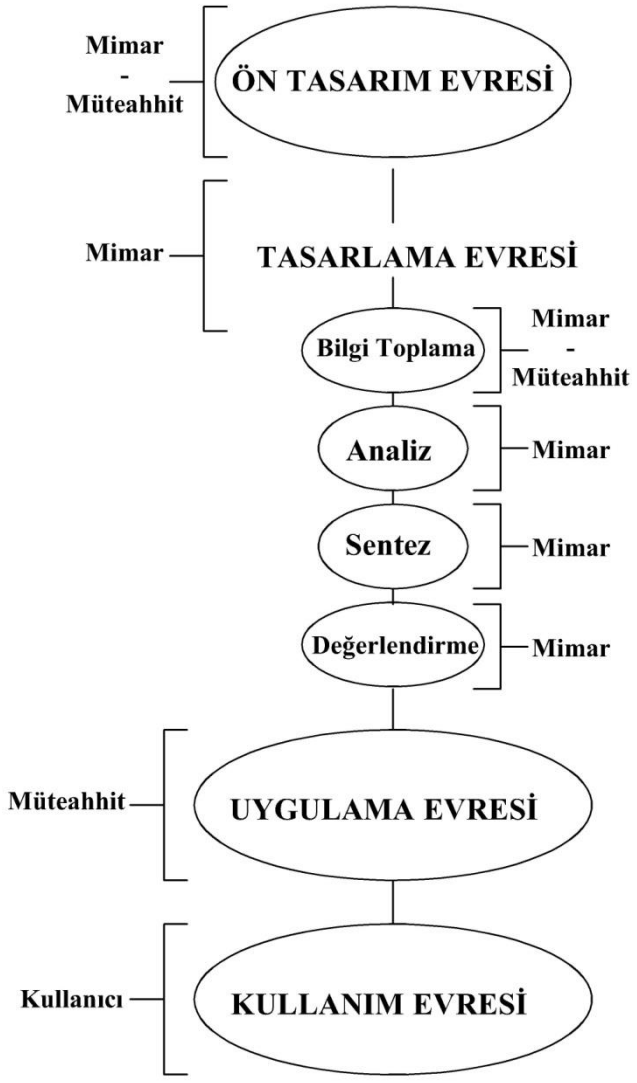
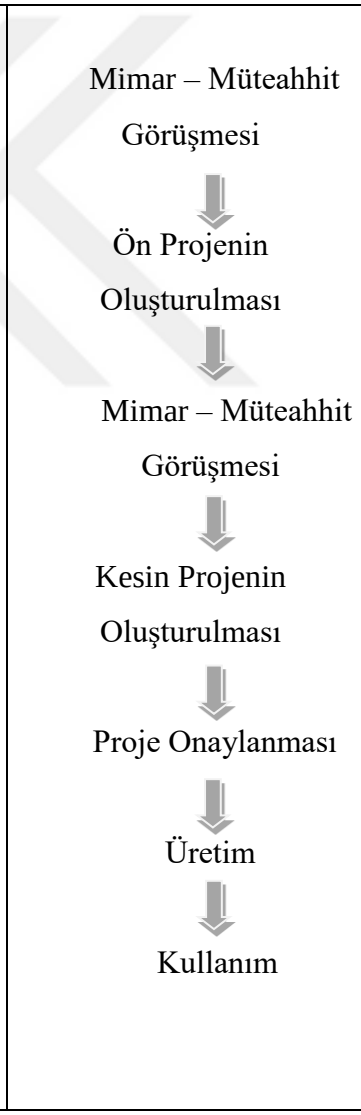
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

4 dairede de salon, yatak odası ve mutfağın açıldığı birer balkon bulunmaktadır. Balkonlar 1 numaralı dairede güney ve batıda, 2 numaralı dairede kuzey ve batıda, 3 numaralı dairede kuzey ve doğuda, 4 numaralı dairede güney ve batıda yer almaktadır.

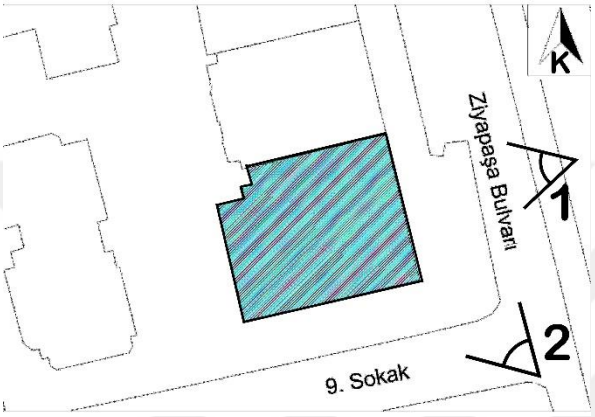
Çizelge.4.17. Lokman Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>ZY4</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

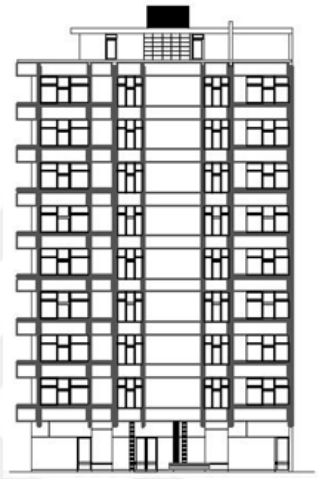
4.8.2.5. Palmiye Apartmanı

Çizelge.4.18. Palmiye Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

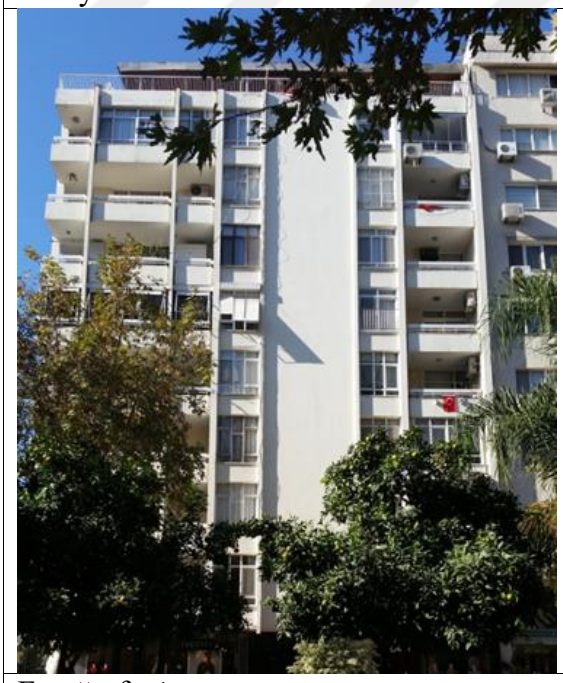
Kodu	**Yapı Adı**	**Mahalle Adı**	**Yılı**	**Ada No**	**Pafta No**	**Parsel No**
ZY5	Palmiye Apartmanı	Kurtuluş	1972	1559	17 M 2	631

Vaziyet Planı

Doğu Görünüşü

Fotoğraf - 1

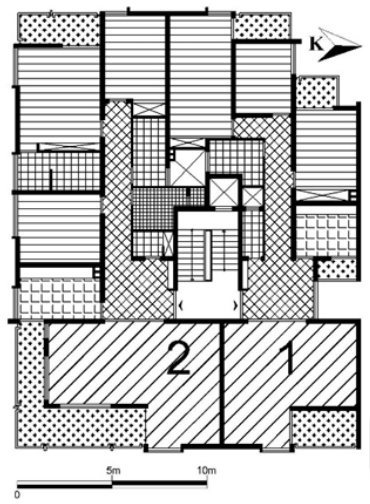

Fotoğraf - 2

Mimarın 1972 yılında tasarlamış olduğu palmiye apartmanı kurtuluş mahallesi Ziyapaşa Bulvarı üzerinde yer almaktadır.Yapının müteahhiti Sıtkı Kulak'tır. Zemin katı ticari amaçlı olarak kullanılan yapı dokuz kattan oluşmaktadır.

Çizelge.4.19. Palmiye Apartmanı analiz tablosu

ZY5	**Normal Kat Planı**

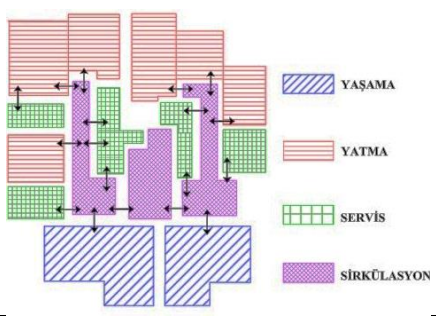
Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

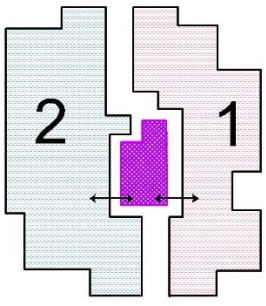
Her katında iki daire bulunan yapı bitişik nizamdır, ancak daireler simetrik olarak tasarlanmamıştır. 1 numaralı dairede salona ayrı bir kapı ile giriş holünden ulaşılmaktadır. Mutfak, salon ve tuvalet giriş holü ile ilişkili olarak çözülmüştür. Yatak odalarına ayrı bir koridorla, banyoya ise yatma koridorundan ulaşılmaktadır.

2 numaralı daire salon, mutfak, tuvalet ve yatak odaları ilişkisi bakımından 1 numaralı daire ile aynıdır. Yatma koridorundan ulaşılan bir hizmetçi odası ve ona ait bir duş bulunmaktadır. 1 ve 2 numaralı daireler mekân organizasyonu bakımından benzerlik gösterse de balkon büyüklüğü ve formu ile hizmetçi odasının organizasyonu nedeniyle simetrik çözülmemiştir.

Yapının doğusu bulvar cephesi olduğundan yaşama alanları 1 ve 2 numaralı dairede doğuya yönlendirilmiştir. 1 numaralı daire komşu parseldeki bina ile bitişik olacak şekilde tasarlandığından doğu ve batı cephelerinden ışık almaktadır. Yaşama alanı ve mutfak doğuya, yatak odaları batıya yönlendirilmiştir. 2 numaralı daire ise köşede konumlandığından güney, doğu ve batı olmak üzere üç cephelidir. Yatak odaları güney ve batı, yaşama alanı ve mutfak güney ve batıya yönlendirilmiştir.

İşlev Diyagramı

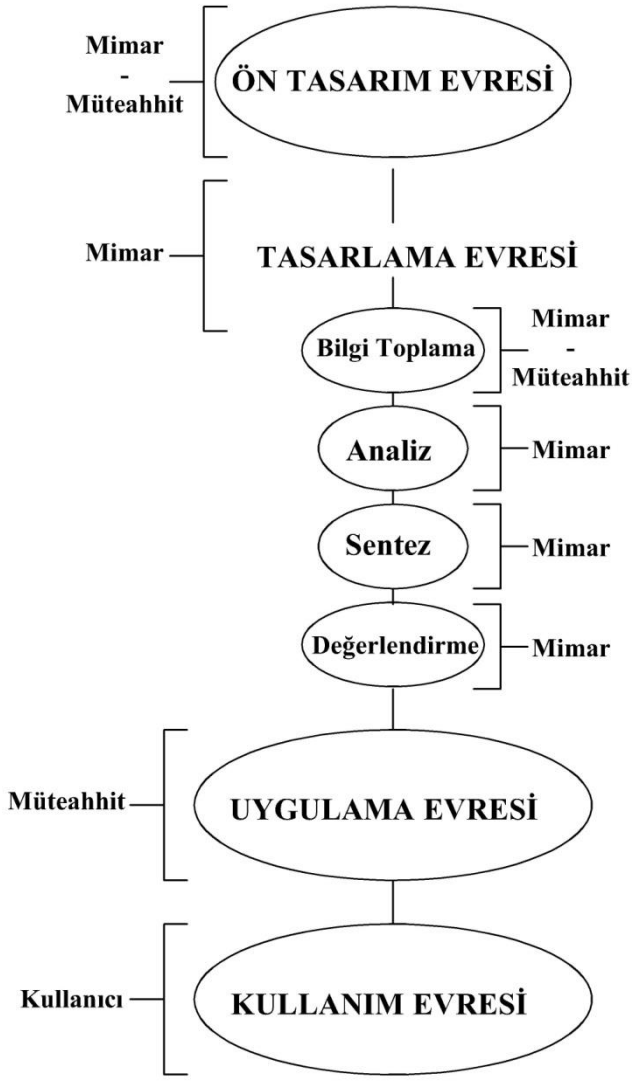
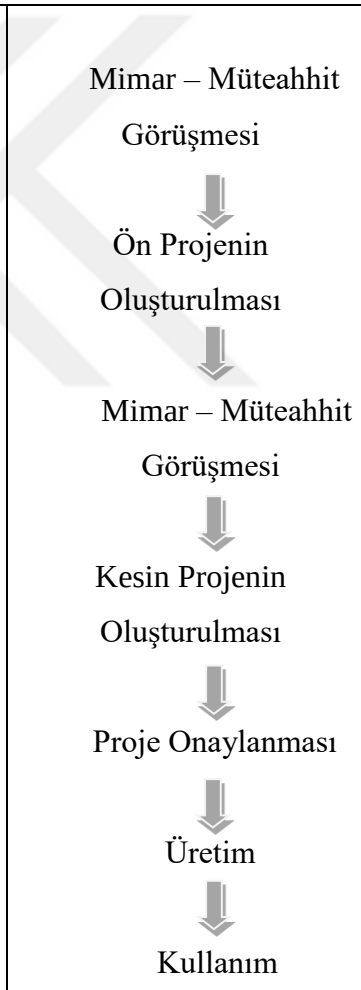

Yarı Açık Alan Kullanımı

1 numaralı dairede mutfağın açıldığı balkon ve yaşama alanının açıldığı balkon doğu cephesinde bulunmaktadır. İki yatak odasında batı cephesinde bulunan balkonlarla beraber 4 adet balkon yer almaktadır. 2 numaralı dairede güney ve doğu cephesinde yer alan L forma sahip balkon mutfağa ve yaşam alanına hizmet vermektedir. Batıda yatak odasından ulaşılan bir balkon daha bulunmaktadır.

Çizelge 4.20. Palmiye Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>ZY5</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

4.8.2.6. Zeki Yüzüak Tarafından Tasarlanmış Konutların Plan Kurgusu ve Süreç Akış Şemalarının Değerlendirilmesi

Tezin bu bölümünde plan ve süreç analizleri yapılan Zeki Yüzüak tarafından tasarlanmış olan konutların plan kurgusu ve süreç akış şemaları bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır. Plan şemalarının, yaşama, yatma ve servis birimlerinin birbiriyle ilişkisi bakımından değerlendirilmesi yapıldığında;

1. Yaşama alanlarının açık plan şeklinde çözüldüğü,
2. Mutfakların yaşam alanlarıyla yakın olacak şekilde konumlandırıldığı,
3. Servis birimleri olarak tanımlanan tuvalet ve mutfağın girişe yakın olarak bir arada çözüldüğü,
4. Yatak odalarının bir koridor ile ayrıldığı ve banyonun yatak koridorunda konumlandırıldığı tespit edilmiştir.

Yukarıda sıralanan mekânsal ilkelerin, Zeki Yüzüak yapılarının ortak özellikleri olduğu ve yapıların kullanıcıları, arazileri, yapı üretimini sağlayan kişiler (müteahhit veya yapı sahibi) gibi faktörlerin değişmesine rağmen bu ilkelerin mimarın yapılarında geçerli olduğu tespit edilmiştir. İncelenen yapılarda elde edilen bulgular sonucunda mimarın tasarım dilinin binalara yansıtıldığı görülmüştür. Bilinmeyen kullanıcılar için tasarlanan örneklerin yanı sıra konut kullanıcısının tasarım aşamasına katkı sağladığı örneklerde de aynı ilkelerin geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Zeki Yüzüak'ın konut yapılarının tasarım süreci akış şemaları incelendiğinde, mimarın yapılarının hepsinde tasarım sürecinin bütününe hâkim olduğu görülmüştür. Paksoy Evi'nin mimarın yakını için tasarlanmış olması nedeniyle tasarım sürecinde kullanıcı yer almıştır. Konak apartmanında ise kendisinin yaşayacağını bilerek tasarım yapmış olmasından dolayı, mimar sürecin içerisinde hem mimar hem de kullanıcı olarak yer almıştır. Palmiye Apartmanı, Huzur Apartmanı ve Lokman Apartmanı'nı bir müteahhit aracılığıyla üretmiş olduğundan bilinmeyen kullanıcılar yalnızca kullanım aşamasında var olabilmişlerdir. Bu konutlarda mimar müteahhit ile fikir alış verişinde bulunmuş ancak son karar mimar tarafından verilmiştir.

4.8.3. Mimar Fethi Dağlık ve Adana'daki Yapıları

1936 yılında Adana'da doğmuş olan Fethi Dağlık, ilkokul ve ortaokul eğitimini Adana'da tamamlamış, Adana Erkek Lisesi'nden ve 1960 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra bir yıl Almanya'nın Bremerhaven Belediyesi'nde çalışmış ve 1961 yılında askerliğine başlamış olan Dağlık, 1963 yılının sonunda Adana'da kendi ofisini açmıştır. 1967-1968 yılları arasında mimar Ömer Özü ile ortak olarak çalışmış, 1969-1972 yılları arasında inşaat taahhüt işleri yapmıştır. 1985-2002 arasında Mimar Samet Karyaldız ile ortak ofis açan Dağlık, 2002'den itibaren bireysel ofisinde mimarlık çalışmalarını sürdürmektedir. (EK2)[2]

Mimar Fethi Dağlık Adana'da sanayi yapıları, eğitim yapıları, apartman yapıları ve sosyal yapılar olmak üzere birçok mimari tasarım ürünü ortaya koymuştur. Fethi Dağlık, Sadıka Sabancı İlkokulu (1966), Sakıp Sabancı Ortaokulu (1974), Emine Sapmaz İlkokulu (1974), Candan İşhanı, Osmaniye Sanayi Bölgesinde iplik fabrikası, Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesinde fabrika yapıları ve Sabancı Sosyal Tesisleri'ni (1995) tasarlamıştır.

1966 yılı imar planıyla TAKS/KAKS ve Emsal düzeninin ilk olarak uygulandığı dönemde tasarlanmış olan Hacı Sabancı Kız Öğrenci Yurdu'nda, yüksek katlı ve parçalı kütle tasarımı benimsenmiştir (Saban, Erman ve Ark., 2006). Mimar yapıyı tasarlarken, dikeylik vurgusu ile bir silüet oluşturmuş, yapılan bireysel görüşmede yakınında bulunan caminin minaresine gönderme yaptığını belirtmiştir. Dolu kütlelerin arasında yer alan metal güneş kırıcılar kütlede dikeylik vurgusunu güçlendirerek estetik bir katkı sağlarken, mahremiyet amacıyla pencere önlerinin kapatılmasını sağlamıştır (EK2) (Dağlık, 1977).

Fethi Dağlık tarafından tasarlanan bir diğer yapı ise 1995 yılında inşa edilen Sabancı Sosyal Tesisleri Kompleksi'dir. Sabancı Grubu'nun Adana'da bulunan idari personelinin hizmet dışı zamanlarda aileleriyle ve misafirleriyle vakit geçirebilmesi amacıyla tasarlanan yapı, altıgen formların birleştirilmesiyle oluşmuştur. Yönelim

[2] 09.06.2016 Mimar Fethi Dağlık ile yapılan sözlü görüşmeden alınmıştır. Fethi Dağlık adres: Gazipaşa Bulvarı, Görgün Apt. No:12/2 Adana

olarak Seyhan Baraj Gölü manzarasından en fazla yararlanacak şekilde konumlandırılmıştır (Saban, Erman ve Ark., 2006) (Şekil.4.29).

Şekil.4.28. Hacı Sabancı Kız Yurdu (Dağlık, 1977)

Şekil.4.29. Sabancı Sosyal Tesisleri (Saban, Erman ve Ark., 2006, s.49).

4.8.4. Mimar Fethi Dağlık Konutlarının Tasarım Süreci ve Kullanıcı Katılımı Bağlamında İncelenmesi

Mimar Fethi Dağlık'ın Adana Büyükşehir Belediyesi ve Tapu Kadastro İl Müdürlüğü arşivlerinde bulunan ve 1960-1980 yılları arasında ürettiği 8 adet konut yapısından, günümüze kadar ulaşan beş apartman yapısı seçilmiştir. Çalışmada Dağlık'ın 1960-1980 yılları arasında ulaşılan konut yapılarından Cemalpaşa, Kurtuluş, Çınarlı ve Reşatbey mahallelerinde yer alan konutlarına odaklanılmıştır. Apartmanların seçimi yapılırken, Zeki Yüzüak konutları ile karşılaştırılması açısından, iki daireli, üç daireli ve dört daireli olmalarına dikkat edilmiştir. Çizelge 4.21.'de seçilen apartmanlar, yapım yılı, ada, pafta, parsel numaraları ile verilmiş, numaralandırma tarihsel sıraya göre yapılmıştır.

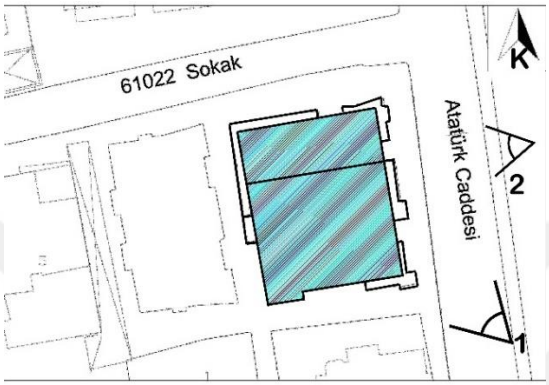
Çizelge 4.21. Fethi Dağlık'ın seçilen konutları

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Ruhsat Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
FD1	Filiz Apartmanı	Çınarlı	1966	1374	17 M 2	15
FD2	Memduh Görgün Apartmanı	Reşatbey	1972	1144	17 M 2	74
FD3	Derviş Tansalar Apartmanı	Cemalpaşa	1975	1456	18 N 4	699
FD4	Düşmez Apartmanı	Kurtuluş	1975	1559	17 M 1	636
FD5	Temuroğlu Apartmanı	Kurtuluş	1979	1559	17 M 1	358

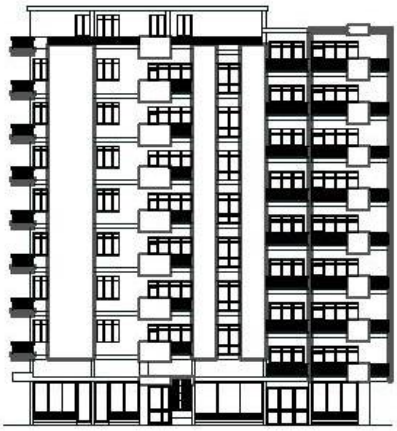
4.8.4.1. Filiz Apartmanı

Çizelge 4.22. Filiz Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
FD1	Filiz Apartmanı	Çınarlı	1966	1374	17 M 2	15

Vaziyet Planı

Doğu Görünüşü

Fotoğraf - 1

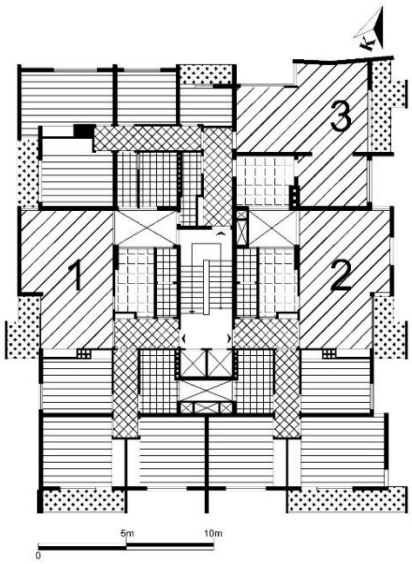

Fotoğraf - 2

1966 yılında Fethi Dağlık tarafından tasarlanan yapı, Atatürk Caddesinde inşa edilen ilk yüksek katlı yapılardan bir tanesidir. Bina Suphi Nadir Çerçi tarafından uygulanmıştır. Zemin katı ticari olarak kullanılan yapı 8 kattan oluşmaktadır. Yapı, yap-sat olarak uygulanmıştır.

Çizelge 4.23. Filiz Apartmanı analiz tablosu

FD1	**Normal Kat Planı**

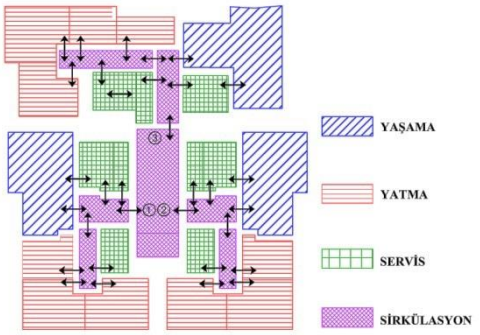

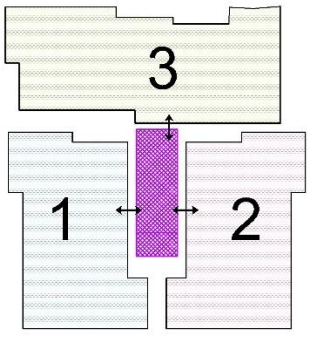
Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Her katta üç daire bulunan Filiz Apartmanı'nın 1 ve 2 numaralı daireleri simetriktir. Giriş holünden salon, mutfak ve tuvalet hacimlerine, ayrı bir koridorla yatak odalarına ve banyoya ulaşılmaktadır. 3 numaralı daireye ara kottan girilmektedir. Girişten mutfak, salon ve tuvalete ulaşılmaktadır. Işıklığa bakan mutfaktan yemek yeme bölümüne geçiş verilmiştir. Antreden ayrı bir koridorla yatak odaları ve banyoya ulaşılmaktadır.

1 numaralı dairede salon ve bir yatak odası batıya, diğer yatak odaları güneye yönlendirilmiştir. Banyo ve mutfak aydınlıktan hava ve ışık almaktadır. 2 numaralı dairede salon ve bir yatak odası doğu (bulvar) cephesine, diğer yatak odaları güneye yönlendirilmiştir. Banyo ve mutfak aydınlıktan hava ve ışık sağlamaktadır. 3 numaralı dairede salon kuzey-doğu (bulvar) cephesinde bulunmaktadır. Mutfak, tuvalet, banyo birimleri aydınlıktan hava ve ışık sağlamaktadır. Üç yatak odası kuzeye, bir yatak odası batıya yönlendirilmiştir.

İşlev Diyagramı

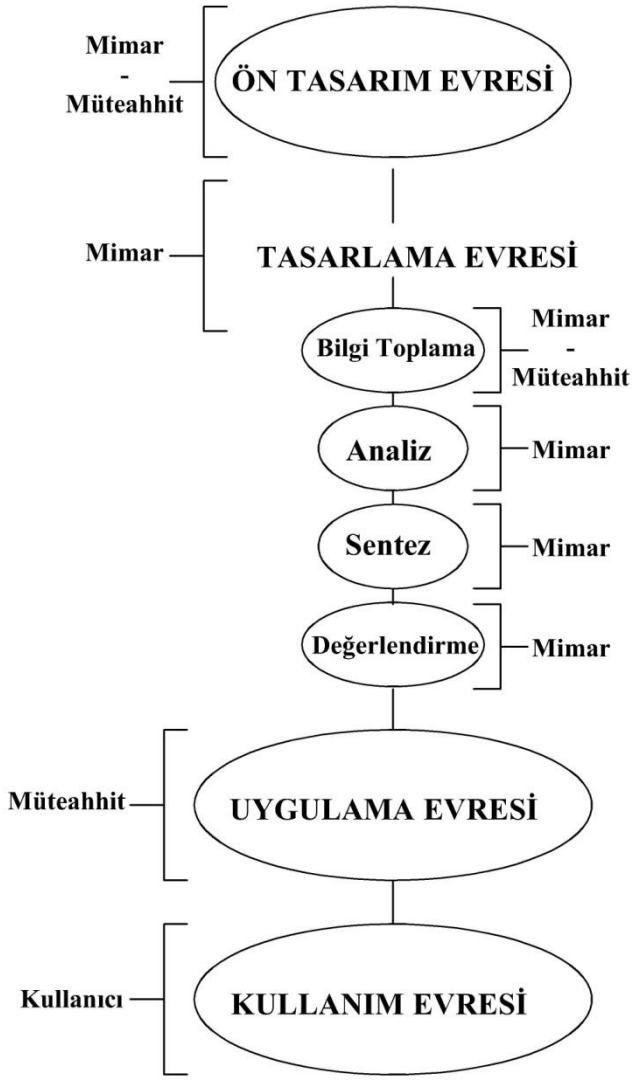
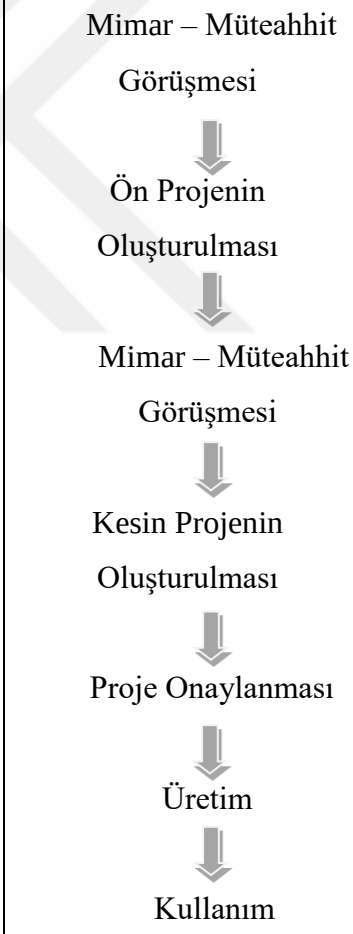

Yarı Açık Alan Kullanımı

1 numaralı dairede güneyde yatak odasının açıldığı bir balkon ve batıda salonun açıldığı bir balkon olmak üzere iki balkon bulunmaktadır. 2 numaralı dairede güneyde yatak odasının açıldığı bir balkon, doğuda salonun açıldığı bir balkon olmak üzere iki balkon bulunmaktadır. 3 numaralı dairede kuzeyde ve batıda yatak odalarının açıldığı iki balkon ve doğuda salonun açıldığı bir balkon olmak üzere üç balkon bulunmaktadır.

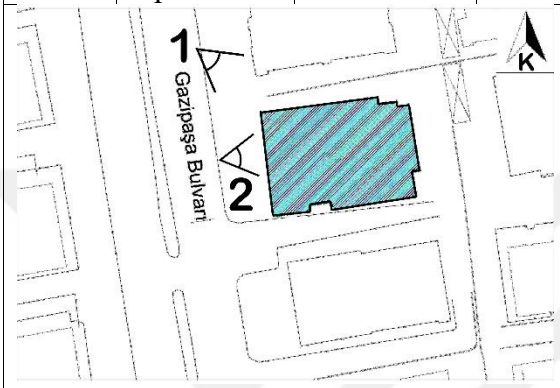
Çizelge 4.24. Filiz Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>FD1</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

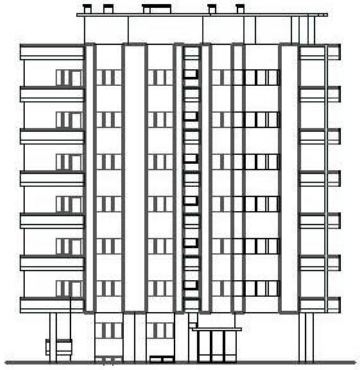
4.8.4.2. Memduh Görgün Apartmanı

Çizelge 4.25. Memduh Görgün Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	**Yapı Adı**	**Mahalle Adı**	**Yılı**	**Ada No**	**Pafta No**	**Parsel No**
FD2	Memduh Görgün Apartmanı	Reşatbey	1972	1144	17 M 2	74

Vaziyet Planı

Kuzey Görünüşü

Cephe Fotoğrafı - 1

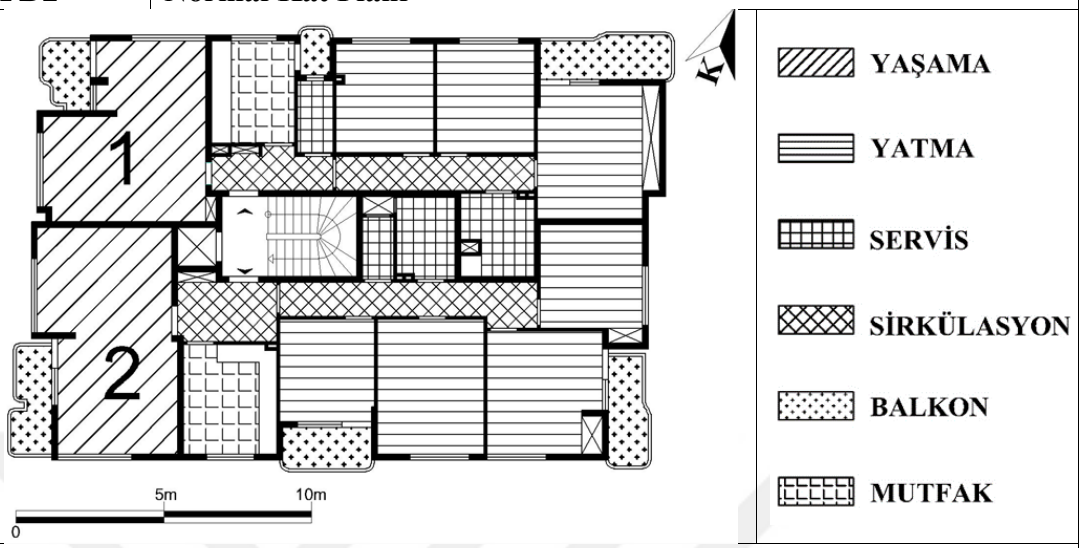

Cephe Fotoğrafı- 2

Memduh Görgün Apartmanı 1972 yılında Fethi Dağlık tarafından tasarlanmıştır. Fethi Dağlık yapımından sonra Memduh Görgün apartmanında yaşamıştır. Yapı, Reşatbey Mahallesi Gazipaşa Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Yapının müteahhitliğini, Yusuf Kavuzlu, Mehmet Baytan ve Adil Batmanoğlu ortak olarak üstlenmiştir. Zemin ve birinci katları ticari amaçlı olarak kullanılan bina sekiz kattan oluşmaktadır.

Çizelge 4.26. Memduh Görgün Apartmanı analiz tablosu

FD2	**Normal Kat Planı**

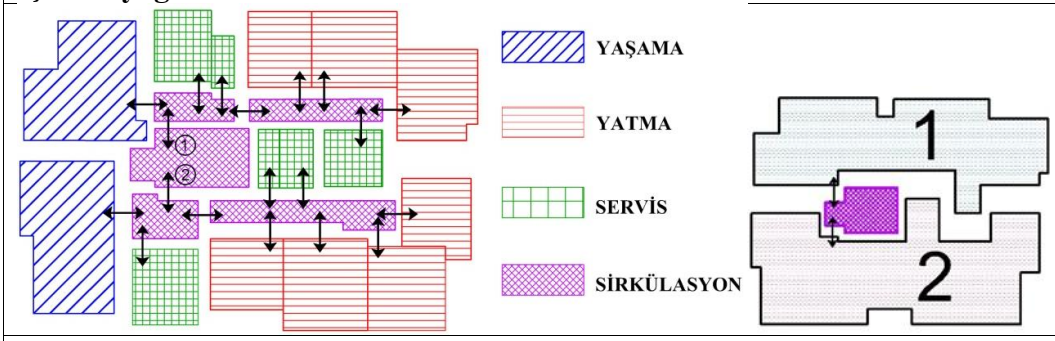

Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Her katta iki daire bulunan yapı, genel kurgusu bakımından simetriğe yakındır ancak tuvaletin yeri, banyo organizasyonu ve balkon formlarının farklılığı simetriyi kıran özellikler olarak görülmektedir. 1 numaralı dairede salon, mutfak ve tuvalet antreden ulaşılmaktadır. Yatak odaları ve banyoya yatma koridorundan ulaşılmaktadır. 2 numaralı dairede giriş holünden salon ve mutfağa ulaşılmakta, yatak odaları, banyo ve tuvalete yatma koridorundan ulaşılmaktadır.

Her iki dairenin de yaşama alanları batı (bulvar) cephesine yönlendirilmiştir. 1 numaralı dairede salon kuzey-batıya yönlendirilmiş, mutfak tuvalet ve yatak odaları kuzey cephede konumlandırılmıştır. 2 numaralı dairede salon güney-batıya yönlendirilmiş, mutfak tuvalet ve iki yatak odası güney cephede konumlandırılmıştır. Bir diğer yatak odası güney-doğu cephesinde bulunmaktadır.

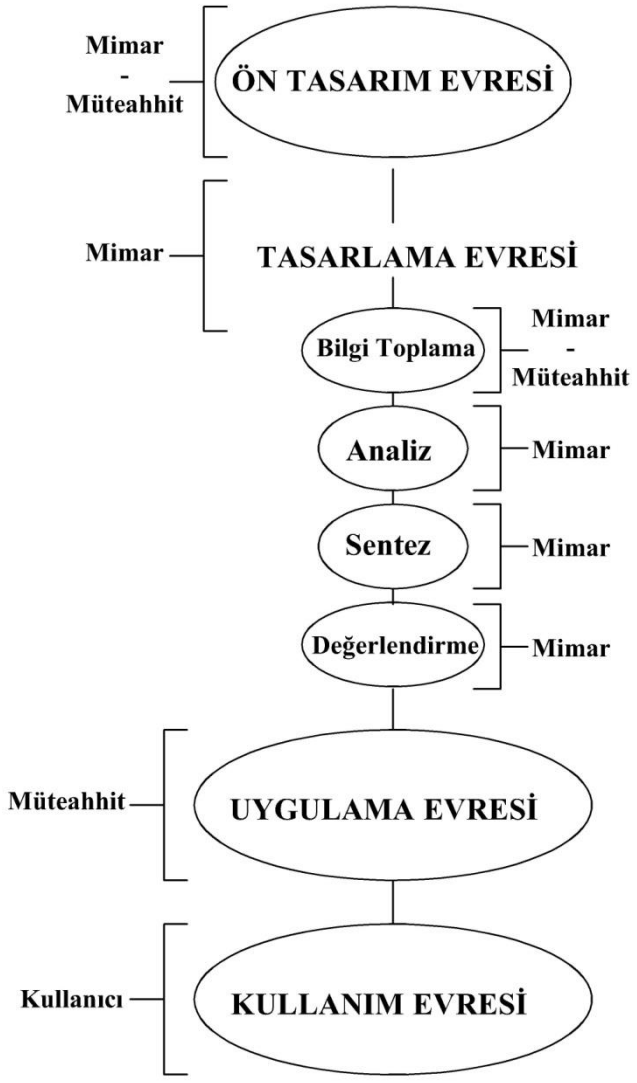
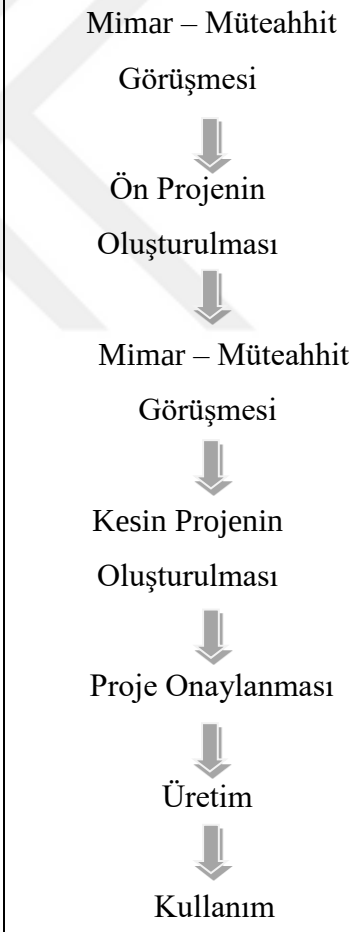
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

1 numaralı dairede salonun açıldığı batı cephesinde yer alan bir balkon, mutfağın açıldığı kuzeyde yer alan bir balkon ve yatak odasının açıldığı doğuda yer alan bir balkon olmak üzere 3 balkon bulunmaktadır. 2 numaralı dairede ise salonun açıldığı batı cephesinde yer alan bir balkon, yatak odasından ulaşılan güney cephede bir balkon ve diğer yatak odasından ulaşılan, doğu cephesinde yer alan bir balkon olmak üzere 3 balkon bulunmaktadır.

Çizelge 4.27. Memduh Görgün Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>FD2</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

4.8.4.3. Derviş Tansalar Apartmanı

Çizelge 4.28. Derviş Tansalar Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
FD3	Derviş Tansalar Apartmanı	Cemalpaşa	1975	1456	18 N 4	699

Vaziyet Planı

Doğu Görünüşü

Fotoğraf -1

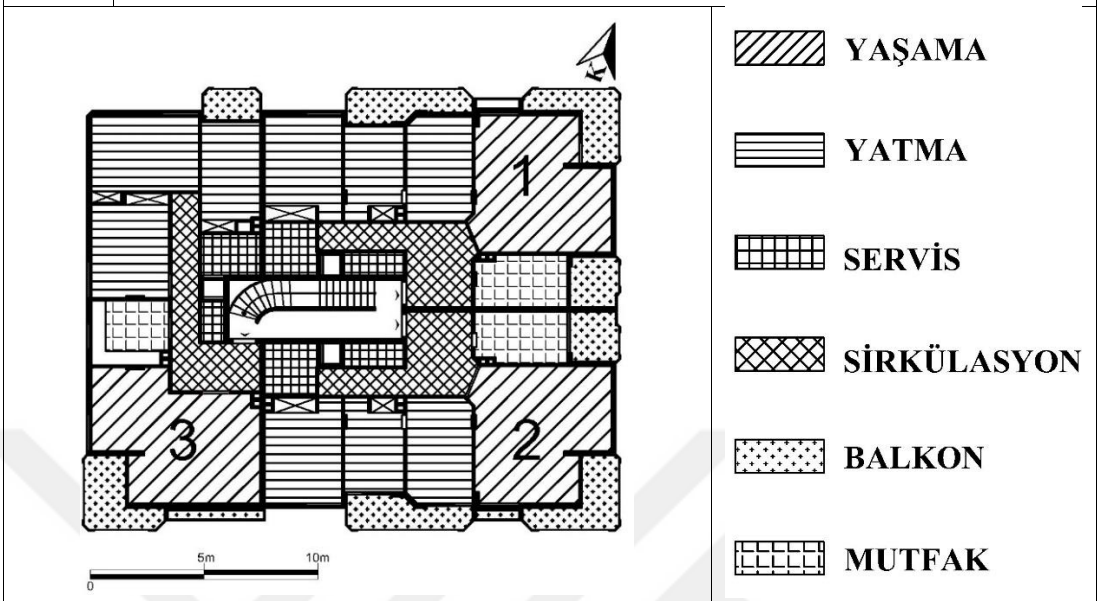

Fotoğraf -2

1975 yılında Fethi Dağlık tarafından tasarlanan yapı Cemaplaşa mahallesinde yer almaktadır. Yapı Doktor İbrahim Tansalar tarafından kendi ailesi için yaptırılmıştır. Zemin ve normal katları konut olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 4.29. Derviş Tansalar Apartmanı analiz tablosu

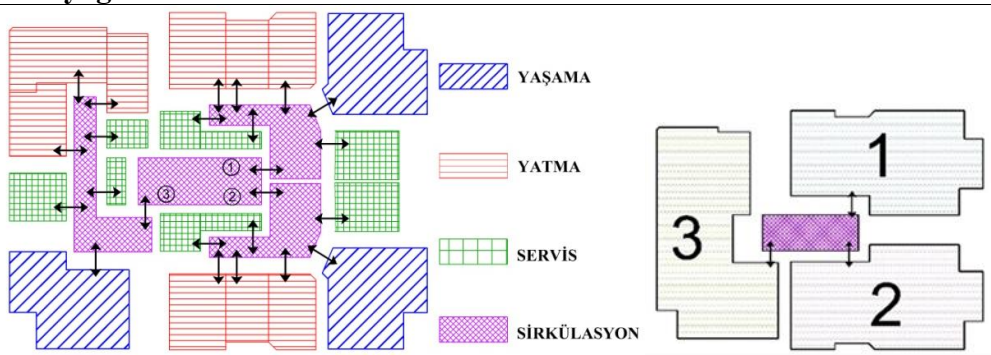
FD3	**Normal Kat Planı**

Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Her katta üç daire bulunan yapının 1 ve 2 numaralı daireleri simetriktir. 1 numaralı dairede antreden bir yatak odası, mutfak, salon ve tuvalete ulaşılmakta, ayrıca antreye bağlanan ikincil koridora açılan iki yatak odası ve banyo bulunmaktadır. 3 numaralı dairede girişten tuvalet, banyo ve salona ulaşılmakta, antreye bağlanan ikincil koridora açılan üç yatak odası ve banyo bulunmaktadır.
1 numaralı dairede salon doğu (giriş) - kuzey cephesine, mutfak doğuya, yatak odaları kuzeye yönlendirilmiştir. 2 numaralı dairede salon doğu (giriş) - güney cephesine, mutfak doğuya, yatak odaları ise güneye yönlendirilmiştir. 3 numaralı dairede salon güney - batı cephesine, mutfak batıya, yatak odaları batı ve kuzeye yönlendirilmiştir.

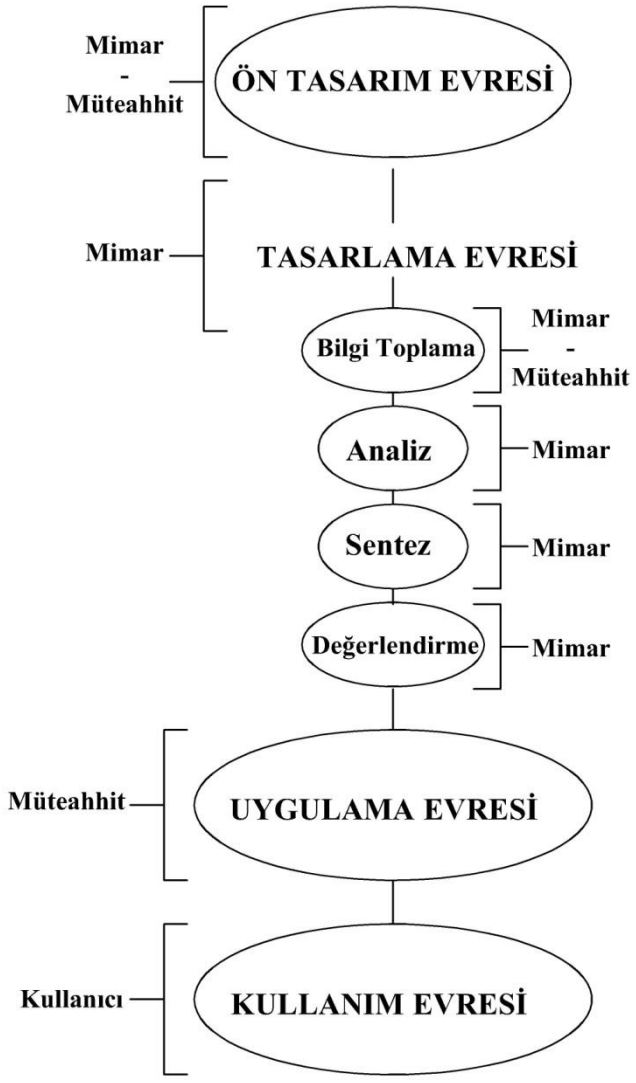
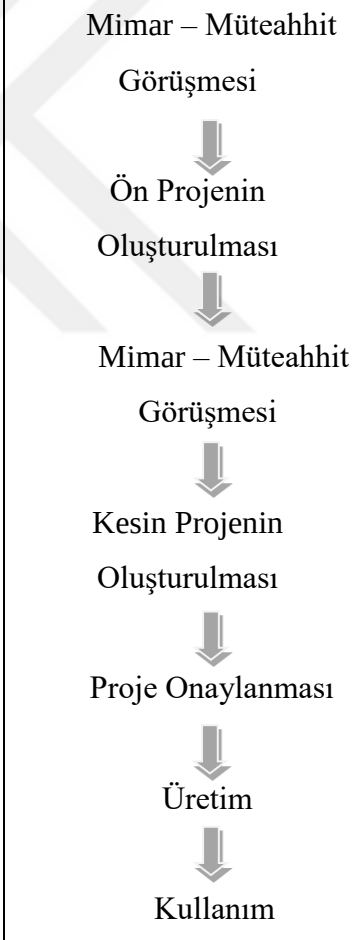
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

1ve 2 numaralı dairelerde mutfağın açıldığı bir adet, salonun açıldığı bir adet ve iki yatak odasından ortak ulaşılabilen bir adet balkon olmak üzere üç balkon bulunmaktadır. 3 numaralı dairede salonun açıldığı bir adet ve yatak odasının açıldığı bir adet balkon olmak üzere iki balkon bulunmaktadır.

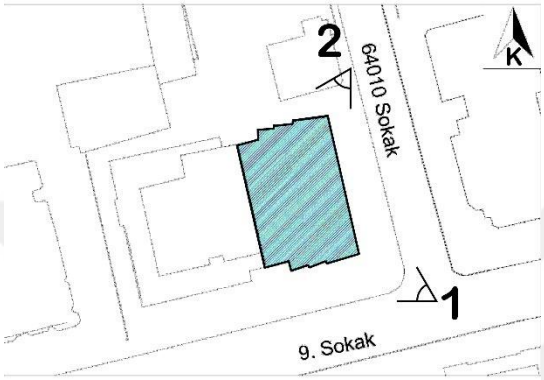
Çizelge 4.30 Derviş Tansalar Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>FD3</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

4.8.4.4. Düşmez Apartmanı

Çizelge 4.31. Düşmez Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
FD4	Düşmez Apartmanı	Kurtuluş	1975	1559	17 M 1	636

Vaziyet Planı

Doğu Görünüşü

Fotoğraf - 1

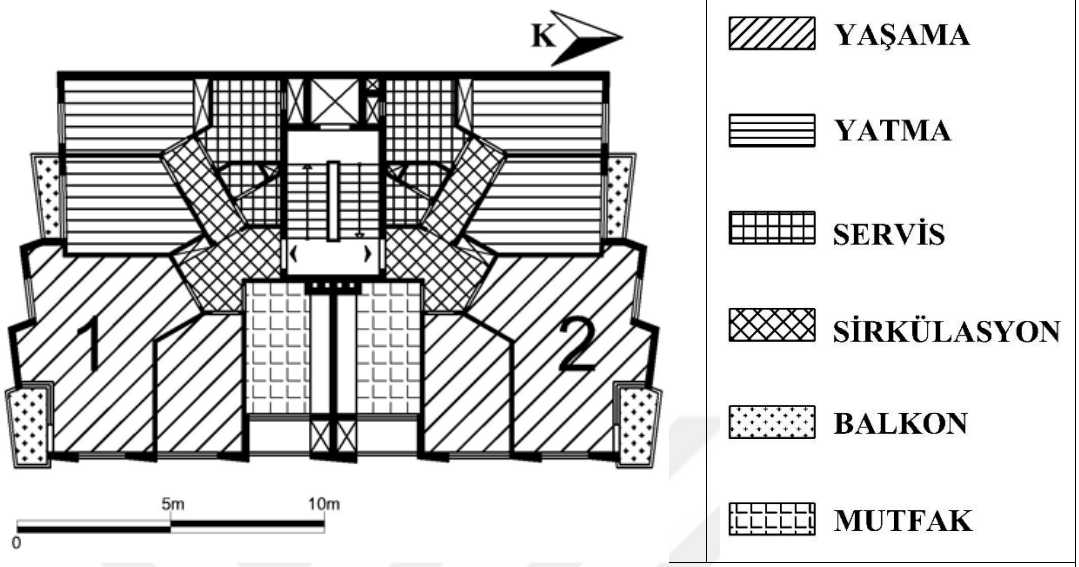

Fotoğraf -2

1975 yılında Fethi Dağlık tarafından tasarlanan yapı Kurtuluş mahallesinde yer almaktadır. Arsa sahibi Ali Düşmez binayı kendi ailesi için yaptırmıştır. Zemin katın bir kısmı ticari amaçlı olarak kullanılan yapı 6 kattan oluşmaktadır.

Çizelge.4.32. Düşmez Apartmanı analiz tablosu

FD4	**Normal Kat Planı**

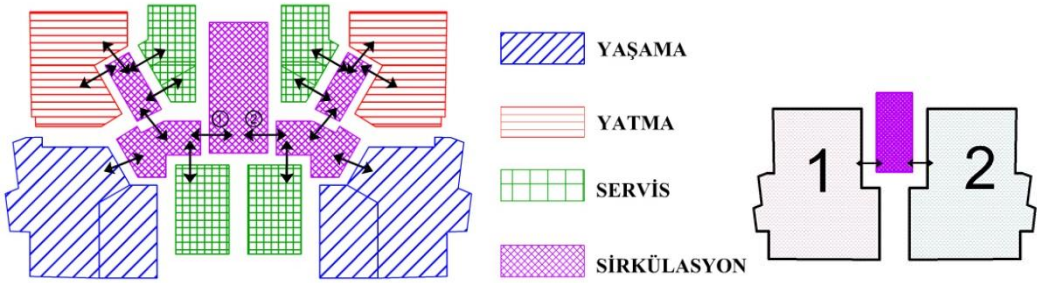

Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Her katta iki daireden oluşan yapı simetrik olarak tasarlanmıştır. Antreden mutfak, oturma odası ve salona ulaşılmaktadır. Salon dışında ayrı bir yaşama alanı olarak oturma odası düşünülmüştür. Antreden bir koridorla tuvalet, banyo ve iki yatak odasına ulaşılmaktadır.

1 numaralı dairede mutfak ve oturma odası doğuya, salon güney-doğu yönüne, yatak odaları güneye yönlendirilmiştir. 1 numaralı dairede mutfak ve oturma odası doğuya, salon kuzey-doğu yönüne, yatak odaları kuzeye yönlendirilmiştir.

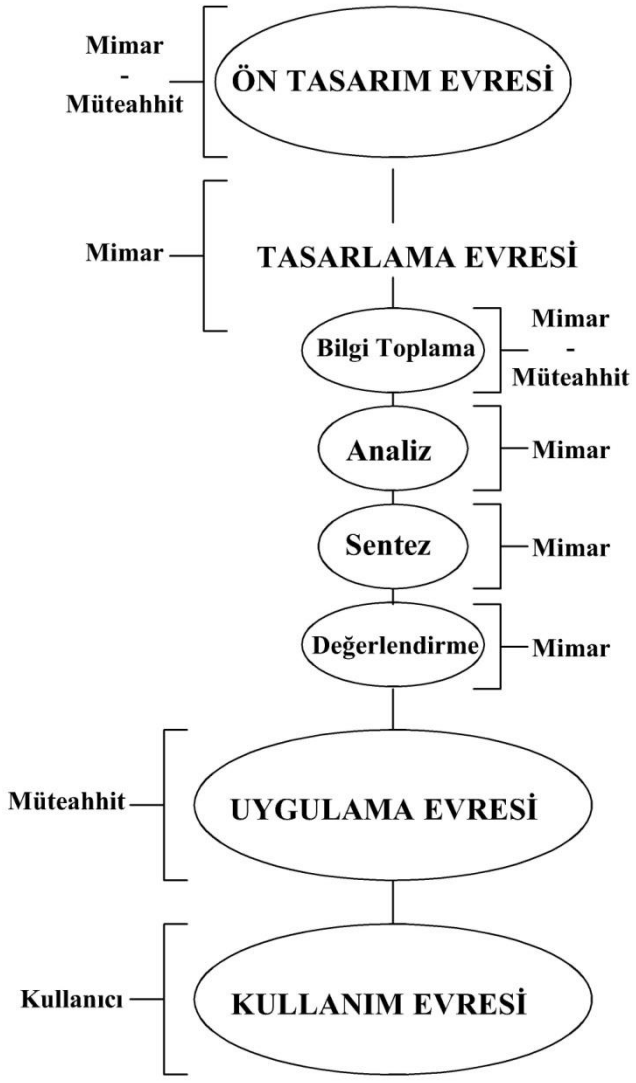
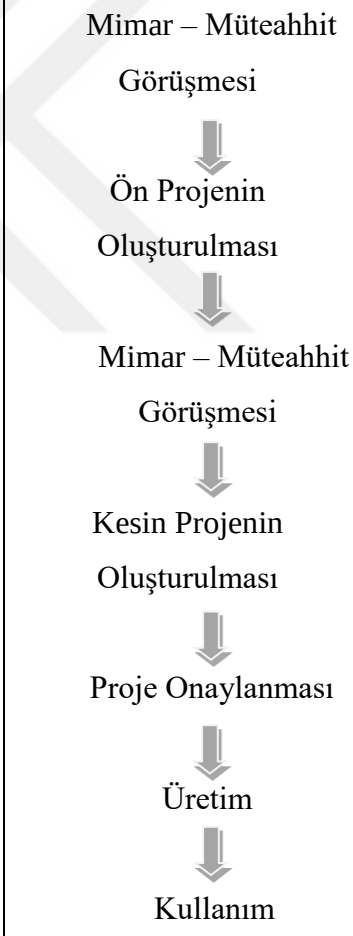
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

1 ve 2 numaralı dairede mutfak, salon ve yatak odasının açıldığı birer adet balkon olmak üzere her dairede üçer adet balkon bulunmaktadır.

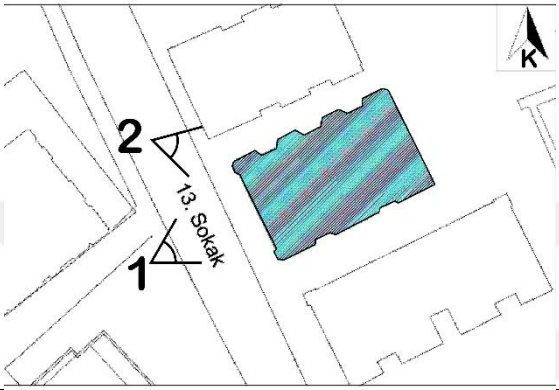
Çizelge.4.33. Düşmez Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>FD4</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

4.8.4.5. Temuroğlu Apartmanı

Çizelge 4.34. Temuroğlu Apartmanı genel bilgilendirme tablosu

Kodu	Yapı Adı	Mahalle Adı	Yılı	Ada No	Pafta No	Parsel No
FD5	Temuroğlu Apartmanı	Kurtuluş	1979	1559	17 M 1	358

Vaziyet Planı

Kuzey Görünüşü

Fotoğraf - 1

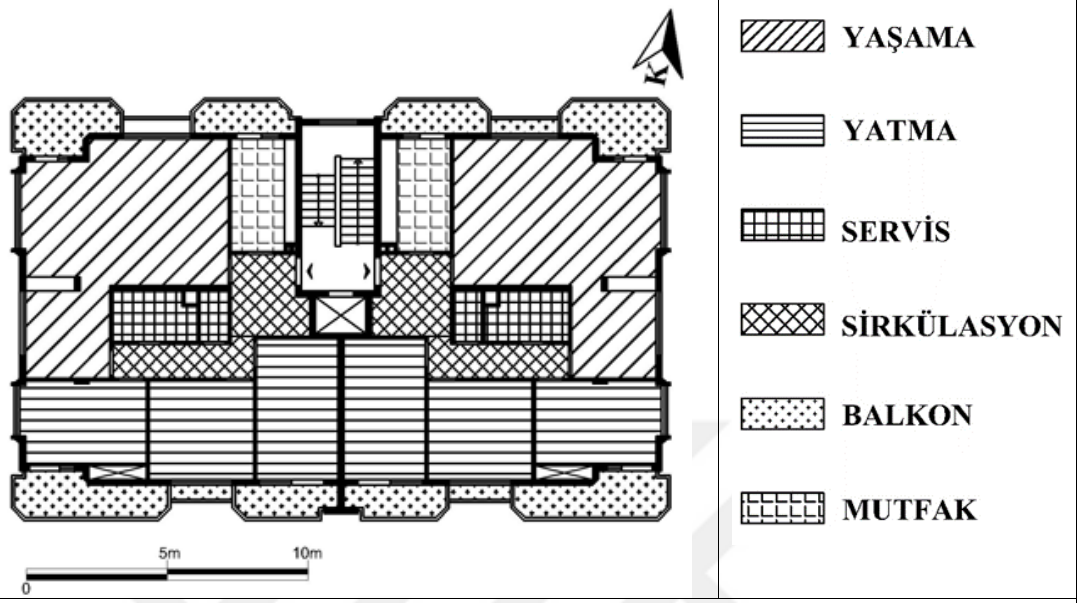

Fotoğraf - 2

1979 yılında Fethi Dağlık tarafından tasarlanan yapı, Kurtuluş mahallesinde bulunmaktadır. Arsa sahibi Nezahat Temuroğlu tarafından yap-sat usulü ile üretilmiştir. Zemin katı ticari amaçlı olarak kullanılan yapı, 6 kattan oluşmaktadır.

Çizelge 4.35.Temuroğlu Apartmanı analiz tablosu

FD5	**Normal Kat Planı**

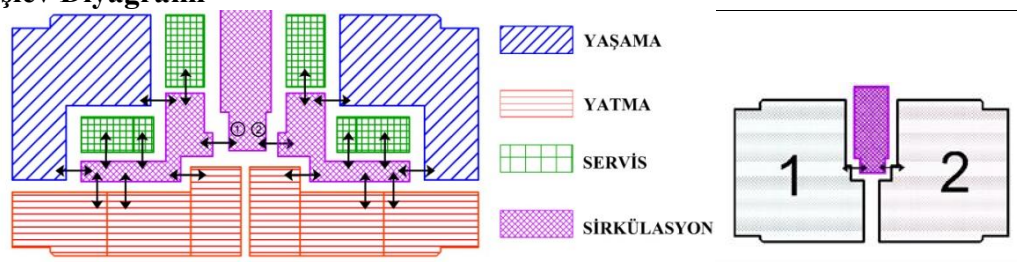
Plan Organizasyonu ve Yön Kullanımı

Her katta iki daireden oluşan yapı simetrik olarak tasarlanmıştır. Mutfak ve salona antreden ulaşılmaktadır. Salon içerisinde ayrı bir oturma bölümü açık plan şeklinde tasarlanmıştır. Antreden ayrılan holden banyo, tuvalet ve üç yatak odasına aynı zamanda salonun oturma kısmına ulaşılmaktadır.

1 numaralı dairede salon ve mutfak kuzey (giriş) cephesinde konumlanmaktadır. Salon içerisindeki ayrı oturma birimi batıya, yatak odaları güneye yönlendirilmiştir.

2 numaralı dairede salon ve mutfak kuzey (giriş) cephesinde konumlanmaktadır. Salon içerisindeki ayrı oturma birimi doğuya, yatak odaları güneye yönlendirilmiştir.

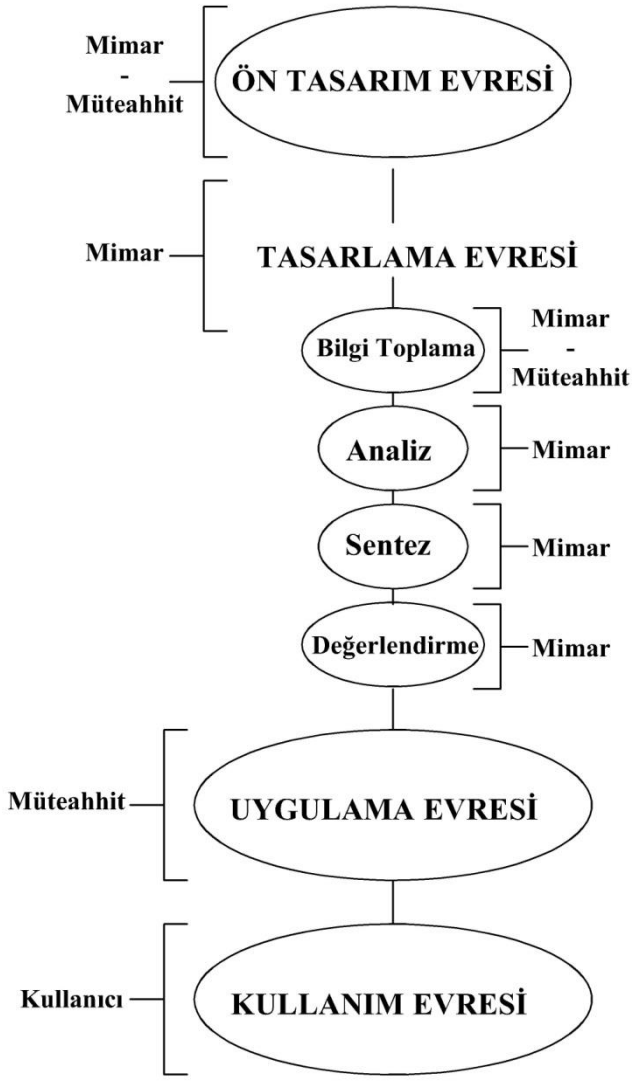
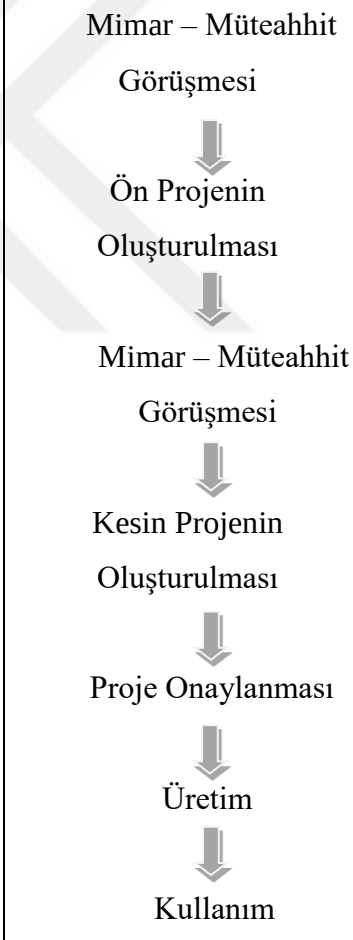
İşlev Diyagramı

Yarı Açık Alan Kullanımı

1 ve 2 numaralı dairede yatak odalarının açıldığı iki balkon, mutfağın açıldığı ve salonun açıldığı birer balkon olmak üzere toplam dört adet balkon bulunmaktadır.

Çizelge 4.36. Temuroğlu Apartmanı süreç akış tablosu

<table>
<tr><td>FD5</td><td colspan="3">Süreç Akış Şeması Ve Süreç Aktörlerinin İlişkileri</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Aktörleri</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimar</td><td>Kullanıcı</td><td>Müteahhit</td></tr>
<tr><td colspan="2">● Müteahhitin talepleri doğrultusunda ön proje geliştirilmiştir.
● Mimar kendi deneyimleri ve bilgisini kullanarak kesin projeyi oluşturmuştur. Projenin onaylatılması sürecinde yer almıştır.</td><td>● Kullanıcı, kullanım aşamasında sürece dâhil olmuştur.</td><td>● Ön tasarım aşamasında tasarım taleplerini belirtmek üzere sürece dâhil olmuştur.
● Bina üretim aşamasında finans sağlamıştır.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Süreç Akış Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Mimar, tasarım sürecinde Adana’da yaşayan insanlar olarak genel bir kullanıcı tanımı yapmıştır. Kullanıcı, tasarım sürecinde yer almamış, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim almış, kullanım aşamasında var olmuştur.</td></tr>
</table>

4.8.4.6. Fethi Dağlık Tarafından Tasarlanmış Konutların Tasarım Süreci ve Kullanıcı Katılımı Bağlamında İncelenmesi

Tezin bu bölümünde plan ve süreç analizleri yapılan Fethi Dağlık konutlarının plan kurgusu ve süreç akış şemaları bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır. Plan şemalarının, yaşama, yatma ve servis birimlerinin birbiriyle ilişkisi bakımından değerlendirilmesi yapıldığında;

1. Yaşama alanlarının özelleşmiş bir mekân olarak çözüldüğü,
2. Mutfağın yaşam alanıyla yakın olarak konumlandırıldığı,
3. Servis birimleri olarak tanımlanan tuvalet ve mutfağın girişe yakın olarak bir arada çözüldüğü,
4. Yatak odalarının bir koridor ile ayrıldığı ve banyonun yatak odalarına ulaşan koridorda konumlandırıldığı tespit edilmiştir.

Yukarıda sıralanan mekânsal ilkelerin, Fethi Dağlık yapılarının ortak özellikleri olduğu ve yapıların kullanıcıları, arazileri, yapı üretimini sağlayan kişiler (müteahhit veya yapı sahibi) gibi faktörlerin değişmesine rağmen bu ilkelerin mimarın yapılarında geçerli olduğu tespit edilmiştir. İncelenen yapılarda elde edilen bulgular sonucunda mimarın kendi tasarım dilinin binalara yansıttığı görülmüştür.

Fethi Dağlık'ın konut yapılarının tasarım süreç akış şemaları incelendiğinde, mimarın bütün sürece hâkim bir rolü olduğu anlaşılmıştır. Bütün apartman yapıları bir müteahhit aracılığıyla üretilmiş olduğundan bilinmeyen kullanıcılar süreçte yalnızca kullanım sürecinde var olabilmişlerdir. Mimar müteahhit ile fikir alış verişinde bulunmuş, ancak son kararı mimar vermiştir. Mimar tasarımlarında kendi mimari anlayışını ön plana çıkararak, tahmini kullanıcıları tasarım parametresi olarak ele alarak proje üretmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Değerlendirme

Toplumların kültürel özelliklerini ve yaşam biçimlerini yansıtan konut, insanlığın varoluşundan beri en temel ihtiyaç olan barınma ihtiyacının karşıladığı mimari bir yapı türü olarak tanımlanabilmektedir. Konut, somut mimari ürün olmanın ötesinde, içerisinde yaşayan insanların anılarıyla şekillenen, yaşam biçimlerini yansıtan, kendilerini güvende hissettikleri ve duygusal olarak bir ilişki içerisinde oldukları soyut bir öğe olarak ortaya çıkmaktadır.

İnsanların doğduğu andan itibaren hayatlarının büyük bölümünü geçirdikleri yaşam mekânları olan konutlar farklı kullanıcılar için farklı anlamlar ifade etmekte ve konutların farklılaşan ihtiyaçlara cevap vermesi beklenmektedir. Bu anlamda konut tasarımı sürecinde, konut ve kullanıcı ilişkisi dikkate alındığında iki farklı tasarım anlayışı söz konusu olmaktadır: standart kullanıcıya göre tasarım ve kullanıcı katılımlı tasarım. Bunlardan ilki tasarım sürecinde standart kullanıcıların dikkate alındığı, mimarın karar verici olduğu ve mimar merkezli bir tasarım anlayışı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımda, kişilerin bireysel özellikleri, yaşayış biçimleri ve yaşam alanları ile ilgili fikirleri göz önünde bulundurulmadan, standart işlevsel gereksinimlerini karşılamak üzere bir tasarım ürünü ortaya konulmakta ve bu nedenle de kullanıcılar ve araştırmacılarca bu yaklaşım eleştirilmektedir. Bireylere standart bir yaşam öneren bu yaklaşımın eleştirilmesi, konut ve kullanıcı ilişkisinde diğer tasarım anlayışı olan mimari tasarım sürecinde kullanıcı katılımı fikrini doğurmuş ve uzmanlarca katılımcı yaklaşım metotlarının ortaya konulmasını sağlamıştır.

Kullanıcılar, yöneticiler, kuramcılar, tasarımcılar ve sağlayıcılar olarak tanımlanan tasarım süreci aktörlerinin, süreç içerisinde belirli rolleri bulunmaktadır. Kullanıcılar, tasarlanan yapının içerisinde yaşayan insanlar olarak mimari üründen en çok etkilenen kişiler; yöneticiler, tasarım sürecindeki yasal karar vericiler; kuramcılar, tasarım süreci üzerine akademik çalışma yapan bilim insanları ve sağlayıcılar, finansal ve profesyonel destek sağlayan uygulayıcılar olarak

tanımlanabilmektedir. Tasarımcılar ise belirlenen tasarım problemini çözen uzmanlar olarak süreç içerisinde yer almaktadır. Özellikle kullanıcılar ve tasarımcıların tasarım süreci içerisindeki rollerinin farklılaşmasıyla iki farklı tasarım yaklaşımı oluşmuştur: tasarımcı odaklı yaklaşım ve kullanıcı odaklı yaklaşım.

Tasarımcı odaklı veya geleneksel tasarım süreci olarak tanımlanan tasarım yaklaşımı ile kullanıcı odaklı veya katılımcı yaklaşım olarak tanımlanan tasarım yaklaşımı arasındaki temel farklılık, kullanıcının tasarım sürecinde mimar ile birlikte yer alıp almaması ile ortaya çıkmaktadır. Geleneksel tasarım sürecinde kullanıcı konutu bitmiş bir ürün olarak algılamakta ve tasarım sürecinin kullanım aşamasında kendini göstermektedir. Kullanıcı katılımlı yaklaşımda ise kullanıcı ile mimar, alternatiflerin oluşturulduğu analiz aşamasında ve kesin projenin oluşturulduğu değerlendirme-karar aşamalarında beraber yer almaktadır.

Tez çalışması kapsamında, beş farklı katılımcı tasarım yaklaşımı metodu incelenmiştir. N. John Habraken'in destekler ve dolgular yaklaşımı kullanıcılara kendi konutunu tasarlama imkânı sunmakta, mesleki uzmanlar tarafından oluşturulan taşıyıcı sistemler destekler olarak, bölücü duvarlar ise dolgular olarak tanımlanmaktadır. Destekler sabit kalmakta, dolgularla ise her bir kullanıcının kendi yaşam tarzına göre alternatif mekân bölünmeleri oluşturulmaktadır. Bu süreçte mimar profesyonel yol gösterici rolündedir. John Turner'ın ortaya koyduğu kendi kendine yardım yönteminde, konut politikalarının kullanıcıya kendi konutunu üretme konusunda yardım sağlaması gerektiği savunularak, bu anlamda gereken maddi ve profesyonel yardımı oluşturacak politik altyapı önerilmektedir. Henry Sanoff'un tasarım oyunları yönteminde, mimar, kullanıcılar ile birlikte bir dizi atölye çalışması gerçekleştirmektedir. Atölye çalışması sırasında kullanıcılar, Sanoff'un ortaya koymuş olduğu ve her biri bir işleve işaret eden semboller yardımıyla alternatif planlar oluşturmaktadır. Plan düzleminde dizilimi yapılan sembollerle oluşturulan şematik plan, mimar tarafından son projeye dönüştürülmektedir. Son olarak, Liz Sanders'ın araç üretme yönteminde, mimar tarafından kullanıcıların deneyimlerini, ne söylediklerini ve ne yaptıklarını proje üzerinde yansıtmalarını sağlayan araçlar oluşturulmuştur. Mimar ve kullanıcılar atölye çalışmalarında bir araya gelmekte,

kullanıcıların imajlar, notlar, objeler ve kuklalar gibi materyallerden oluşan araçlar yardımıyla tasarıma katılımı sağlanmaktadır.

Geliştirilmiş olan tasarım yaklaşımı metotlarını alan çalışmasıyla sorgulamayı hedefleyen bu tez çalışmasında, Adana'da 1960-1980 yılları arasında en fazla konut üretmiş olan Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanan konutlara odaklanılmıştır. Çalışmanın zaman aralığını, kentte apartmanlaşmanın yaygınlaştığı ve nitelikli apartman yapılarının üretildiği 1960-1980 yılları arasındaki süreç oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, 1960-1980 yılları arasındaki dönemde kentin gelişim bölgesi olan, Cemalpaşa, Kurtuluş, Çınarlı ve Reşatbey mahalleleri çalışma alanı olarak belirlenmiş ve Zeki Yüzüak ile Fethi Dağlık'ın alan çalışması sınırları içerisinde tasarladıkları beşer adet konut yapısı seçilmiştir. Mimar Zeki Yüzüak'ın, Paksoy Evi (ZY1), Huzur Apartmanı (ZY2), Konak Apartmanı (ZY3), Lokman Apartmanı (ZY4) ve Palmiye Apartmanı (ZY5), Mimar Fethi Dağlık'ın ise Filiz Apartmanı (FD1), Memduh Görgün Apartmanı (FD2), Derviş Tansalar Apartmanı (FD3), Düşmez Apartmanı (FD4) ve Temuroğlu Apartmanı (FD5) tez çalışmasında incelenmiştir. Çalışma kapsamında seçilen konut yapılarının plan kurgusu ve tasarım süreçleri analiz edilmiş, konutların normal kat planları üzerinden işlev şemaları oluşturulmuştur. Diğer bir yandan süreç aktörleri tespit edilerek, her bir konut için süreç akış şeması oluşturulmuş, konutların tasarım süreçleri analiz edilmiştir.

Tezin bu bölümünde çalışma kapsamında elde edilen bulgular; tasarım sürecindeki aktörler açısından değerlendirme, konut – kullanıcı ilişkisi bakımından değerlendirme ve tasarım sürecinde katılımcı yaklaşım açısından değerlendirme olmak üzere üç başlık altında toplanmış, değerlendirmeler sonrasında genel sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

5.1.1. Tasarım Sürecindeki Aktörler Açısından Değerlendirme

Bu bölümde, Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanan konut yapılarının tasarım süreçlerinde aktörlerin kimler olduğu ve süreç içerisindeki rolleri değerlendirilmiştir. Çizelge 5.1.'de gösterildiği gibi Zeki Yüzüak'ın tasarladığı Paksoy Evi (ZY1) ve Konak Apartmanı (ZY3) dışındaki diğer konut yapılarının

tasarım sürecinde kullanıcı katılımı tespit edilmemiştir. Kullanıcı katılımı görülen yapılardaki süreç aktörleri, kullanıcı, müteahhit, yapı sahibi ve mimar olarak belirlenmiştir. Paksoy Evi'nde kullanıcının aynı zamanda yapı sahibi olduğu ve sürecin ön tasarım, bilgi toplama, uygulama ve kullanım aşamalarında yer aldığı anlaşılmaktadır. Konak Apartmanı ise mimarın kendi ailesini düşünerek tasarlamış olduğu özel bir örnek olduğundan, mimarın aynı zamanda kullanıcı olarak, ön tasarım, bilgi toplama, analiz, sentez, değerlendirme ve kullanım aşamalarında yer aldığı tespit edilmiştir. Zeki Yüzüak'ın diğer üç konutu (ZY2, ZY4 ve ZY5) ve Fethi Dağlık'ın incelenen beş konutunda ise, mimarın ön tasarım, bilgi toplama, analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarında; müteahhidin ön tasarım, bilgi toplama ve uygulama aşamalarında ve kullanıcıların ise kullanım aşamasında sürece dâhil olduğu anlaşılmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında, kullanıcıların süreç içerisinde yer aldığı örneklerde, bilgi toplama, analiz ve sentez aşamalarında mimarla beraber yer aldığı ancak karar aşamasında mimarın etkili olduğu tespit edilmiştir. Kullanıcıların mimar ile birlikte süreç içerisinde yer almadığı örneklerde ise mimarın sürece hâkim bir rol oynadığı görülmüştür. Buna ilave olarak kullanıcıların, konutunu bitmiş bir ürün olarak teslim alıp kullanım aşamasında sürece dâhil olduğu, müteahhidin ise mimar ile görüşmeler yaptığı ön tasarım aşaması ve taleplerini belirttiği bilgi toplama aşamasında sürece dâhil olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, seçilen konut yapıları süreç aktörleri açısından değerlendirildiğinde, iki örnek haricinde, tasarım sürecinde mimarın ön planda olduğu görülmüştür. Kullanıcıların, seçilen örneklerin çoğunda müteahhit aracılığı ile konut sahibi olduklarından tasarlama evresinde var olmadıkları, yalnızca kullanım aşamasında sürece dahil oldukları tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, müteahhitlerin, bilinmeyen kullanıcıların tahmini istekleri ile yapının ticari olarak satışını olumlu yönde etkileyeceğini düşündükleri özellikleri mimara ileterek sürece dâhil oldukları anlaşılmış ancak son kararı veren süreç aktörünün mimar olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak, röportajlarda belirtilen ve *"Adana İnsanı"* olarak tanımlanmış olan kullanıcının taleplerinin bilindiği varsayılarak tasarımların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Çizelge 5.1. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutlarının tasarım süreci aktörleri

Yapı Kodu	Süreç Aktörleri	Kullanıcı Katılımı	Süreç Aşamaları						
			Ön Tasarım	Tasarlama Evresi				Uygulama Evresi	Kullanım Evresi
				Bilgi Toplama	Analiz	Sentez	Değerlendirme		
ZY1	M – K (Y.S)	+	M–K(Y.S)	M–K(Y.S)	M	M	M	M–K(Y.S)	K(Y.S)
ZY2	M-MT-K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
ZY3	K (M) - MT	+	M(K)- MT	M(K) - MT	M(K)	M(K)	M(K)	MT	M(K)
ZY4	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
ZY5	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
FD1	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
FD2	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
FD3	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
FD4	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K
FD5	M – MT - K	–	M - MT	M - MT	M	M	M	MT	K

Mimar: M Müteahhit: MT Kullanıcı: K Yapı Sahibi: Y.S

Çalışma kapsamında elde edilen, Adana'da 1960-1980 yılları arasında Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış konut yapılarının tasarım süreçlerine dair veriler, Bayazıt'ın (1982) kullanıcılar, yöneticiler, elitler (kuramcılar) ve meslek adamları olarak tanımladığı tasarım süreci aktörleri ile kıyaslandığında Adana örneğinde farklı sektörler ve nitelikteki aktörlerin sürece dahil olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bulgular Kernohan, Gray ve Arkadaşlarının (1992) "kullanıcılar" ve "sağlayıcılar" olarak tanımladığı tasarım süreci aktörlerine daha yakın görünmektedir, zira çalışma alanındaki konut tasarımı süreci aktörlerinin, mimar, kullanıcı, müteahhit ve yapı sahibinden oluştuğu tespit edilmiştir. Kullanıcı ve yapı sahibi "kullanıcılar" olarak tanımlanan grup içinde, mimar ve müteahhit ise "sağlayıcılar" olarak tanımlanan grup içerisinde yer almaktadır.

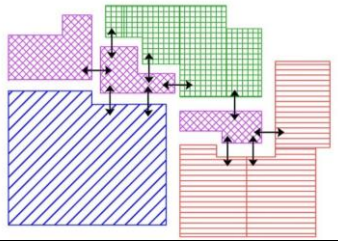
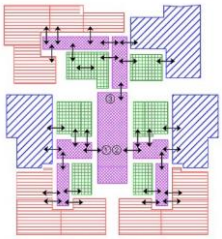
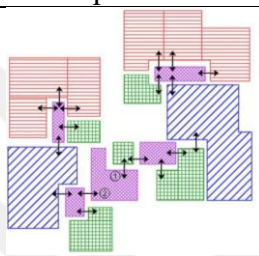
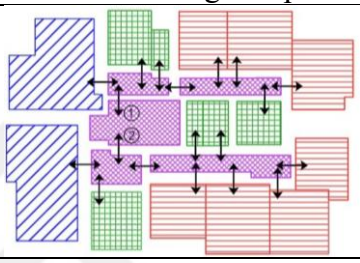
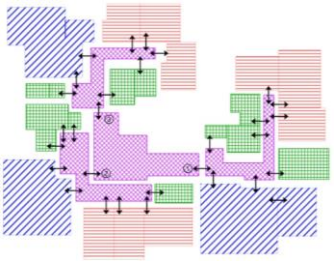
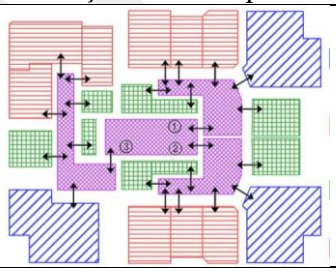
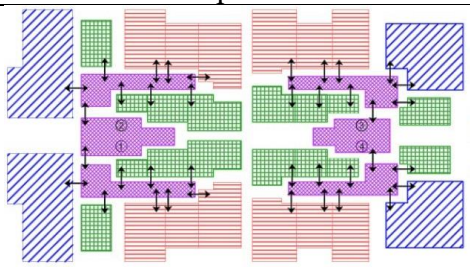
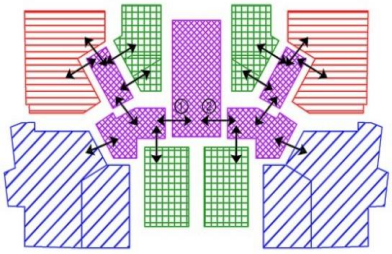
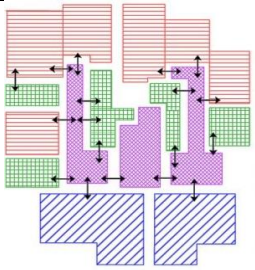
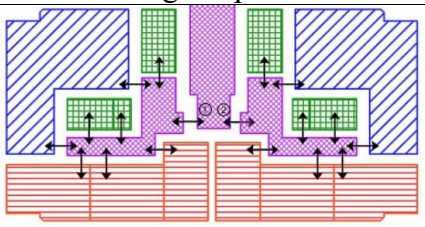
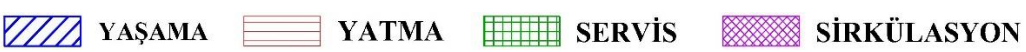
Buna ilave olarak, Bayazıt'ın (1982) ortaya koyduğu kullanıcı tiplerinden, bilinen ve bilinmeyen kullanıcıların, Kernohan, Gray ve Arkadaşlarının (1992) ortaya koyduğu kullanıcı tiplerinden sakinler (sürekli yaşayanlar) ve mal sahiplerinin incelenen konut yapılarında yer aldığı tespit edilmiştir.

5.1.2. Konut Kullanıcı İlişkisi Açısından Değerlendirme

Bu bölümde, seçilen konutların kullanıcı-konut ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutlarının çalışma kapsamında gerçekleştirilen plan analizleri ile işlev şemaları bir araya getirilmiştir (Çizelge 5.2.). Ayrıca incelenen konutlar kullanıcı katılımının varlığı, normal kat şemasının simetrik olup olmadığı, içerisinde hizmetli odasının bulunup bulunmadığı ve çekme mesafelerini kullanış biçimi gibi mimari özellikleri açısından değerlendirilmiştir (Çizelge 5.3.).

Fethi Dağlık yapılarının normal kat planlarının işlev şemaları analiz edildiğinde (Çizelge 5.2.) ortaya çıkan ortak özellikler, yaşama alanlarının antreden ulaşılan özelleşmiş bir mekân olarak çözülmesi, mutfağın yaşam alanı ve giriş ile ilişkili olarak çözülmesi, servis birimleri olarak tanımlanan tuvalet ve mutfağın girişe yakın olarak bir arada çözülmesi, yatak odalarının bir koridor ile ayrılması ve banyonun yatak koridorunda yer alması olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 5.2. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış olan konutların plan kurgusunun değerlendirilmesi

ZEKİ YÜZÜAK	FETHİ DAĞLIK
ZY1.Paksoy evi	FD1. Filiz Apartmanı
	
ZY2. Huzur Apartmanı	FD2. Memduh Görgün Apartmanı
	
ZY3. Konak Apartmanı	FD3. Derviş Tansalar Apartmanı
	
ZY4. Lokman Apartmanı	FD 4. Düşmez Apartmanı
	
ZY5. Palmiye Apartmanı	FD5. Temuroğlu Apartmanı
	
	

Çizelge 5.3 Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış olan konutların mimari özelliklerinin değerlendirilmesi

Özellikler / Yapı Kodları		Kullanıcı Katılımı		Normal Kat Şeması		Hizmetli Odası		Çekme Mesafeleri	
		Var	Yok	Simetrik	Asimetrik	Var	Yok	Esnek	Katı
ZEKİ YÜZÜAK	ZY1	X		—	—	X		X	
	ZY2		X		X	X		X	
	ZY3	X			X	X		X	
	ZY4		X	X		X			X
	ZY5		X		X	X		X	
FETHİ DAĞLIK	FD1		X		X		X		X
	FD2		X		X		X		X
	FD3		X		X		X		X
	FD4		X	X			X		X
	FD5		X	X			X		X

Fethi Dağlık'ın konut yapıları Çizelge 5.3'te yer alan mimari özellikler açısından değerlendirildiğinde, normal kat planı şemalarının daire sayısıyla ilgili olarak genellikle asimetrik çözüldüğü, çekme mesafeleri kullanımında katı bir yaklaşım sergilendiği ve plan şemalarında hizmetli odasının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda bu özelliklerin, mimarın konut yapılarında değişkenlik gösteren arsa koşulları, arsa sahipleri ve müteahhitler gibi koşullara göre farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Fethi Dağlık'ın kendine göre bir tasarım dili olduğu ve bunu yapılarına yansıttığı söylenebilir.

Zeki Yüzüak tarafından, kullanıcı katılımıyla tasarlanmış olan konutlar (ZY1 ve ZY3) ile mimar ile müteahhidin karar verici olarak tasarım sürecinde yer aldığı diğer konutlarda ortak olarak bulunan özellikler belirlenmiştir. Bu ortak özellikler, yaşama alanlarının açık plan şeklinde çözülmesi, mutfağın yaşam alanıyla yakın olarak konumlandırılması, servis birimleri olarak tanımlanan tuvalet, mutfak ve hizmetçi odası gibi birimlerin girişe yakın olacak şekilde bir arada çözülmesi, yatak odalarının bir koridor ile ayrılması ve banyonun yatak koridorunda konumlandırılması olarak tespit edilmiştir (Çizelge 5.2.).

Zeki Yüzüak'ın konut yapıları Çizelge 5.3.'te bulunan mimari özellikler bakımından değerlendirildiğinde, mimarın incelenen konutlarının tamamında hizmetçi odasının bulunduğu, yalnızca bir konut (ZY4) dışında çekme mesafelerini esnek kullanarak tasarımlarında göreceli özgür davrandığı ve genellikle normal kat organizasyonunda asimetrik plan şemaları ürettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte Lokman Apartmanı'nın (ZY4) çekme mesafelerinin katı bir şekilde kullanıldığı ve simetrik olarak tasarlanan tek örnek olduğu görülmektedir. Zeki Yüzüak'ın incelenen konutlarının plan şemalarında ortak tasarım ilkelerinin belirlenmiş olması, kullanıcının tasarım ilkeleri belirlenirken öncelikli bir unsur olarak ele alınmadığını düşündürmektedir. Ayrıca Zeki Yüzüak konutlarında tespit edilen ortak mimari özelliklerin, arsa koşulları ve kullanıcı katılımı faktörü gibi değişkenler göz önünde bulundurulduğunda dahi incelenen konut yapılarının tamamında yer alması, tasarımcının konut tasarımı ile ilgili mimari bilgisini, doğrularını, beğenilerini ve deneyimlerini tasarımına yansıttığını kanıtlamaktadır.

Elde edilen tespitler sonucunda, incelenen Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutlarında incelenen konut-kullanıcı ilişkisinin Akdemir Ersoy'un (2002) tanımladığı tasarımcı odaklı yaklaşımın kullanıcı–konut ilişkisine örnek oluşturduğu söylenebilir. Akdemir Ersoy kullanıcı-konut ilişkisinde, temsili bir kullanıcı tanımının yapıldığını ve belirlenen temsili kullanıcının işlevsel gereksinimlerini karşılamak üzerine kurulmuş bir ilişkinin söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Kullanıcı bu süreçte yalnızca tahmini mekânsal gereksinimleri karşılanacak olan bir öğe olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen örneklerin çoğunluğunda da benzer bir şekilde, tahmini bir kullanıcı için belirlenen gereksinimler karşılanırken, mimarın tasarım anlayışı, üslubu ve deneyimleri tasarıma yansıtılmıştır.

Diğer bir yandan Akdemir Ersoy (2002), kullanıcı konut ilişkisinde bireyselliğin ön planda olduğunu ve kullanıcıya özel isteklerin karşılandığını belirtmiştir. Sonuç olarak, incelenen Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutlarının tasarım süreçleri kullanıcı–konut ilişkisi bakımından değerlendirildiğinde, tasarımcı odaklı bir tasarım sürecinin söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

5.1.3. Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşım Açısından Değerlendirme

Bu bölümde, çalışma kapsamında ele alınan ve Zeki Yüzüak ile Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış olan konut yapılarının tasarım süreçleri, incelenen katılımcı yaklaşım metotları bağlamında değerlendirilmiştir. Konutların tasarım süreçlerinin katılımcı yaklaşım bağlamında değerlendirilebilmesi için, bulgular bölümünde katılımcı tasarım metotları olarak yer alan yöntemlerin ortak özellikleri belirlenerek, elde edilen bulgular ile karşılaştırılmıştır.

N. John Habraken'in *"Destekler ve Dolgular Yöntemi",* John F. C. Turner'ın *"Kendi Kendine Yardım Yöntemi",* Henry Sanoff'un *"Tasarım Oyunları Atölye Çalışması Yöntemi"* ve Liz Sanders'in *"Araç Üretme Yöntemi"* , kullanıcıların süreç içerisindeki rolü, tasarımcıların süreç içerisindeki rolü, katılma metodu ve kullanıcı taleplerinin karşılanması parametrelerine göre incelenerek yöntemlerin ortak özellikleri belirlenmiştir. Bu ortak özellikler;

1. Kullanıcıların, tasarım sürecinde alternatif üretme ve karar verme aşamasında mimar ile birlikte yer alması,
2. Mimarın, tasarım sürecinde kullanıcıya profesyonel destek sağlayıcı ve yönlendirici rolde olması, son kararı mimar ile kullanıcının beraber alması,
3. Kullanıcıya özel isteklerin karşılandığı projeler üretilmesi olarak sıralanmaktadır.

Çizelge 5.4.'te görüldüğü gibi, yapılan inceleme sonucunda Zeki Yüzüak'ın bilinen bir kullanıcı için tasarlamış olduğu Paksoy Evi'nde (ZY1) kullanıcının, bireysel görüşmeler vasıtasıyla isteklerini mimara ilettiği ve mimarın kullanıcı beklentileri doğrultusunda kesin projeyi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kullanıcılardan birisinin mimarın kendi ailesi olduğu özel bir örnek olan Konak Apartmanı'nda (ZY3) ise mimar hem kullanıcı hem tasarımcı olduğundan, süreç içerisinde kendi ailesinin isteklerine göre karar verici konumunda olmuştur. Zeki Yüzüak'ın tasarladığı diğer konut yapılarında ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış olan örneklerde, kullanıcının süreç içerisinde yer almadığı, mimarın karar verici bir rolü olduğu ve tahmini kullanıcılar için standart gereksinimlerin karşılandığı tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen ve Zeki Yüzüak ile Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış olan konut yapılarının tasarım süreci incelendiğinde;

1. Mimarların tasarım sürecinde başrolde olup, karar verici olduğu,
2. Paksoy Evi (ZY1) ve Huzur Apartmanı (ZY3) haricinde anonim bir kullanıcı için standart gereksinimlerin karşılandığı,
3. Kullanıcıların yapıları bitmiş bir ürün olarak ele alıp, süreç içerisinde etkin bir rol sergilemediği tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular ışığında değerlendirme yapıldığında, 1960-1980 yılları arasında, Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından Adana'da tasarlanmış olan konutların tasarım sürecinde iki örnek haricinde kullanıcıların tasarım sürecinin alternatif üretme ve karar verme aşamasında mimarla birlikte yer almadığı, mimarın

tasarım sürecinde kullanıcıya profesyonel destek sağlayıcı ve yönlendirici rolde olduğu ancak son kararların mimar ile kullanıcı tarafından birlikte alınmadığı, çoğunlukla mimarın son kararı kendi bilgi ve tecrübesiyle aldığı ve kullanıcıya özel isteklerin karşılandığı projelerin sınırlı sayıda olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.4. Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından tasarlanmış olan konutların katılımcı tasarım bağlamında incelenmesi

Mimar	Yapı Kodu	Kullanıcının Süreç İçerisindeki	Tasarımcının Süreç İçerisindeki	Katılma Yöntemi	Kullanıcı Taleplerinin Karşılanması
ZEKİ YÜZÜAK	ZY1	Taleplerini belirtmiştir	Karar vericidir.	Bireysel görüşme	Kullanıcıya özel istekler karşılanmıştır.
	ZY2	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
	ZY3	Kullanıcı mimardır.	Karar vericidir.	Kullanıcı mimardır.	Kullanıcıya özel istekler karşılanmıştır.
	ZY4	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
	ZY5	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
FETHİ DAĞLIK	FD1	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
	FD2	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
	FD3	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
	FD4	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.
	FD5	Rolü yoktur.	Karar vericidir.	Katılım gözlenmemiştir.	Standart gereksinimler karşılanmıştır.

1960-1980 yılları arasında konut tasarım sürecinde kullanıcı katılımının Adana bağlamında incelendiği bu çalışmada, seçilen Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık konutları, tasarım sürecindeki aktörler, konut-kullanıcı ilişkisi ve tasarım sürecinde katılımcı yaklaşım metotları açısından değerlendirilmiştir. Tasarım sürecindeki aktörler açısından bakıldığında, Adana'da 1960-1980 yılları arasındaki süreç aktörlerinin mimar, müteahhit ve kullanıcı olduğu görülmüştür. Mimarın bütün tasarım sürecine hâkim bir rol oynadığı, müteahhidin taleplerini mimara ilettiği ancak karar vericinin mimar olduğu, aynı zamanda müteahhidin uygulama aşamasında yer aldığı ve kullanıcıların, kullanım aşamasında sürece dâhil olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen konutlar, konut–kullanıcı ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, Zeki Yüzüak tarafından tasarlanmış olan Paksoy Evi ve Konak Apartmanı dışındaki konutlarda, konut kullanıcı ilişkisinin bireyselleşmiş bir ilişki olmadığı, Akdemir Ersoy'un tanımladığı tasarımcı merkezli konut-kullanıcı ilişkisine örnek oluşturduğu tespit edilmiştir.

İncelenen konut yapılarının tasarım süreçleri, tasarımcı yaklaşım metotları açısından değerlendirildiğinde, Zeki Yüzüak tarafından tasarlanmış olan Paksoy Evi ve Konak Apartmanı dışındaki konutların tasarım sürecinde katılımcı bir yaklaşım olmadığı anlaşılmıştır. Katılımcı yaklaşım metotlarında mimar ile kullanıcı birlikte karar vermekte iken, kullanıcının tasarım sürecinde yer aldığı Zeki Yüzüak tarafından tasarlanmış olan Paksoy Evi örneğinde dahi kullanıcının karar aşamasında bulunmadığı dikkate alındığında, Habraken, Turner, Sanoff ve Sanders tarafından geliştirilmiş olan katılımcı yaklaşım metotlarından herhangi birinin uygulanmadığı görülmüştür. Zeki Yüzüak'ın Paksoy Evi'nde uyguladığı tasarım süreci anlayışının, kullanıcı merkezli yaklaşım ile tasarımcı merkezli yaklaşım arasında konumlanan bir tasarım yaklaşımı olduğu söylenebilir.

5.2. Sonuç

Süreç aktörleri açısından yapılan incelemeler, yapılan bireysel görüşmeler, projelerin incelenmesi, plan ve süreç analizleri, katılımcı tasarım yaklaşımların incelenmesi ve karşılaştırılması ile elde edilen bulgular ışığında, Adana'da 1960-

1980 yılları arasında, konut tasarım sürecinde mimar merkezli bir anlayış ile proje üretimi gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

1960'lı yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan kullanıcı merkezli tasarım yaklaşımı ve sonrasında ortaya çıkan farklı uygulamalarla kıyaslandığında, tez kapsamında incelenen yapıların mimar merkezli tasarım uygulamalarının birer örneği olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun, 1960-1980 yılları arasındaki konut üretim sürecinde, kullanıcıların konutunu bitmiş bir ürün olarak müteahhitten satın almasından kaynaklandığı söylenebilir. Diğer bir yandan, 1960'lı yıllarda Adana'da oldukça az sayıda mimar olması, mimarlığın o dönemde çok saygın bir meslek olması, kullanıcıların profesyonellere olan güveni ve sürece dâhil olma gibi bir taleplerinin bulunmaması da nedenler arasında sayılabilir. Bir anlamda, 1960'lı yıllarda Avrupa'da sorgulanmaya başlanan *"mimar her şeyi bilir"* algısının, 1960-1980 yılları arasında Adana'da mevcut olduğu görülmüştür.

1960-1980 yılları arasında Zeki Yüzüak ve Fethi Dağlık tarafından Adana'da tasarlanmış olan konutların incelenmesi ile Adana kenti özelinde konut tasarım sürecinde katılımcı yaklaşımın sorgulandığı bu çalışmada elde edilen bulgular, farklı bir kent bağlamında, farklı mimarların projeleri incelenerek, farklı bir araştırma metodu ve farklı zaman aralıkları dikkate alınarak yapılacak çalışmalarla zenginleştirilebilir.

Katılımcı tasarım yaklaşımlarının güncel mimarlık söylemi içerisinde varlığını artırarak sürdürdüğü bilinmektedir. Kullanıcıyla birlikte tasarım, herkes için tasarım ve evrensel tasarım olarak mimarlık araştırmalarında yer bulan tasarım yaklaşımları, ürün tasarımı, mimari tasarım ve kentsel tasarım gibi tasarımın her alanında yer almaktadır. Bu çalışmayla, kuramsal olarak ve uygulama alanlarında tartışılan tasarım sürecinde kullanıcı katılımı yaklaşımı araştırmalarına, Adana kenti bağlamında bir tespit çalışması ile katkı yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

1266 ENVANTER NUMARALI KİTABE, Adana Müzesi Arşivi

ADANA İL YILLIĞI, 1991, s.25

AKDEMİR ERSOY, Z., 2002. Konut Ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Doktora Tezi, İzmir, 226s

AKSOY, E., 1975. Mimarlıkta Tasarım, İletim ve Denetim. Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, 173s.

ALTAY, H., 1991. Tepebağ Höyüğü Hakkında Rapor. Adana Müzesi Arşivi, s.1

ARCAN, E. F., EVCİ, F., 1999. Mimari Tasarıma Yaklaşım: Bina Bilgisi Çalışmaları, İstanbul, Tasarım Yayın Grubu, 199s.

ARIAS, E. G., 1993. The Meaning And Use Of Housing: International Perspectives, Approaches And Their Applications. Averbury, İngiltere, 580 s.

ATAÖV, A., 2013. İnsancıl Bakış Açısıyla Konut Üretimi: 'Diğer Aktörler' Meselesi Housing Production From a Humanistic Point of View: The Issue of 'Other Actors'. Planlama Dergisi 2013;23(2):77-82 doi:10.5505/planlama.2013.24633

BAHADIR, Ş., 1998. Konut Mekanlarına Yönelik Kullanıcı Tercihleri. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 89s.

BABA, E. C., 2010. Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme: İstanbul Levent Bölgesinde Bir Alan Çalışması. Tasarım + Kuram Dergisi, Sayı:9(10), s.21–53.

BAYAZIT, N., 1968. Bina Tasarlaması Sırasında Karar Verme İşlemi, Mimarlık Dergisi, Sayı: 6(56), s.19-22.

BAYAZIT, N.,1982. Tasarlama Teori Ve Metotları, Planlama ve Tasarlamaya Katılma. Teknik Üniversite Matbaası, İstanbul, 214 s.

BAYAZIT, N., 2004. Endüstriyel Tasarımcılar İçin Tasarlama Kuram ve Metotları. Birsen Yayıncılık, İstanbul, 308s.

BIELEFELD, B., EL KHOULI, S., 2010. Adım Adım Tasarım Fikirleri. Yem Yayın, İstanbul, 85s. Çeviren: Volkan ATMACA

BROADBENT, G. H., 1968. Mimarlıkta Tasarlama Metotları, Mimarlık Dergisi, 6(56):s.19-22. Çeviren: Ayla ATASOY

BOSMA, K., VAN HOOGSTRATEN, D. ve VOS, M., 2000. Housing For The Millions: John Habraken And The SAR (1960-2000). NAI Publisher, Hollanda, 375s.

CENGİZKAN, A., 2009. Kültür Nesnesi Olarak Konut Ve Politik Aktörlerin Arka Bahçesi Olarak Konut Üretimi. Mimarlık Dergisi, 345(1),s.

CONRADS, U., 1991. 20.Yüzyıl Mimarisinde Program Ve Manifestolar. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, 169s.

DAĞLIK,F.,1977. Hacı Sabancı Kız Öğrenci Yurdu Binası Adana. Arkitekt Dergisi, 367(3): 99-101.

HABRAKEN, N. J., 1982. Uyarlanabilirlik, Değişim Ve Kullanıcı Katılımı İçin Tasarım. Mimarlık Dergisi, 194(8-9): 49-53. Çeviren: Müren Özçay.

HABRAKEN, N. J, 1971 Supports: An Alternative To Mass Housing. The Architectural Press, Londra, 97 s.

HACIALİBEYOĞLU, F., 2013. Mimari Tasarım Sürecinde Kullanıcı Katılımı Üzerine Bir Model Önerisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, 191 s.

HACIALİBEYOĞLU, F., 2014. Mimari Tasarım Sürecinde Katılım Sorunu ve Yaklaşımlar. Mimarlık Dergisi, 379 (9-10): 207 s.

HAMDI, N., 1995. Housing Without Houses: Participation, Flexibility Enablament. Intermediate Tecnologhy Publications, İngiltere,192 s.

HASOL, D., 1995. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 500s, (s.106)

İNCEDAYI, D., 2002. Mimari Tasarım Sürecine Katılımcı Yaklaşım, Demokrasi Kültüründe Mesleki Boyutun İrdelenmesi. Mimar Sinan Üniversitesi Yayın No:28, İstanbul, 186 s.

İNCEOĞLU, N., 1977. Bina Programlama Sürecine Analitik Bir Yaklaşım. İ.T.Ü. Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 1961. Cilt 1, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, s.128.

İZGİ, U., 1999. Mimarlıkta Süreç: Kavramlar – İlişkiler. Yapı – Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 255s.

JONES, P. B., PETRESCUE, D., TILL, J., 2005. Architecture & Participation. Spon Press, ABD, 282 s, s.127-139)

KERNOHAN, D., GRAY, J., DAISH, J., JOINER, D., 1992. User Participation In Building Design And Management. Architectural Press, İngiltere, 157s.

MAHMOODI, A. S. M, 2001. The Design Process In Architecture - A Pedagogic Approach Using Interactive Thinking. Leeds Üniversitesi Doktora Tezi, İngiltere, 352s.

MARCUS, C. C., 2009. House As A Mirror Of Self, Exploring The Deeper Meaning Of Home. Nicolas- Hays, ABD, 298s.

SABAN, D., 2006. Adana'nın Kentsel Gelişimi. Adana Kentsel Kültür Envanteri, Adana, s. 17 -25.

SABAN, F.D., ERMAN, O., KARAMAN, F., DURUKAN, İ., 2006. Adana Mimarlık Rehberi 1900-2005. Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana, 190s.

SABAN, F.D., ERMAN, O., KARAMAN, F., DURUKAN, İ., 2007. Adana'da 1930'lardan Günümüze, Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik Değişimler Bağlamında Konut Mimarisinin Gelişimi. Ç.Ü. Müh. Mim. Fak. Dergisi, 22(2):235-247.

SABAN ÖKESLİ, D., 2009. Hermann Jansen's Planning Principles and his Urban Legacy in Adana, METU JFA 2009/2 (26: 2), s: 57

SANDERS, L., ELIZABETH, B., 2002. From User Centered to Participatory Design Approaches. In Design and the Social Sciences. J.Frascara (Ed.), Taylor & Francis Books

SANDERS, L., ELIZABETH, B., 2013. Perspectives on Participation in Design. *Wer Gestaltet die Gestaltung? Praxis, Theorie und Geschichte des Partizipatorischen Designs,* s. 60-73.

SANDERS, L., LIEM, A., ELIZABETH, B., 2013. Human-Centred Design Workshops in Collaborative Strategic Design Projects: An Educational AndProfessional Comparison. Design and Technology Education: AnInternational Journal, 18(1): 72-86.

SANOFF, H., 2000. Community Participation Methods In Design And Planning. John Wiley & Sons, Inc., ABD, 304 s.

TOKMAN, L. Y., 2012. Mimarlık Üzerine Bir Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yöntem, Uygulama . Efil Yayın Evi, Ankara, 90s.

TURNER, J. F. C., 1969. Konutla İlgili Sorunlar. Mimarlık Dergisi, 65(3): 20-23. Çeviren: Atilla YÜCEL.

TURNER, J. F. C., 1976. Housing By People: Towards Autonomy in Building Environments. New York: Pantheon Books., New York, 167 s.

URL 1 http://www4.ncsu.edu/unity/users/s/sanoff/www/henry.html (Erişim tarihi: 04.02.2016)

URL2 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.579a100bc6b270.81075483 (Erişim tarihi: 05.03.2016)

URL3 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.579a100ef276a9.51972518 (Erişim tarihi: 08.04.2016)

URL4 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.579a106c8f3176.49137172 (Erişim tarihi: 02.05.2016)

URL5 https://vimeo.com/61410893 (Erişim tarihi: 06.05.2016)

URL 6 . https://www.linkedin.com/pulse/20140701083320-61747654-rise-and fall 0f-participation) (Erişim tarihi: 10.05.2016)

URL 7.. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=tdk. gts.57304d59c8b170.33086860, 09.05.2016) (Erişim tarihi: 12.05.2016)

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Mersin'de doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Mersin'de tamamlamıştır. 2008 yılında Mersin Üniversitesi Mimarlık Bölümüne başlayıp 2012 yılında bölüm ikincisi olarak mezun olmuştur. 2012-2013 yılları arasında özel bir şirkette mimar olarak çalışmıştır. 2013 yılında Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2014 yılında Çukurova Üniversitesi'ne Öğretim Elemanı Yetiştirme Programı kapsamında araştırma görevlisi olarak atanmıştır. Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

EKLER

EK.1.

Tasarımcı İle Röportaj

Görüşme Yapılan Kişi: Zeki Yüzüak

Görüşme Tarihi: 08.06.2016

Görüşme Yeri: Adana/Kurtuluş Mahallesi Şinasi Efendi Caddesi No: 7

1. Kaç yıldır mimarlık mesleğini aktif olarak uyguluyorsunuz?

1956'da İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mimar-mühendis olarak mezun oldum. 60 yıldır hem mimari proje hem de betonarme projeler yapıyorum.

2. Mimarlık hayatınızdaki en beğendiğiniz projeleriniz nelerdir?

Paksoy Evi yani Abdullah amcanın evini çok beğenirim. Hanımımın amcası oluyor ne zaman istersen beraber gidebiliriz. Oranın planını cephesini çok beğenirim. Onun dışında yaptığım EXSA fabrikasının cephesini çok beğenirim. Sanayi yapısı çok yaptım ben EXSA, BOSSA, MARSA, OLMUKSA ve yönetim binalarını da yaptım. Diğer yaptığım projeler Melahat Öngen ve Mustafa Kayalıoğlu ile ortaklık dönemimizde gerçekleşti, 1963'de Borsa Binası'nı, 1960-1963 arası Bekir Sapmaz Öğrenci Yurdunu yaptım. 1963'te Atatürk Parkı'nın karşısındaki Çukurova Kulübü ve de 1972'te Abdulkadir Paksoy Lisesi'nin tasarımını ben yaptım.

3. Konut sizin için ne ifade ediyor?

Yuvadır. Konut her şeyden evvel gelir, her insan akşam oldu mu evine gelir.

4. Sizce kullanıcısı ile konut arasında nasıl bir ilişki vardır?

Konut değil yuva demek daha doğru olur bu anlamda. Konutun insanlar üzerinde anı değeri vardır.

5. Konut tasarım süreci aşamaları nelerdir?

Süreci başlatan kişi önemli, mesela Sıtkı Bey(Sıtkı Kulak) ile Abdullah amcanın proje getirmesi başka şeyler. Sıtkı Bey müteahhit ve ticari bir amacı var, bu konutları satacak ancak Abdullah Bey kendisi için bir yaşam alanı istedi. Yani özel birine tasarlamak ile müteahhit aracılığıyla konut tasarlamak farklıdır. Abdullah Bey'in isteklerini çok iyi bildiğim için ona göre bir tasarım yaptım, halen orada yaşıyor kendisi. Müteahhit arsayı ve arsa sahibi ile verdiği karar ile kaç katlı ve kaç odalı istediğini söylerdi. Arsanın durumuna göre iki ya da üç daireli olarak yapıyordum. Seçenek oluşturmak amacıyla daire planlarında farklılık yapıyordum.

6. Proje üretirken karşılaştığınız yasal belirleyiciler nelerdir?

6258 imar kanunundan önce proje yapmak için mimar veya mühendis olmaya gerek yoktur. Kalfalar vardı, bir kursa tabi tutulup 1.sınıf ve 2. Sınıf kalfa unvanı alıyorlardı. 1. Sınıf kalfalar dört kata kadar –ki Adana'da dört katlı inşaat pek yoktu, 2. Sınıf kalfalarda 2 kata kadar proje yapabiliyorlardı. 6258 kanunu ile kalfaların proje üretmesine son verildi.

7. 1960-1980 arası Adana'da kullanıcı profilini nasıl tanımlarsınız?

Barajın yapılması esnasında köylerden göçen insanlar vardı, onlar büyük bir arsayı hisseli satın alıp üzerine kendileri için ev yapıyorlardı. Onun dışında benim proje yaptığım kişiler daha çok varlıklı kimselerdi meslekleri mesela tüccar, çiftçi avukat ve doktorlardı. Örneğin Lokman Apartmanını yaptıran Dr. Muzaffer Lokman'dır.

8. Jansen Planından sonra ortaya çıkan iki katlı evlerin oluşturduğu bir dokuya sahip Cemalpaşa, Kurtuluş, Reşatbey, Çınarlı mahalleleri sizin konut ürettiğiniz sırada nasıldı?

Adana'da ilk imar planı yanılmıyorsam 1909 senesinde yapıldı. Bu plan büyük garı esas alan- demek ki gar düşünülmüş önceden çünkü gar 1915 senesinde yapıldı. Jansen planından önce Reşatbey, Cemalpaşa, Kurtuluş mahallesini kapsayan ışınsal yollar bulunan bir plan yapılmıştır. Jansen gridal bir plan yapmıştır. Hala bu eski

planın ışınsal yollarını görebilirsiniz. Şimdiki Ziyapaşa Bulvarı'nı yeşil alan olarak tanımlamıştır. Bu yeşile bağlanan Ramazanoğlu Caddesi ve sonunda parkla yeşili birleştirmiş ve devam ettirilmiş. Atatürk Parkı'nın planını da Jansen yapmış, eski kiremit ocaklarından kalma çukurlar varmış onları havuz olarak tasarlamış. Ziyapaşa Bulvarı trafiğe açık değil o zaman yeşil bir yürüme yolu. Hemen yeşil olması için okaliptüs ağaçları dikilmiş. Belediye Başkanı Ali Sepici zamanında, yaklaşık 1968'lerde bu ağaçlar kesildi, yol açıldı ve yerine çınar ağaçları dikildi.

Jansen planına göre bu bölgede mimar Necmi Ateş ve Asım Kömürcüoğlu'na imar planı yaptırıldı. Asım Kömürcüoğlu'nun planına göre garın kuzeyinde her biri 5.000m² olan parsellere bölünerek işçi evleri olması için tasarlanmıştır. Ancak bu detay projesi uygulanmamıştır.

9. Tasarım sürecinde kullanıcının herhangi bir talebi var mıydı?

Genellikle mimar olarak aldığım eğitimler doğrultusunda, bize öğretilen konut ihtiyaçları, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda, Adana insanını tahmin ederek proje yaptım. Ama nadiren bana gelip isteklerini belirten de oldu, mesela Sıtkı Bey'den alacağı kesin olanların hanımları gelip mutfağı geniş tutmamı, mutfakta balkon talep eden olurdu ama kim olduklarını hatırlamıyorum.

10. Sizce kullanıcı konut tasarım sürecinde var olmalı mıdır?

Kesinlikle olmalı çünkü herkesin yaşam tarzı değişik, insanlar konutu hakkında söz söylemeli tabii. Ancak her zaman mimarın bilgisine ihtiyacı vardır yalnız tek başına olmaz mimarla beraber üretebilmesi gerekir.

● **Paksoy Evi:** *Paksoy Evi'ni hanımımın amcası Abdullah Paksoy için tasarladım. Zemin katta araba garajı var, birinci katında amcanın evi vardı bir üst katta ise Amerikan bir aile yaşardı. Cephesini tasarlarken İtalyan ressam Mondrian'ın De Stijl akımından etkilendim*

Amcam ve yengem yaşama alanının geniş olmasını, mutfakta balkon bulunmasını, üç yatak odası olmasını istediler ve devamını bana bıraktılar çünkü bana

güveniyorlardı. Ben de onları tanıdığım için onlara uygun tasarım yaptım. Son projeyi oluşturdum ve beğendiler sonrasında da uygulandı.

● **Huzur Apartmanı:** *Huzur apartmanı o civardaki ilk yapılardan birisidir. Müteahhit İsmail Kulak tarafından yapıldı. Müteahhit ile yapıldığı için kullanıcıyla muhatap olunmuyordu. Arsa ile ilgili etüt oluşturdum, İsmail Bey oda sayısı ile ilgili isteklerini bazen belirtiyordu ama projeye karışmıyordu. Kararı mimar olarak bendeydi, bana güvenirlerdir.*

●**Konak Apartmanı:** *Üç farklı müşteri için tasarlandı. Bizim oturduğumuz daireyi benim ailem için düşündüm. Evimde kızlarım küçükken yatılı kalan bir hizmetçi vardı, onun için bir oda yaptım. İki kızım bir de kız kardeşimle beraber beş kişiydik. İki kızım için bir oda, kız kardeşim için bir oda bir de ebeveyn odası tasarladım. Kızlarım okumaya, kız kardeşim de İstanbul'a gidince boşalan yatak odasının birini kendime çalışma odası, hizmetçi odasını da karanlık odaya çevirdim.*

●**Lokman Apartmanı:** *Lokman Apartmanı'nın zemin ve birinci katları şimdinin iş merkezi gibi yapıldı. Müteahhit Sıtkı Bey'in de ofisi burada bulunuyor. Bu ticari alanın üzerine dört daireli geniş bir yapıldı. Yine tabi bazen Sıtkı Bey'in küçük talepleri oluyordu ama kanunlar doğrultusunda en uygun tasarımı yapmaya çalışıyordum.*

●**Palmiye Apartmanı:** *Palmiye Apartmanı'nda müteahhiti Sıtkı Kulak'tır. Benim bütün apartman yapılarımın müteahhiti Sıtkı Kulak veya İsmail Kulak'tır. Bu binada da arsa bitişik nizama göre bir proje yaptım. Tabi Sıtkı Bey de bazı talepleri vardı ama oda sayısı gibi istekler tasarım kararını veren kişi bendim.*

11. Yapılarınızın hepsinde hizmetçi odası mekânı bulunmakta, o dönemde bu bir ihtiyaç mıydı?

O dönemde evlerde yatılı kalan hizmetçiler vardı, ben de o yüzden konut yapılarına hizmetçi odası yapıyordum.

12. Yapılarınızda kullanıcı girdisini nasıl işlediniz?

Şimdi kullanıcı isteklerini öğrenemiyorduk, çünkü o zaman böyle bir şey yoktu, apartman çok bilinmiyordu. Ancak, belli kullanıcı profili Adana halkını düşünerek, tasarım yapmaya çalışıyordum

EK.2.

Tasarımcı İle Röportaj

Görüşme Yapılan Kişi: Fethi Dağlık

Görüşme Tarihi: 09.06.2016

Görüşme Yeri: Gazipaşa Bulvarı, Görgün Apt. No:12/2, Adana

1. Kaç yıldır mimarlık mesleğini aktif olarak uyguluyorsunuz?

1960 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun oldum. 56 yıldır mimarlık yapıyorum.

2. Mimarlık hayatınızdaki en beğendiğiniz projeleriniz nelerdir?

Hepsi değerli tabii ama Hacı Sabancı Kız Yurdu'nu çok beğenirim, o bina Arkitekt Dergisinde yayınlandı. Binadaki dikey hareketler Eski Cami diye adlandırılan binanın yakınında bulunan cami minareleri ile birbirini tamamlaması düşüncesiyle yapıldı. Yapıdaki güneş kırıcılar hem estetik hem de işlevsel olarak mahremiyeti sağlaması açısından tasarlandı. 1995 yılında yaptığım Sabancı Sosyal Tesisleri var daha sonra sanayi yapıları ve yönetim binaları tasarladım. Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesinde yaptığım fabrika ve yönetim binaları, Osmaniye Sanayi Bölgesinde iplik fabrikası ve yönetim binası bunlara örnek olarak verilebilir. Bunun dışında okul yapılarım var. 1966 Sadıka Sabancı İlkokulu, 1974 Sakıp Sabancı Ortaokulu ve 1974 Emine Sapmaz İlkokulu'nu tasarladım. Birde o zaman İşhanı kavramı vardı şimdiki iş merkezleri gibi, ona örnek olarak da Candan İşhanı binasını tasarladım.

3. Konut sizin için ne ifade ediyor?

Konut, bir mimarın yapabileceği mimarlık hizmetleri arasında en kutsal olan yapı türüdür. Çok özenli ve araştırılarak yapılması gerekir. Ailenin kültürüne uygun, çevresel faktörleri dikkate alan bir bütün olarak tasarlanmalıdır. Konut evdir,

yuvadır. Kuşlar, nasıl ki yuvasını yaparken kendine göre en konforlu malzemeyi seçerek yuvasını yapar, malzeme seçiminde özen ve dikkati gösterirler.

4. Sizce kullanıcı ile konutu arasında nasıl bir ilişki vardır?

İnsanın kendini güvende hissettiği yerdir konut.

5. Konut tasarım süreci aşamaları nelerdir?

Müteahhit arsayı getirdikten sonra yasal gereklilikler dikkate alınarak etüt yapılır ve son ürün ortaya konulurdu.

6. Proje üretirken karşılaştığınız yasal belirleyiciler nelerdir?

Hepsi yönetmelikte vardı, belli bir çekme sınırı uygulanmaktaydı. Tasarım yaparken yönetmeliğe uygun yapılırdı yoksa belediyeden geçmezdi.

7. 1960-1980 arası Adana'da kullanıcı profilini nasıl tanımlarsınız?(1950'lerde yaşanan göç doğrultusunda, proje yaptıran kişiler kimlerdir?)

Şehirleşmenin, apartmanlaşmanın ilk yıllarıydı o zamanlarda insanlar konut ihtiyacından dolayı yaptırıyordu. Yap-sat çok yoktu ihtiyaca yönelik konut üretimi yaygındı diyebiliriz. Kullanıcı profili olarak daha çok üst gelir grubu, doktorlar, avukatlar, ticaretle veya tarımla uğraşan kişiler vardı.

8. Jansen Planından sonra ortaya çıkan iki katlı evlerin oluşturduğu bir dokuya sahip Cemalpaşa, Kurtuluş, Reşatbey, Çınarlı mahalleleri sizin konut ürettiğiniz sırada nasıldı?

Adana nüfusu yüz bin olan bir şehirdi. Tek katlı bahçeli avlulu evleri vardı, iki katlı binalar vardı, apartmanlaşma yeni yeni başlamıştı, ihtiyaç doğrultusunda apartmanlar çoğalıyordu.

9. Tasarım sürecinde kullanıcının herhangi bir talebi var mıydı?

Kullanıcı ile muhatap olunamıyordu ama şöyle mimara çok güven vardı. Fethi Bey yapıyorsa öyle olsun denilirdi, bana çok güvenirlerdi. Kullanıcının şimdiki gibi

bilgisi de yoktu, televizyon yaygın değil, bilgilendirici yayınlar yok. Ancak doğduğu büyüdüğü evler gibi evler isterlerdi.

10. Sizce kullanıcı konut tasarım sürecinde var olmalı mıdır?

Kullanıcının alışkanlıkları, çocuk sayısını, zevklerini mimara bildirmesi gerekir. Bizler bunun eğitimini aldığımız için kullanıcıların gerekli ihtiyaçlarını tahmin ederek yapıyorduk.

●**Filiz Apartmanı:** *Filiz Apartmanı Adana'nın ilk dokuz katlı yapısıdır, yap-sat olarak yapıldı. Yapı sahibi Suphi Nadir Çerçi'dir.*

●**Memduh Görgün Apartmanı:** *Cemalpaşa Bulvarı'nın apartmanlaşmaya başladığı zamanlarda yapıldı, arsa sahibi tarafından müteahhite kat karşılığı yaptırılan bir projedir. Adil Batmanoğlu (avukat), Mehmet Baytan (orman mühendisi) ve Yusuf Kavuzlu (petrol mühendisi) ortak olarak müteahhitliğini yaptılar. Ben de bu apartmanın birinci katında yirmi yıl oturdum.*

●**Derviş Tansalar Apartmanı:** *Doktor İbrahim Tansalar tarafından aile apartmanı olarak yaptırıldı ama mütteahhitin ve kullanıcının bir talebi olmadı.*

●**Düşmez Apartmanı:** *Ali Düşmez'in projesi, arsa kendilerinindi müteahhite kat karşılığı verdiler. Mütteahhitin ve kullanıcının bir talebi olmadı.*

●**Temuroğlu Apartmanı**: *Arsa sahibinin kat karşılığı yaptığı, bir yap-sat örneği, Doktor Hikmet Temuroğlu vefat edince hanımı Nezahat Temuroğlu kat karşılığı müteahhite verdi. Arsa sahibi müteahhite verir müteahhit mimarla konuşurdu. O zamanlar Adana'da iş bilen, işi takip eden çok az sayıda mimar vardı. Ben işimi takip ederek uygulardım. İşverenler de bana çok güvenirlerdi, Fethi Bey ne yaparsa diye kabul derlerdi. Bir talepleri olmazdı.*

EK.3.

Müteahhit İle Röportaj

Görüşme Yapılan Kişi: Müteahhit Sıtkı Kulak
Görüşme Tarihi: 09.06.2016
Görüşme Yeri: Atatürk Caddesi, Lokman Apt., Seyhan, Adana

1. Kaç yıldır aktif olarak inşaat üretim faaliyeti içerisindesiniz?
   01.03.1937 yılında Kayseri'nin Develi kazasında doğdum. İlkokulu İzmir'de okudum. Ortaokula devam edemedim. 1956 yılında Adana'ya geldim. Askerlikten sonra Adana'da inşaat üretim faaliyetlerine devam ettim ve 61 yıldır yapı uygulama faaliyeti içerisindeyim.

2. 1960-1980 yılları arasında konut üretim süreci aşamaları nelerdir?
   1960 yılında Zeki Yüzüak ile çalışmaya başladık. 1965 senesine kadar babamla beraber çalıştık, 65 senesinden sonra babamdan ayrılıp tek devam ettim. O dönemde konut üretimine çok aç bir şehirdi Adana. Arsa çoktu ancak müteahhit ve mimar yoktu. İşler bazen öyle bir hale geliyordu ki, arsa sahipleri kendi arsalarında üretim yaptırabilmek için sıra bekliyorlardı.

3. Konut üretim sürecindeki yasal sınırlılıklar nelerdi?
   Yönetmeliklerle belirlenen çekme mesafeleri vardı, açık çıkma toplam m²'nin %15 kadar olmalıydı.

4. 1960-1980 arası Adana'da kullanıcı profilini nasıl tanımlarsınız?(1950'lerde yaşanan göç doğrultusunda, proje yaptıran kişiler kimlerdir?)
   Çoğunlukla çiftçi ve tüccar vardı.

5. Jansen Planından sonra ortaya çıkan iki katlı evlerin oluşturduğu bir dokuya sahip Cemalpaşa, Kurtuluş, Reşatbey, Çınarlı mahalleleri sizin konut ürettiğiniz sırada nasıldı?

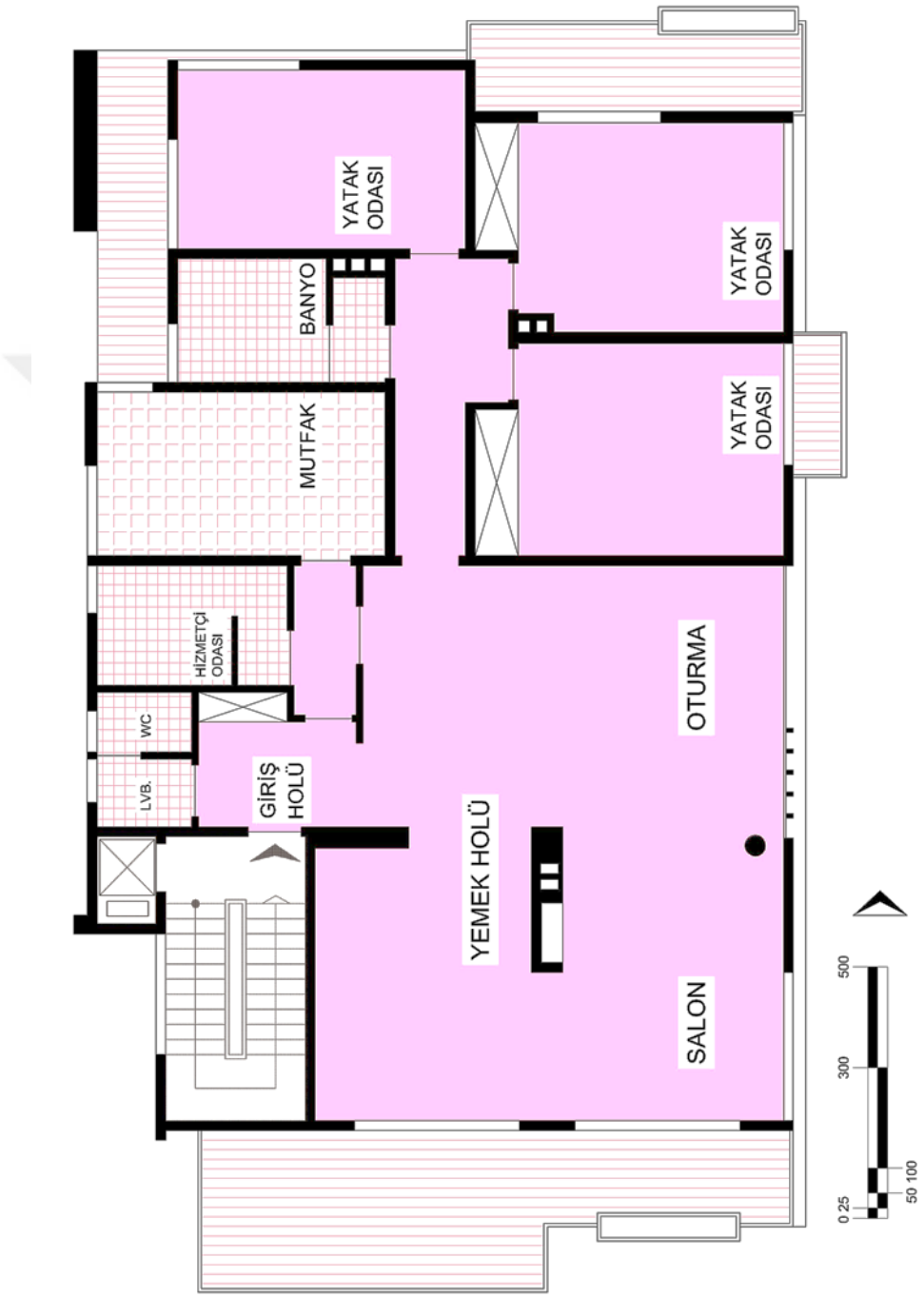
   İki katlı, üç katlı en fazla beş katlı binalar vardı o da parmakla sayılacak kadar azdı. Az katlı yapılar çoğunluktaydı, geniş bahçe içerisindeki evler daha çok durumu iyi olan ağaların, beylerin evleriydi.

6. Kullanıcılar ile mimar arasında kendinizi nasıl tanımlarsınız? Kullanıcıların sizden bir talebi oluyor muydu?

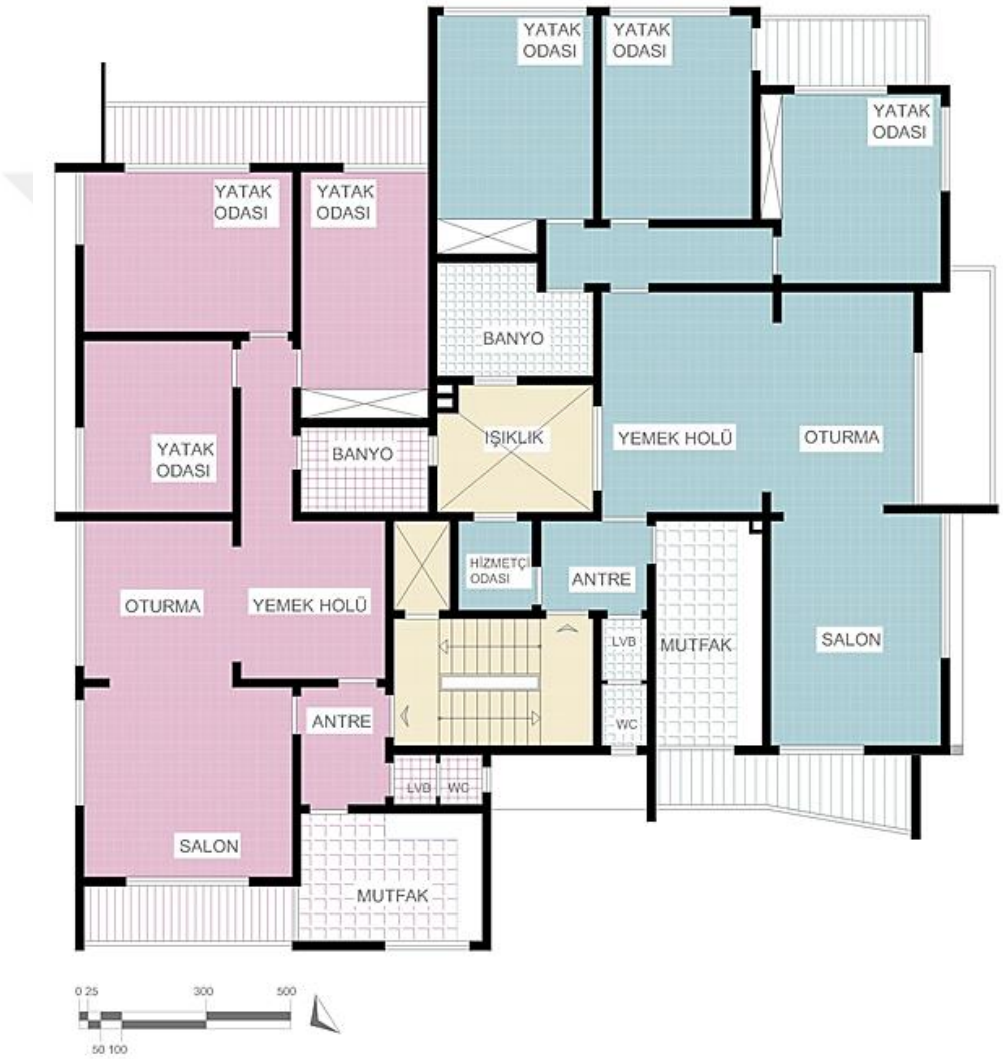
   Adanalı geniş ev sever, kullanıcılar genelde geniş oturumlu konut talep ediyorlardı, ben de bunları mimara iletiyordum.

EK.4. ZEKİ YÜZÜAK KONUTLARI

Paksoy Evi (ZY1)

Huzur Apartmanı (ZY2)

Huzur Apartmanı Tapu Arşivinde Yer Alan Fotoğrafları

Konak Partmanı (ZY3)

Palmiye Apartmanı (ZY4)

Lokman Apartmanı (ZY5)

EK.4. FETHİ DAĞLIK KONUTLARI

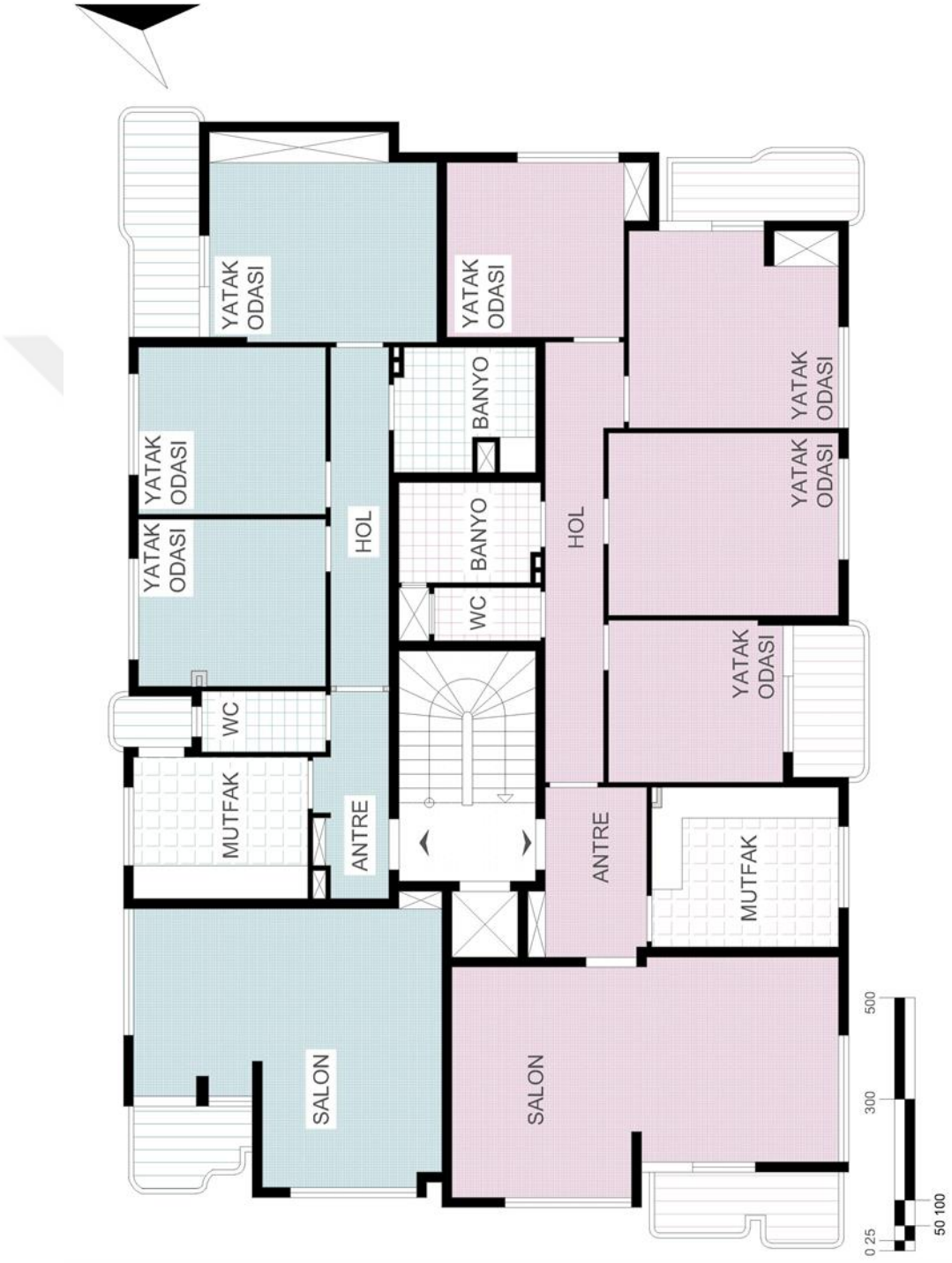
Filiz Apartmanı (FD1)

Filiz Apartmanı tapu arşivinde yer alan fotoğraf

Memduh Görgün Apartmanı (FD2)

Derviş Tansalar Apartmanı (FD3)

Düşmez Apartmanı (FD4)

Temuroğlu Apartmanı (FD5)

